

หนังสือเรียนศิลปศึกษา

ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ ศิลปะกับชีวิต ๑ - ๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

กระทรวงศึกษาธิการ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

ฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๒

หนังสือเรียนศิลปศึกษา

ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ ศิลปะกับชีวิต ๑ - ๒

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๓๕๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๓๕

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๒๖.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

องค์การค้ำของคุรุสภาจัดพิมพ์จำหน่าย

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว แขวงถนน กรุงเทพมหานคร

ลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาศิลปศึกษา ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ ศิลปะกับชีวิต ๑-๒
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง
พ.ศ. ๒๕๓๓) ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายอรุณ ปรีดีศิลป)

รองปลัดกระทรวง ปฏิบัติราชการแทน
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) และได้แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน วิชาศิลปะศึกษา ในกลุ่มพัฒนาบุคลากร ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และวิชาศิลปะ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน วิชาศิลปะศึกษา นั้น คณะกรรมการฯ ได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาศิลปะศึกษา ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ ศิลปะกับชีวิต ๑ - ๒ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ขึ้น

การเรียนการสอนวิชาศิลปะศึกษาคตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงได้พัฒนาไปจากเดิมบ้าง กล่าวคือ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีเจตคติที่ดีในการเรียน วิชาศิลปะ ตลอดจนเห็นคุณค่าของศิลปะที่มีต่อการดำรงชีวิต

กรมวิชาการหวังว่าหนังสือเรียนวิชาศิลปะศึกษานี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตร และขอขอบคุณคณะกรรมการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือเรียนนี้ให้สำเร็จลุล่วง ด้วยดีไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

(นายจำเริญ เสกขีระ)

อธิบดีกรมวิชาการ

๗ มิถุนายน ๒๕๓๔

สารบัญ

บทที่

หน้า

๑	ธรรมชาติในศิลปะ	๑
	ธรรมชาติแวดล้อมที่ก่อเกิดซึ่งกันและกัน	๑
	ความงามของรูปทรงจากธรรมชาติ	๕
	ความงามของพื้นจากธรรมชาติ	๑๐
	ความงามของลวดลายจากธรรมชาติ	๑๑
	ความงดงามของสีแห่งธรรมชาติ	๑๒
๒	การชื่นชมความงามในธรรมชาติและศิลปะ	๑๕
	อะไรคือความงาม	๑๕
	จะชื่นชมความงามได้อย่างไร	๑๕
๓	สาระสำคัญของศิลปะสาขาต่าง ๆ	๒๒
	นาฏศิลป์	๒๒
	ความงามของนาฏศิลป์	๒๒
	กำเนิดของนาฏศิลป์	๒๔
	ท่าทางของนาฏศิลป์	๒๔
	ประเภทของนาฏศิลป์ไทยโดยสังเขป	๒๕
	วิธีการแสดงนาฏศิลป์ไทย	๓๖
	ปฏิบัติการนาฏศิลป์ไทย	๔๑
	ดนตรีไทย	๖๑
	กำเนิดดนตรีไทย	๖๑
	วิวัฒนาการของเครื่องดนตรีไทย	๖๒
	องค์ประกอบดนตรีไทย	๖๕
	การขับร้องเพลงไทย	๖๗
	ดนตรีสากล	๗๒
	ดนตรีกับธรรมชาติ	๗๒
	จังหวะ	๘๖
	อารมณ์และความรู้สึกของคนตรี	๘๖
	การขับร้องเพลงสากล	๘๘
๔	ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์	๑๐๘
	จากธรรมชาติสู่ศิลปะ	๑๐๘
	กิจกรรมเสนอแนะ	๑๒๓
	บรรณานุกรม	๑๒๖

บทที่ ๑

ธรรมชาติในศิลปะ

๑. ธรรมชาติแวดล้อมเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

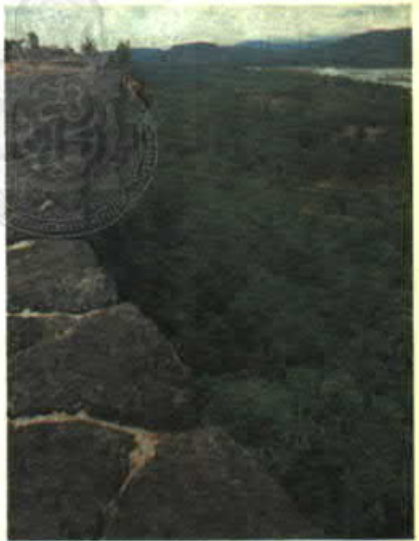
ป่าไม้ ดิน หิน สายน้ำ ลำธาร ภูเขา ท้องฟ้า ท้องทุ่ง และสัตว์น้อยใหญ่ล้วนเป็นสิ่งมีคุณค่า และสัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ ลักษณะเฉพาะของทรัพยากรธรรมชาติเป็นที่มาของตำนาน นิทานพื้นบ้าน ความเชื่อ ค่านิยม ความงดงามของแต่ละท้องถิ่นกับโครงสร้างทางธรรมชาติมีพลังเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ของสิ่งต่าง ๆ จะมีรูปทรง ขนาด มิว ลวดลาย และสีสันต่าง ๆ กันไป เช่น รูปทรงภูเขา ทะเล ป่าไม้ บึง แม่น้ำ ลำธาร ทุ่งไม้ กอไม้ ต้นมะพร้าว ต้นกล้วย ต้นสั้ก ทุ่งหญ้า และท้องนา รวมทั้งสัตว์ เช่น ช้าง น้า กวาง นก หอย ปู ปลา ผีเสื้อ แมลง ฯลฯ นักเรียนลองสังเกตธรรมชาติแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง จะพบว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติที่ได้ทั้งความสุข และความงดงามอยู่กับมนุษย์ตลอดมา

ความงดงามแห่งรูปทรงและสีของ
ชั้นหิน

ภาพเขียนยุคก่อนประวัติศาสตร์
บนผนังของผาแต้ม

ผาแต้มเป็นแดนอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์อยู่ในเขต
อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ความงดงามของธรรมชาติที่เกือถูกกันระหว่าง ป่า ดิน น้ำ และสัตว์

ป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ ด้วยดินดี

เกิดเป็นเมฆฝน ให้ความชุ่มชื้น

เพิ่มความสดชื่นแจ่มใสให้แก่ชีวิตทั่วโลก

ป่าเป็นบ้านที่แท้จริงของพวกเขาเหล่านี้

แหล่งน้ำตามธรรมชาติ
เท่านั้นที่เป็นบ้านอย่าง
แท้จริงของปลา

จิตรภาพ ธรรมชาติและดอกไม้ ผู้วาด เด็กหญิงบัวลอย คอนโพธิ์ปณ
จีนประอมศึกษาปีที่ ๔ อายุ ๑๐ ปี โรงเรียนประถมณนทรี กรุงเทพมหานคร

จิตรภาพ ดอกไม้และธรรมชาติ
ผู้วาด เด็กหญิงพัชรี ชุมแสงศรี
จีนประอมศึกษาปีที่ ๖ อายุ ๑๑ ปี
โรงเรียนพริ้นซ์วิษระ อำเภอเมืองฯ
สมุทรปราการ

ป่าที่สมบูรณ์และท้องทะเลที่สะอาด เป็นจุดแดนสวรรค์ของบรรดาสัตว์และมนุษย์ ความงามจากการ
เกื้อกูลกันระหว่างธรรมชาติก่อให้เกิดเป็นงานศิลปะ

ผู้วาด สมเด็จพระเพทราชา

ภาพเขียนที่แสดงเอกลักษณ์ของไทย
ที่มีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับธรรมชาติ ใน
ลักษณะเกื้อกูลกัน

ความงามแห่งรูปทรงธรรมชาติอาจ
ประกอบด้วยวีรธนูบุ๋ม เว้า กลวง
ขึ้น โปน อีสระรี ไร่ขอมเขต เรียกว่า
“รูปทรงอิสระ”

ความงดงามของรูปทรงในธรรมชาติ

รูปทรงของปะการัง จะเริ่มต้นจากส่วนฐานแล้วค่อย ๆ แผ่กิ่งก้านสาขาออกไป

ขณะที่หอยเม่นก็มีหนามแหลมคม รอบตัวเรียงลำดับลดหลั่นกันไป...

คือการจัดจังหวะและช่องว่างโดยธรรมชาติ

ความโค้งเว้าของลำคอและปากของนกกระสา มีส่วนประกอบเป็นเส้นโค้ง และเส้นโค้งนี้เองทำให้แสดงความรู้สึกอ่อนหวาน อ่อนน้อม ในงานศิลปะ

มะละกอซึ่งโอบกอดลำต้นประหนึ่งว่ามันรักกันยิ่งนัก

ความงามของโขดหิน ซึ่งเกาะกลุ่มกัน เกิดเป็นรูปทรงอิสระ แล้วแต่มุมมองของแต่ละคน

รูปทรงต้นมะพร้าว ซึ่งทะยานสู่ฟ้าแผ่กิ่งก้านเป็นเสมือนรัศมีรอบตัว จัดเรียงลำดับจากโคนเข้าสู่ใจกลางของแกนยอดอ่อน อย่างมีจังหวะ เกิดความสมดุลงดงามยิ่ง

ความงามของลวดลายในธรรมชาติ

ตัวหนอนและคักแคนตัวน้อยก็มีสีสันแต่งแต้มตัวเองอย่างงดงาม

ลายของม้าลาย หากสังเกตให้ดีจะเห็นว่าขนาดของลายบนส่วนหัว ขา และลำตัวจะเล็ก ใหญ่ ตามกันไปด้วย

ลายที่ปรากฏบางครั้งแยกไม่ออกว่าระหว่างสีขาวกับสีดำนั้น อะไรคือลายกันแน่ ลักษณะเช่นนี้ทางศิลปะจึงเรียกว่า "ภาพและพื้น"

ลวดลายเครื่องเรือน
ได้แนวคิดจากรูปร่างและลวดลายของ
ในธรรมชาติ

เครื่องใช้ที่ได้แนวคิดจากรูปร่างและลวดลายของ
ธรรมชาติ

รูปและลายเส้นจากรากไม้

ลายที่มนุษย์สร้าง

รูปร่างและลายเกิดจากการตัดกันของกิ่งไม้

ลายเปลือกหอย

ผิวของชั้นหิน พื้นและน้ำ

ความงดงามของพื้นผิวแห่งธรรมชาติ มักจะพบเห็นอยู่ทั่วไป พื้นผิวจะให้ความงามและความรู้สึกแตกต่างกันไป บริเวณผิวขรุขระมรกตจะให้ความรู้สึกแข็งแรง-แกร่ง คมและอันตราย ผิวขรุขระปานกลางอาจให้ความรู้สึกราบรื่นนุ่มนวลขึ้น ส่วนผิวเรียบ บางครั้งอาจให้ความรู้สึกบอบบาง นวลเนียน

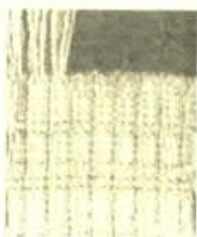

ผิวของชายหาดที่ทั้งเรียบและขรุขระ

ผิวผลสตรอเบอรี่

พื้นผิวของงาน ถัก ทอ และงานปั้น

ความงดงามของสีแห่งธรรมชาติ
สีแห่งธรรมชาติ มีทั้งให้ความรู้สึก
เร้าร้อน เยือกเย็น นุ่มนวล
อ่อนหวานและสดใส

สีแดงสด
ของดอกปะการัง

สีสวยงามของปลา
ชนิดต่าง ๆ

ความนุ่มนวลกลมกลืนของ
ปะการังอ่อน ซึ่งประกอบ
ด้วยหลายสีผสมกัน

ความงามของท้องฟ้ายามเย็น สวย รวยสี กระจายแห่งสีเงิน สีทอง

จากจุดสว่างสุด แผ่กระจายออกไปและกลืนหายไปในความมืด

ความแพรวพราวของเกล็ดน้ำค้างบน
กุหลาบแดงสด

สีขาวนวลของเมฆหมอกบนต้นเขา

๒. ความงามของรูปทรงจากธรรมชาติ

ธรรมชาติมีความงดงามในตัวของมันเอง นักเขียนลองทำกิจกรรมที่จะนำเสนอต่อไปนี้ เพื่อจะช่วยให้เข้าใจและสามารถสัมผัสรับรู้คุณค่าความงามจากธรรมชาติ ซึ่งคนส่วนมากจะละเลยและไม่สนใจ

สถานที่	ภายในหรือนอกห้องเรียน
เวลา	๕๐ นาที
วัสดุ	กระดาษ ดินสอคำ ผลไม้หรือใบไม้ที่มี ขนาด รูปทรง และสีต่าง ๆ (มีกระดาษ รองเขียนสำหรับกิจกรรมนอกห้องเรียน)

วิธีการ

- ๑) นักเรียนจับคู่และนั่งหันหลังชนกัน
- ๒) คนที่ ๑ จะเป็นผู้วาดรูป จะต้องไม่เห็นสิ่งที่จะวาดนั้น
- ๓) คนที่ ๒ เป็นผู้อธิบายรายละเอียด ของสิ่งที่จะวาดเกี่ยวกับ ขนาดรูปทรง สี ความหนา ความบาง สิ่งที่อยู่ใกล้ขอบ โดยไม่ให้คนที่ ๑ เห็น
- ๔) คนที่ ๑ จะใช้จินตนาการวาดรูปตามที่ได้ยิน
- ๕) สลับกิจกรรม โดยคนที่ ๒ เป็นผู้วาด คนที่ ๑ เป็นผู้อธิบาย
- ๖) นำรูปที่วาดเสร็จเรียบร้อยแล้ว มาอภิปรายแลกเปลี่ยน เปรียบเทียบความรู้สึกรู้สึก การแสดงออก ความงงงวม ของเส้นรูปทรง ที่ปรากฏในภาพความรู้สึก สัมผัสความงามจากธรรมชาติ
- ๗) จัดนิทรรศการผลงาน เพื่อชื่นชม

๓. ความงามของพื้นจากธรรมชาติ

พื้นผิวของธรรมชาติ เช่น เปลือกไม้ ใบไม้ เปลือกหอย กาบมะพร้าวบาง ๆ ที่แห้งอยู่ที่โคน กิ่งมะพร้าว ก้างปลา กะลามะพร้าว ก้อนหิน จะให้ความงามของพื้นผิวที่แตกต่างกัน นักเรียนร่วมกัน ทดลองหาความงามจากพื้นผิวจากวัสดุต่าง ๆ จะพบกับความแปลกใหม่ของพื้นผิวจากวัสดุธรรมชาติ ที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

สถานที่	ภายในหรือนอกห้องเรียน
เวลา	๕๐ นาที
วัสดุ	กระดาษ ดินสอ สีเครื่อง พื้นผิวของวัสดุต่าง ๆ จากธรรมชาติ (กระดาษ รองเขียนสำหรับกิจกรรมนอกห้องเรียน)

วิธีการ

- ๑) เลือกพื้นผิวจากธรรมชาติที่น่าสนใจภายในห้องอื่นที่แต่ละคนสนใจอยาก จะทดลอง
- ๒) วางพื้นผิววัสดุลงบนพื้น ใช้กระดาษวางทับลงบนบริเวณของพื้นผิวที่ นักเรียนสนใจ
- ๓) ใช้ดินสอคำหรือสีเครื่องถูลงบนกระดาษที่อยู่บนบริเวณพื้นผิว

- ๔) สังเกตพื้นผิวที่ปรากฏบนกระดาษ จะมีรูปทรง น้ำหนัก อ่อนแก่ หยวบ ละเอียดปรากฏขึ้นที่ละน้อย ๆ บนกระดาษ
- ๕) นำพื้นผิวมาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนเพื่อระดมความคิดว่าจะนำไปสร้างสรรค์งานอะไรได้บ้าง
- ๖) ถ้านักเรียนสนใจอยากจะสัมผัสรับรู้ความงามจากพื้นผิวจากธรรมชาติ จะมีวิธีการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ได้อย่างไร

๔. ความงามของลวดลายจากธรรมชาติ

ต้นไม้แต่ละชนิด มีลักษณะเฉพาะมีลวดลายงดงามที่แตกต่างกันไป เช่น ต้นตำลึงมีลำต้น ใบ หนวด ดอก และผล ให้ความงามของรูปทรงและสีได้อย่างสมดุล เช่น สีเขียวเข้มของใบจะส่งเสริมให้ลูกตำลึงสุกสีแดง มีความงดงามของสีและรูปทรง ต้นบวบ ต้นฟักทอง ต้นน้ำเต้า ผักบุ้งทะเล ต้นการเวก รูปทรงของใบและดอกก็ให้ความรู้สึกงดงามที่น่าสนใจ นักเรียนลองสังเกตสร้างสรรค์ลวดลายของธรรมชาติจากกิจกรรม ต่อไปนี้

สถานที่ ภายในหรือนอกห้องเรียน

เวลา ๕๐ นาที

วัสดุ กระดาษ ดินสอ ดินสอสีหรือสีน้ำ ฟูกัน (มีกระดานรองเขียนสำหรับกิจกรรมนอกห้องเรียน)

วิธีการ

- ๑) นักเรียนออกไปสังเกต ต้นไม้ที่มีลำต้นเป็นเถาในบริเวณใกล้เคียงโรงเรียน (ในกรณีที่โรงเรียนบางแห่งไม่มี อาจจะหารูปภาพมาศึกษา สังเกตและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อน)
- ๒) นักเรียนสังเกตสิ่งต่อไปนี้
 - ๒.๑ ลำต้นที่เลื้อยไปเกาะต้นไม้หรือนั่งร้าน แล้วเกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ
 - ๒.๒ รูปทรง ขนาดของใบ ดอกและสี
 - ๒.๓ ดูภาพรวมที่จะทำให้เกิดเป็นลวดลาย
- ๓) ทดลองออกแบบลวดลาย โดยสร้างสรรค์จินตนาการจากสิ่งที่ได้สังเกตเป็นพื้นฐานความคิดในการแสดงออก
- ๔) นำผลงานมาร่วมอภิปรายกับเพื่อน เกี่ยวกับการรับรู้ การแสดงออกที่สร้างของแต่ละคน
- ๕) ลวดลายเถาที่สร้างสรรค์ประดิษฐ์ นักเรียนพบได้จากที่ใดบ้าง เช่น ลวดลายของเสื้อผ้า ผ้าม่าน เหล็กคัตประตู หน้าต่าง เป็นต้น

๕. ความงดงามของฮีแห่งธรรมชาติ

ธรรมชาติมีสีสันงดงามหลากหลายเป็นที่น่ามหัศจรรย์มาก เช่น สีของดอกไม้ต่าง ๆ สีของนก สีของแมลง สีของท้องฟ้ายามเช้า ยามเย็น ฯลฯ

สถานที่ ภายในหรือนอกห้องเรียน

เวลา ๕๐ นาที

วัสดุ กระดาษวาดเขียน สีน้ำ สีโปสเตอร์ หรือสีที่ชื่นชอบที่มีหรือถนัด กระดาษรองหุ้กันระบายสีน้ำเบอร์ ๑๒, ๒ จานหรือภาชนะ (เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง) ขนาดของภาพคำนึงถึงเวลา...

- วิธีการ**
- ๑) จัดดอกไม้ หรือผลไม้ชนิดต่าง ๆ หรือตามแต่จะหาได้หรือในกรณีอยู่นอกห้องเรียน อาจหาภูมิซึ่งมีธรรมชาติต่าง ๆ เขียนได้ เช่น ตามสวนหย่อม
 - ๒) สังเกตสีสันที่ปรากฏในสิ่งต่าง ๆ ว่ามีอะไรเด่น หรืองดงามอย่างไร
 - ๓) เลือกเขียนในสิ่งที่ประทับใจมากที่สุด
 - ๔) ใช้ดินสอร่างเพียงเบา ๆ
 - ๕) ระบายสีตามที่เห็นและรู้สึก
 - ๖) นำผลงานที่เสร็จแล้ว วางเรียนแล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้คะแนนในเรื่อง
 - ความสดใสของสี
 - ความกลมกลืนในการระบายสี
 - น้ำหนักของสี (ความอ่อน เข้ม)

ดินแดนภาคใต้ อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทั้งทางน้ำและพื้นดิน บางท้องที่...มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทะเล เรือเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง บางครั้งเป็นทั้งบ้านและพาหนะคู่ใจ จึงมีการประดิษฐ์สร้างสรวค์ทั้งรูปร่าง ลวดลายประดับตกแต่งให้สวยงาม เช่น เรือกอและถือเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นด้วย

ศิลปะการแกะสลักหนังตะลุง การเชิดหนังตะลุง

เรือกอและถูกตกแต่งอย่างสวยงามก่อนลงสู่ทะเล

ภาพทางเรือยุคเข็ญ ปีการศึกษา ๒๕๓๒

ผู้วาด เด็กชายกิตติศักดิ์ อิ่มวัฒนะนนท์
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ผู้วาด เด็กหญิงสุใจ สุทธิเมศ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ อายุ ๑๑ ปี
โรงเรียนนิคมพัฒนาตนเองภาคใต้ ๑ อำเภอบันนังสตา
จังหวัดยะลา ชื่อภาพ จี๊วบละโตนธรรมพื้นบ้านไทย

ภาพแสดงวิถีชีวิตที่ผูกพันกับความรักในความงามของธรรมชาติและศิลปะ

จากความงามซึ่งในความงามของธรรมชาติและงานศิลปะ

แสดงออกโดยนำส่วนที่ประทับใจ มาประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นงานศิลปะเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์
กับความเชื่อหรือความต้องการในด้านความงามหรือประโยชน์ใช้สอยแสดงออกโดยการปั้น หรือ
แกะสลัก

สถานที่ ภายในหรือนอกห้องเรียน

เวลา ๕๐ นาที

วัสดุ ดินน้ำมัน หรือดินเหนียว แผ่นไม้สำหรับรองปั้น ขนาดของงานไม่ควรใหญ่
ให้ทิดถึงเวลาปฏิบัติประกอบด้วย

วิธีการ เนื่องจากเวลาจำกัด เพื่อให้เพื่อนมีส่วนร่วมในการทำเป็นทีมอาจจัดกลุ่ม ๆ ละ
ประมาณ ๔ - ๕ คน หรือน้อยกว่านี้

๑) ร่วมกันวางแผน ออกแบบ กำหนดขนาด

๒) เลือกแบบ

๓) แบ่งงานกันรับผิดชอบ

๔) ดำเนินการปั้นเป็นแท่ง หรือเป็นรูปทรงที่คิดแบบไว้ในส่วนที่เป็นโครงสร้าง
ใหญ่ ๆ

๕) ดำเนินการตกแต่ง ด้วยการแกะสลักกลดลวดลาย เรืองราวตามแบบ
(กลุ่มที่ใช้วิธีการคิดพิมพ์ก็ใช้วิธีการปั้นพิมพ์ติดปะระดับตกแต่ง)

๖) จัดที่สำหรับการจัดแสดง

๗) มีการแสดงความรู้สึเกี่ยวกับรูปแบบของงานแต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนกัน
จากความซาบซึ้งในภูมิประเทศและศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น

แสดงออกโดยนำส่วนที่ประทับใจเป็นพิเศษเป็นภาพเขียน

สถานที่ ภายในหรือนอกห้องเรียน

เวลา ๕๐ นาที

วัสดุ กระดาษวาดเขียน ดินสอสี สีเทียน สีน้ำ พู่กัน กระดาษรองเขียน (เลือกตามที่มี)
ขนาดไม่ควรใหญ่เพราะเวลาจำกัด

วิธีการ

- ๑) ใช้ประสบการณ์ที่พบเห็นบวกกับจินตนาการ
- ๒) วาดเป็นภาพ
- ๓) ตรวจสอบความคิดและการร่างภาพเหมาะสมหรือไม่
- ๔) ระบายสีตามแนวคิด
- ๕) จัดการภาพที่เขียนเสร็จแล้วให้พร้อมจะจัดแสดง
- ๖) ตั้งชื่อภาพ และเขียนหรืออธิบายแนวคิดในการเขียนภาพด้วย
- ๗) เปิดโอกาสให้เพื่อนเสนอข้อคิดเห็นตามที่คิดแต่ละคน

บทที่ ๒

การชื่นชมความงามในธรรมชาติและศิลปะ

อะไรคือความงาม

ความงามเป็นผลอันเกิดจาก การประสานสัมพันธ์กลมกลืนกันเป็นอย่างดี ของส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น ร่างกายของคนเรา ถ้ามีส่วนประกอบ ได้แก่ รูปทรง ใบหน้า ดวงตา จมูก ปาก ขาแขน ฯลฯ ทั้งหมดในร่างกาย มีการวางตำแหน่งถูกต้อง ลงตัว มีความสมดุลกันดี “ก็ถือว่างาม”

จะชื่นชมความงามได้อย่างไร

มนุษย์ชื่นชมความงาม โดยผ่านประสาทสัมผัสทางตา เข้าสู่จิตใจ บังเกิดอารมณ์ความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ การที่จะเกิดความชื่นชมจนเป็นความซาบซึ้งได้นั้นต้องอาศัยการสังเกต จดจำและหมั่นสะสมทีละเล็กทีละน้อย เริ่มจาก ความตั้งใจที่ดีที่อยากจะรู้ในสิ่งนั้น จุดแรกที่เราเห็นก็คือ ส่วนที่เด่นที่สุดแล้วดูส่วนรวม ต่อจากนั้นจึงค่อยดูลึกลงไปในรายละเอียดว่า ขนาด รูปร่าง สี ลวดลาย และผิวเป็นอย่างไร หากจับต้องได้รู้สึก อ่อน แข็งหรือไม่ สิ่งนั้นมีความสัมพันธ์กับอะไรอย่างไรบ้าง

สรุปว่า สิ่งนั้นให้ความรู้สึกอย่างไรแก่เรา คื่นคั่น ประหลาดใจ สดชื่น สบายใจ หรือรู้สึกหวั่นๆ อย่างเช่น

หลวงพ่อโตใจกลางเขาตึกเสียด้า มองเห็น
เด่นแต่ไกลเมื่อเช้าเชลกลางดง

...ภาพนี้พอเริ่มมอง จุดเด่นที่สุดก็คือองค์พระ
ในส่วนรวมจะเป็นแนวบ้านเขา ลู่ต่อไปก็จะเห็น
ว่าด้านหน้าองค์พระจะมีก้อนหินลาดหั่นและ
ดอกไม้สีแดง ด้านหลังองค์พระจะเป็นทิวเขา
สีเขียวเป็นฉาก

...สังเกตให้ลึกลงไปในรายละเอียดจะเห็นว่า
องค์พระนั่งขัดสมาธิ ยืนพระหัตถ์ถวาย พระพักตร์
สงบเรียบและดูอิมเคิบในลักษณะมหาบุรุษผู้
ปราศจากทุกข์ทั้งมวล บริเวณด้านหน้ามีดอกไม้
นานาพันธุ์ขึ้นสอดแซม สลับสี สดใส รวากับ
จิตใจจะน้อมสักการะองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

...นี่คือความรู้สึกของอารมณ์หนึ่ง ซึ่งชื่นชม
ความงามของภาพนี้...

เพราะมนุษย์รู้จักธรรมชาติ มีความชื่นชม
ซาบซึ้งนี้เอง จึงเกิดมีแรงบันดาลใจในการ
สร้างสรรค์งานศิลปะให้สูงค่าได้

ศิลปะอันเกี่ยวข้องกับในความศรัทธาในศาสนา
ประเพณีแห่งเทือนพรรณา ด้วยศรัทธาอันแรงกล้า
ของชาวจังหวัดอุบลราชธานีเกิดเป็นศิลปวัฒนธรรม
อันสูงค่าประจำท้องถิ่นและของประเทศชาติ

ตู้พระโคโรปิฎก

การตกแต่งเทือนพรรณา
โดยวิธีแกะสลักเป็น
ลวดลาย แล้วแต่ความ
คิดสร้างสรรค์ของช่าง
แต่ละคน

ศิลปะอันเกี่ยวกับ
เครื่องใช้ในชีวิต
ประจำวัน

นี่ก็ศิลปะหัตถกรรมอีสาน

องค์ประกอบที่เด่นชัดของผ้าลายขิดได้แก่เส้นตรง
เส้นหัก รูปสามเหลี่ยมและสี่เหลี่ยม หรือ
ลวดลายเรขาคณิต

การตกแต่งเทือนพรรณา
โดยวิธีคิดพิมพ์ ส่วน
มากเป็นลายเส้นและลาย
ดอกชนิดต่าง ๆ ซึ่งได้
จากแม่พิมพ์ แล้วมานำ
ติดประดับตกแต่งและ
ส่วนประกอบอื่น ๆ

ความงดงามของรูปแบบและลวดลายผ้าซิดอันเป็น
ศิลปะพื้นเมืองของภาคอีสานที่สืบทอดมาแต่
โบราณกาล นับเป็นสิ่งควรค่าแห่งความภาคภูมิใจ
ของท้องถิ่น รวมทั้งของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

ผ้าทอทั้งผ้าฝ้ายและไหมมีจำหน่ายใกล้ท่าเรือ
หนองคาย

ศิลปะอันเกี่ยวข้องกับด้านความเชื่อ

บั้งไฟก่อกองทะยานขึ้นสู่ชั้นฟ้า ทั้งภาพและเสียง
จะเป็นที่น่าตื่นตาตื่นใจอย่างยิ่ง

ส่วนหัวของบั้งไฟแสนจะตกแต่งให้
สวยงามเป็นพิเศษ

ประเพณีบุญบั้งไฟ ของภาคอีสานเกิดจาก
ความเชื่อที่ว่าเมื่อถึงฤดูกาลทำนาไร่จะต้องทำพิธี
ขอฝนจากพญานาคราช ซึ่งสถิตบนสวรรค์ชั้นฟ้า
เป็นการแสดงความนอบน้อม บั้งไฟจะสื่อสาร
ให้พญานาคราชรับรู้ และประทานฝนฟ้าให้เกิดความ
อุดมสมบูรณ์

จากธรรมชาติถึงศิลปะ

ในธรรมชาติมีรูปและสีสันอันงดงาม มีลีลาท่วงท่าที่น่ารัก มี
 สีสันเสียง ท่วงทำนองอันไพเราะ

ทั้งสามส่วนนี้ มีความสัมพันธ์ สอดคล้องและกลมกลืนกัน
 อยู่ในตัวเอง...

ชะนีน่ารัก

จินตนาการสร้างสรรค์ที่ได้รับแบบอย่างจากธรรมชาติ

ลีลาความตลกคะนอง
ของนกกระเรียน

ท่วงท่าเหาะอย่างของนก

ลีลาอันนุ่มนวลและอิสระของนกกระยาง

กิ่งไม้ที่พริ้วไหว สอดแทรกในระหว่างพันธุไม้ด้วยกัน
เกิดเป็นจังหวะงดงามยิ่ง

จากลีลาอันเรียบง่าย สนุกสนาน
ประจักษ์ทั้งถิ่น พัฒนาสู่การมีระเบียบ
แบบแผน กลายเป็นนาฏศิลป์

สายน้ำที่กระโจนลงสู่หน้าน้ำ
เกิดเสียงผสมผสานกันระหว่าง
สายลมที่พัดใบไม้

เสียงจกชั้นเรไรจากแนวป่า
เสียงนก ร้อง และเสียง
หวิคหวิวจากกอหญ้า

ละลอกคลื่นที่โถมกระหน่ำชายหาด
และกระแทกโขดหินยังเกิดเสียง...

ยอดหญ้าที่พริ้วอ่อนนุ่ม
เกิดเสียงหวิคหวิว

จากเสียงธรรมชาติก็เกิดเป็นเครื่องและเสียงดนตรีมีทั้ง
เสียงออตออัน อ่อนหวาน และทุ้มกังวานเร้าใจ

ธรรมชาติได้กล่อมกลา และสอนมนุษย์ให้รู้จักคิดและทำในสิ่งต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ตัวเองมีความสุข
สะดวกสบายในการดำรงชีพ และรู้จักความงามในธรรมชาติ จนเกิดความรู้สึกซาบซึ้งและประทับใจ
ฉะนั้น เมื่อมีการสรรค์สร้างสิ่งต่าง ๆ จึงมักมีการสอดแทรกในเรื่องความงามไว้ด้วยเสมอ...
จนบางครั้งก็อาจถ่ายทอดโดยเน้นเฉพาะความงามเพียงอย่างเดียวก็มี

ศิลปะ

- การแสดงออกหรือถ่ายทอดในด้านรูปทรง สี สัน เรียกว่า ทัศนศิลป์ (VISUAL ART)
- การแสดงออกที่เน้นลีลาการเคลื่อนไหวด้วยท่วงท่าอันสวยงาม เรียกว่า นาฏศิลป์ (DRAMATIC ART)
- การแสดงออกในด้านเสียง และช่วงทำนองอันไพเราะเรียกว่า ดนตรีหรือศิลปศิลป์ (MUSIC ART)

บทที่ ๓

สาระสำคัญของศิลปะสาขาต่าง ๆ

๑. นาฏศิลป์

ก. ความงามของนาฏศิลป์

คุณค่าของนาฏศิลป์

ดนตรีและนาฏศิลป์เป็นวัฒนธรรมที่สำคัญสาขาหนึ่ง ที่แสดงถึงความเป็นชาติที่มีความรุ่งเรืองมาแต่อดีต มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง สิ่งเหล่านั้นมีพัฒนาการเป็นลำดับจวบจนกระทั่งเป็นรูปแบบของดนตรีและนาฏศิลป์ประจำชาติ

การดนตรีและนาฏศิลป์ของไทยก่อนที่จะหล่อหลอมปรากฏรูปแบบอย่างในปัจจุบันนั้น ได้พัฒนามาหลายขั้นตอน เริ่มตั้งแต่มีกำเนิดมาจากรวมชาติตามปกติ เลียนแบบจากกิริยาของคนและสัตว์ เมื่อเราเลียนแบบมาแล้วได้นำมาประดิษฐ์ดัดแปลงให้เป็นศิลปะที่งดงามตามลีลาท่ารำ และเอื้อองกรายให้เข้ากับทำนองขับร้องและดนตรี ในขณะที่เดียวกันลักษณะเฉพาะตัวของคนไทย อิทธิพลของสังคมและศาสนาก็มีส่วนในการสร้างแบบทางดนตรีและนาฏศิลป์ประจำชาติ

นาฏศิลป์ไทยมีลักษณะไม่เหมือนชาติใด ๆ การเคลื่อนไหวอริยาบทที่เข้มข้ม งาม เหลี่ยม ของละครไทยจะมีลักษณะเป็นเส้นโค้งที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกัน อีกทั้งการแต่งกายนิยมที่จะแต่งด้วยอาภรณ์ที่มีสีสันแวววาว กระชับกับรูปร่างอวบอบบาง ทั้งเครื่องประดับบนศีรษะก็จะมีลักษณะ

ที่เร็วและแหลม ประดับด้วยอัญมณีที่สดสวย ทั้งหมดนี้เป็นความงามตามจารีตหรือประเพณีนิยม
 ประหนึ่งผู้แสดงนั้นเป็นรูปคนในจินตนาการ

สิ่งต่าง ๆ ทั้งหมดนี้นับได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ถือเป็นเอกลักษณ์ของนาฏศิลป์ไทย
 ที่มีที่ใดเสมอเหมือน ปรากฏขึ้นที่ใดก็ต้องรู้ได้ทันทีว่านี่คือรูปแบบของนาฏศิลป์ไทย

ความงามของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ไทยที่มุ่งศิลปะแห่งการร่ายรำประกอบเพลงร้องและดนตรี การที่เข้าสู่ความงาม
 ของนาฏศิลป์ได้นั้นต้องอาศัยองค์ประกอบที่สำคัญ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระ-
 นครสวรรค์วรพินิตได้ทรงวิจารณ์ชมเชยบทละครว่า เรื่อง อโณปนาถ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒
 ซึ่งเป็นบทละครใน เมื่อสรุปพระวิจารณ์ของเสด็จในกรมฯ ก็จะได้เห็นว่า ความงามที่สมบูรณ์ของ
 นาฏศิลป์นั้นจะต้องครบองค์ ๕ จึงจะมีลักษณะเป็นละครที่ดีได้ คือ ตัวละครงาม รำงาม ร้องเพราะ
 พลิ้วพาทย์เพราะ (หมายถึง ปีพาทย์หรือดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง) กลอนเพราะ (บท)

ศิลปะที่ประกอบขึ้นเป็นรูปแบบนาฏศิลป์นั้นโบราณจารย์ท่านพิธิพิธินและประณีตมา-
 เทียงโค ความงามทางนาฏศิลป์นั้นประกอบด้วย

จังหวะ หมายถึง ระยะเวลาที่สม่ำเสมอ ผู้ที่ศึกษาวิชาศิลปะไม่ว่าแขนงใด จังหวะจะเป็นหลัก
 พื้นฐานในการศึกษาศิลปะ ทุกคนจะมีจังหวะกำกับอยู่ในกายของตนเอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ
 กับความพร้อมของบุคคลนั้น เมื่อได้ฝึกปฏิบัติและส่งเสริมเพียงเล็กน้อยก็สามารถแสดงออกได้
 เช่นการฟังดนตรีและทำจังหวะมือประกอบ (คยมือ) ในลักษณะเดียวกันถ้าบุคคลนั้นไม่มีจังหวะ
 กำกับอยู่ก็ไม่สามารถปฏิบัติเข้ากับจังหวะนั้นได้ซึ่งในหมู่ผู้ที่ศึกษาวิชาศิลปะทุกแขนงจะมีศัพท์
 เรียกว่า บอดจังหวะ

จังหวะจำเป็นต้องมีพื้นฐานในการฝึกปฏิบัตินาฏศิลป์ เช่น จังหวะท่ารำและจังหวะเพลงดนตรี

ลีลา หมายถึง ท่าทาง การเอียงกราบ การเลือกสรรคำประพันธ์ที่เหมาะสมแก่ข้อความ ในทาง
 นาฏศิลป์นั้น ลีลา หมายถึง ท่าเอียงกราบทั้งงดงาม ถูกต้องตามแบบแผน และประเภทของตัวละคร

ลีลาท่ารำในนาฏศิลป์มีกำเนิดมาจากธรรมชาติเป็นปฐม ต่อมาจึงได้ประดิษฐ์ท่าธรรมชาติ
 เหล่านั้นให้มีความหมายทั้งงดงามเป็นรูปแบบนาฏศิลป์ขึ้น บางท่าอาจแตกต่างไปจากท่าปกติบ้าง
 แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีความงามจากธรรมชาติทั้งสิ้น

สื่อความหมาย ในทางนาฏศิลป์การสื่อความหมายก็คือวิธีการที่ผู้แสดงทำให้ผู้ชมเข้าใจ
 จุดประสงค์ในการแสดง เช่น ท่าท่าทางแล้วผู้ชมเกิดความเข้าใจ อาจแสดงออกด้วยท่าว่า กิริยาอาการ
 คำพูด เพลง และดนตรี

องค์ประกอบทั้งสามประการนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ชมผู้เรียนจะต้องฝึกหัดและศึกษาเพิ่มเติม
 อยู่เสมอ เพราะการเรียนทางด้านนาฏศิลป์ไม่มีสิ่งใดที่ยากเกินที่จะศึกษา บางครั้งต้องอาศัยเวลา

การฝึกฝนและพรสวรรค์ประกอบ เมื่อมีความเข้าใจแล้วก็ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมทางด้านนาฏศิลป์ของชาติ

ข. กำเนิดของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากคำ ๒ คำที่นำมาผสมกัน คือ คำว่า "นาฏ" ซึ่งหมายถึง การพ้อร้อง และคำว่า "ศิลป์" ซึ่งหมายถึงสิ่งที่มนุษย์คิดแปลงขึ้นมาจากธรรมชาติให้มีความวิจิตรงดงามขึ้น ดังนั้น คำว่า นาฏศิลป์จึงมีความหมายรวมกัน หมายถึง ศิลปะแห่งการพ้อร้อง

๑. ทฤษฎีทฤษฎีจิตวิทยาการ กล่าวว่านาฏศิลป์มีกำเนิดจากสาเหตุ ๒ ประการคือ ประการแรก เกิดจากอารมณ์ภายในของมนุษย์ อาทิ เมื่อมนุษย์มีความพอใจผลของสิ่งที่ได้

รับ อารมณ์ก็จะเบิกบาน โดดเด่นแสดงความคิดเห็น อารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ให้กำเนิดรูปแบบท่าทางทางนาฏศิลป์ ซึ่งประกอบด้วยอารมณ์พึงพอใจ อารมณ์อันเศร้าหมอง อารมณ์ที่โกรธเกรี้ยว อารมณ์ต่าง ๆ เหล่านั้น เกิดขึ้นจากภายใน เมื่อแสดงออกมาเป็นรูปแบบนาฏศิลป์ ผู้แสดงจึงต้องใช้ท่าทางของมือ สีหน้า ดวงตา หรือแม้แต่วิธีระส่วนอื่น ๆ ของร่างกายเข้าประกอบด้วย เพื่อให้ผู้ดูผู้ชมเข้าใจความหมายได้ดียิ่งขึ้น

ทำอิม (นาฏศิลป์) ทำอิมปกติของมนุษย์
ประการที่สอง เกิดจากศาสนา ศาสนานั้นคือความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มนุษย์มีความผูกพันใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบางอย่างของมนุษย์ในยุคนั้นไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่ามีกำเนิดอย่างไร จึงเชื่อในสิ่งที่เกิดจากอำนาจที่เร้นลับ ซึ่งต่อมาก็ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นรูปเทพเจ้า และจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทางธรรมชาตินั้น อาทิเช่น ฝนตก แดดออก ก็เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์สามารถทำนายหาเกิน เพราะปลูกพืชได้ผลยิ่งขึ้น จึงหาเหตุที่จะทำให้เทพเจ้าพึงพอใจ ดังนั้นจึงเกิดศรัทธาบูชา เช่น เมื่อมนุษย์ต้องการให้เทพเจ้าพอใจก็แสดงความรื่นเริงเพื่อเป็นการบูชา ในขั้นแรก ๆ ก็เพียงอ้อนวอนด้วยถ้อยคำ ต่อมาก็พัฒนาขึ้นเป็นบท เป็นทำนองและเป็นบทเพลงดนตรีและสุดท้ายก็โดดเด่นตามทำนองดนตรีนั้น ๆ ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการพ้อร้องและการแสดงละคร

ค. ท่าทางของนาฏศิลป์

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการพ้อร้อง อันเป็นพื้นฐานที่แสดงถึงอารยธรรมความรุ่งเรืองของชาติ ชาติที่รุ่งเรืองหรืออารยชาติที่เก่าแก่ย่อมต้องมีวัฒนธรรมทางด้านดนตรีและนาฏศิลป์ของตนเอง

ท่าทางของนาฏศิลป์นั้นมักมีกำเนิดมาจากธรรมชาติเป็นปฐม ต่อมาจึงได้พัฒนารูปแบบหรือประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นการสื่อความหมายโดยเฉพาะ

ท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาติ

โดยปกติแล้วมนุษย์จะให้ท่าทางประกอบคำพูด และเมื่อต้องการให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อาจจะใช้สีหน้าหรือความรู้สึกประกอบคำพูดนั้น ๆ ด้วย เช่น ถักมือเข้า หมายถึงให้เข้ามาหา โบกมือออก หมายถึงให้ออกไป ในการแสดงนาฏศิลป์ได้นำท่าธรรมชาติเหล่านี้มาประดิษฐ์ขึ้นเป็นท่าทางที่สวยงามขึ้น เราเรียกว่า “ภาษาท่า” ท่าทางที่เลียนแบบธรรมชาตินี้มีทั้งท่าทางประกอบกิริยาอาการโดยปกติและท่าทางที่เลียนแบบกิริยาสัตว์

ท่าทางที่ประกอบกิริยาอาการโดยปกติ จำแนกออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. ท่าที่ใช้แทนคำพูด เช่น ปฏิเสธ เรียก ไป มา รับ ส่ง ฯลฯ
๒. ท่าแสดงกิริยาอาการหรืออิริยาบถ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน ฯลฯ
๓. ท่าที่แสดงอารมณ์ภายใน เช่น ดีใจ เสียใจ โกรธ รัก ฯลฯ

ในการร่ายรำต่าง ๆ เหล่านี้ได้นำมาประกอบบทร้อง เพลงดนตรี โดยมุ่งถึงความสวยงามของลีลาท่ารำ และจำเป็นต้องอาศัยความงามทางศิลปะเข้าช่วย วิธีการให้ท่าทางประกอบบทร้อง บทพากย์ และเพลงดนตรีนี้ทางนาฏศิลป์เรียกว่า การตีบทหรือการร่ายบท ซึ่งเปรียบได้ว่าเป็นวิธีการอธิบายความหมายของท่าในนาฏศิลป์โดยเฉพาะหรือจะเรียกว่าภาษานาฏศิลป์ก็ได้

ตัวอย่างกิริยาท่าทางที่ใช้แทนคำพูด

- ปฏิเสธ - ยกมือตั้งวงระดับหน้าอก สันปลายนิ้วพร้อม ๆ กับส่ายหน้าน้อย ๆ
- เรียก - ปาดมือกรีดนิ้วจีบเข้าหาตัวด้านหน้า
- ไป - ม้วนมือจีบออกไปตั้งวง

แนะนำตัว (หมายถึงสรรพนามแทนตัวเรา)

- จะนั่งหรือยืนก็ได้ มือซ้ายจีบที่อก หรือจะใช้ฝ่ามือและที่อก หรือชี้ที่อกก็ได้
- ท่าชี้มือ - การชี้มือใช้สำหรับแสดงแหล่งที่ สถานที่ หรือบุคคลที่กล่าวถึง ลักษณะการชี้แบ่งระยะใกล้ไกล โดยอาศัยข้อศอกแสดงระยะ ถ้าชี้ข้างหน้าข้อศอกในระยะใกล้ตัว หมายถึงตรงนี้ เมื่อเหยียดศอกออกไปมากกว่าเดิม หมายถึงตรงนั้น ถ้าชี้ให้แขนตึง หมายถึงระยะไกลมาก ท่าชี้มือกับบุคคลที่กล่าวถึง ใช้กับบุคคลที่มีศักดิ์เสมอกัน หรือต่ำกว่า สำหรับผู้อาวุโสกว่าใช้ยกมือตะแคงในระดับวงหน้าหรือวงบน

ตีบทคำว่า "ตัวเรา"

ท่าขีมือ

ตัวอย่างท่าแสดงกิริยาอาการหรืออิริยาบถ

- ทำอื่น - ตัวพระ - ยืนให้ปลายเท้าซ้ายวางลิ้นหน้าเท้าขวาเล็กน้อย เท้าขวา
ยืนรับน้ำหนัก มือซ้ายแนบลำตัว มือขวาเท้าสะเอว
ตัวนาง - มือขวาขึ้นหงายที่ชายพก เอียงศีรษะข้างซ้าย

ทำอื่น

ทำนั่งพับเพียบ

- ทำนั่ง - ตัวพระ - นั่งพับเพียบ เท้าขวาทับเท้าซ้าย ให้ฝ่าเท้าซ้ายอยู่ตรง
หัวเข่าของเท้าขวา หันเข่าออก มือซ้ายเหยียดคางตรงที่หัวเข่าซ้าย
มือขวาวางที่ต้นขาขวา แขนงอเล็กน้อย นั่งตัวตรงค้มเอวค้มไหล่
ตัวนาง - นั่งพับเพียบ หัวเข่าชิดกัน มือซ้ายวางอยู่ที่หัวเข่าขวา
มือขวาวางบนต้นขาขวา นั่งตัวตรง ค้มเอว ค้มไหล่

ข้อสังเกต ท่านี้ทั้งพับเพียบนี้ถ้าหากเป็นการนั่งต้อนรับผู้มาติดต่อสูง ผู้นั่งจะต้องหันเท้าออกด้านนอก
ระเบียบวิธีการเช่นนี้จัดได้ว่าเป็นประเพณีที่ต้องยึดถือปฏิบัติ ทั้งขณะแสดงและใน
โอกาสปกติทั่วไป

ตัวอย่างท่าที่แสดงอารมณ์ภายใน

อารมณ์ภายใน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดซึ่งเป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มองเห็นด้วยตาได้ยาก
ส่วนใหญ่จะแสดงออกโดยดวงตา สีหน้า ดังนั้นในการแสดงนาฏศิลป์จึงจำเป็นต้องมีท่าทางเข้า
ประกอบ เพื่อให้เข้าใจความหมายได้มากขึ้น เช่น

ท่าแสดง

- ความรัก - ประสานมือทั้งสองข้างทาบบนฐานไหล่ แสดงความรัก ชื่นชม
- ทำอาย - ใช้ฝ่ามือแตะแก้ม เอียงใบหน้าตามมือที่แตะ
- ทำดีใจ พอใจ - ใช้เฉพาะมือซ้ายขึ้นระดับปาก
- ทำโกรธ - ๑. ใช้ฝ่ามืออยู่ที่แก้มขวา แล้วกระซากลง ด้านกระซากเบา ๆ ก็เพียง
เคืองใจ ด้านกระซากแรง ๆ แสดงว่าโกรธจัด
๒. ใช้ฝ่ามือที่เอว แล้วกระซาก พร้อมทั้งกระพริบตา
๓. ใช้ฝ่ามือทั้งสองข้างถูกันแรง ๆ แล้วกระซากมือออกไปข้างหน้า
พร้อมทั้งกระพริบตา
- ทำเศร้าโศก - ประสานลำแขนส่วนล่าง ทั้งมือลงระดับคันทา เดินก้มหน้าช้า ๆ
ในลักษณะเซ
- ทำร้องไห้ - ใช้เฉพาะมือซ้ายแตะที่หน้าผาก มือขวาขึ้นแนบอยู่ที่ชายพก ก้มหน้า
พร้อมทั้งสะอื้นตัวไปมาเหมือนกำลังสะอึกสะอื้น

ท่าแสดงความรัก

ท่าร้องไห้ จังหวะที่ ๑

ท่าร้องไห้ จังหวะที่ ๒

ท่าทางที่เลียนแบบกิริยาของสัตว์

การเลียนแบบท่าทางของสัตว์ หมายถึง การที่นำท่าทางอิริยาบถตามธรรมชาติของสัตว์ มาประดิษฐ์ทำให้มีท่วงท่าที่งดงามขึ้น อาทิ เลียนแบบการเคลื่อนไหวหรือลักษณะเด่น ๆ ของสัตว์ประเภทนั้น ดังเช่น กีบเท้าของกวาง ท่ากระโดดของกระต่าย ท่าบินของนก ท่าว่ายน้ำของช้าง เป็นต้น

ตัวอย่างการเลียนแบบท่าทางของสัตว์

ท่านก	- ตั้งวงแขนระดับไหล่ แล้วลดแขนลงจับค้ำทั้ง ๒ มือ แล้วกลับโบกขึ้นคล้ายจับออกตั้งวงเหมือนเดิม ทำสลับกันไปตามจังหวะ พร้อมซอยเท้า ชิดเขย่งเข้า
ท่าปลา	- ๑. ตั้งมือใดมือหนึ่งไว้ข้างหน้าระดับอก แขนงอเล็กน้อย อีกมือหนึ่งส่งถนัดแขนไปข้างหลัง ผ้ามือเหยียดตรง โบกปลายนิ้วไปตามจังหวะเพลง
๒. ผ้ามือทับซ้อนกัน แล้วหักปลายนิ้วขึ้นลงตามจังหวะ พร้อมทั้งชิดเขย่งตัวขึ้นลงตามจังหวะ

ท่านก

ท่าปลา

ท่าทางที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเป็นการสื่อความหมายโดยเฉพาะ

หมายถึงท่าทางที่ครูอาจารย์ทางนาฏศิลป์ได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยเฉพาะ และยึดถือเป็นแบบฉบับมาจนทุกวันนี้ บางท่าจะมีลักษณะเฉพาะที่ประดิษฐ์ขึ้นเป็นเอกเทศ แต่บางท่าก็ยังมีเค้าเงื่อนท่าปกติธรรมชาติบ้าง

ตัวอย่างทำที่เป็นสื่อความหมายโดยเฉพาะ

ท่างาม

อึ้งใหญ่

- ตั้งวงหน้าระดับปาก อีกมือหนึ่งงอศอก หงายมือหักข้อ

สูงศักดิ์

ท่าแสดง

ความกล้าหาญ

- ก้าวขาไปด้านข้าง มือหนึ่งตั้งวงบน ปลายมืออยู่ระดับอังศีรษะ งอศอก

ความหมาย “สู้”

เล็กน้อย อีกมือหนึ่งให้ฝ่ามือแนบที่ต้นขาที่ก้าว น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าที่ก้าว

ท่างาม

ท่ากล้าหาญ “สู้”

ง. ประเภทของนาฏศิลป์ไทยโดยสังเขป

นาฏศิลป์ หมายถึง ศิลปะแห่งการพริ้วอันประณีตงดงาม ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะตน อิทธิพลทางวัฒนธรรมบางอย่างจึงได้รับจาก ๒ ชาติ คือ จีนและอินเดีย แต่อย่างไรก็ตามเราก็มิได้รับมาอย่างหมดสิ้น ไทยเรารับมาเฉพาะสิ่งที่เห็นว่าเหมาะสม นาฏศิลป์ไทยอ่อนช้อยและงดงามตามลักษณะวัฒนธรรมไทย แต่นาฏศิลป์อินเดียเน้นลีลาการประดับกระแจะ ร้องไวตามจังหวะที่เร่งร้อน อินเดียเป็นเพียงผู้ให้รากฐานด้านการพริ้ว รำว่ามีกำเนิดจากเทพเจ้า ซึ่งไทยเรารับมาเป็นประเพณีการไหว้ครูนาฏศิลป์ และชื่อท่ารำบางท่ารูปแบบการแสดงบางอย่าง เช่น การเบิกโรงและเรื่องที่จะแสดง ส่วนเรื่องลีลาท่ารำนั้นชาวไทยเราเป็นผู้คิดค้นขึ้นทั้งสิ้น

การแสดงนาฏศิลป์ไทยสามารถแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ

๑. โขน ศิลปะการแสดงที่มุ่งการเดินให้เข้าจังหวะเพลงดนตรีหน้าพาทย์ ผู้แสดงส่วนใหญ่จะสวมหัวโขน นิยมใช้ผู้ชายแสดง

การแสดงนาฏศิลป์-โขน

๒. ตะคร ศิลปะการแสดงที่มุ่งการรำว่าวประกอบเพลงขับร้องและดนตรี นิยมใช้ผู้หญิงแสดง

๓. การแสดงพื้นเมือง เป็นศิลปะของชาวบ้านที่มีรูปแบบการแสดงที่ง่าย ๆ

เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักนาฏศิลป์ไทยอันเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติที่ควรหวงแหนและทะนุถนอม จึงขอเสนอความรู้เกี่ยวกับนาฏศิลป์โขน ดังนี้

โขน

โขนเป็นนาฏศิลป์ของไทยที่เก่าแก่ตามหลักฐานที่ปรากฏคือ จดหมายเหตุของลาอูแบร์ ซึ่งเป็นบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บันทึกไว้ว่า ได้มีการแสดงโขนในยุคนั้น

การแสดงโขนนี้มีการสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากการแสดงหลายอย่างดังนี้

๑. การแสดงชกนาคศึกดาบรพี ซึ่งเป็นการแสดงตำนานของพระนารายณ์ตอนกวนน้ำอมฤต โดยแบ่งผู้แสดงเป็น ๒ ฝ่าย คือ อสูร ฝ่ายหนึ่งชกอยู่ด้านหัว เทวดา วานร อีกฝ่ายหนึ่งอยู่ทางด้านหาง ใจ์พญานาคเป็นเชือกพัน เขาพระสุเมรุเป็นแกนกลาง การแสดงตามแนวคิดนี้เชื่อว่าเป็นปฐมเหตุให้มี

การพัฒนาวิธีการแบ่งตัวแสดง การแต่งกายของผู้แสดง และนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการแสดงโขนต่อมา ได้แก่ การแต่งกายเป็นเทวดา ยักษ์ ถึง

๒. กระบี่กระบอง เป็นการแสดงยุทธภพวิชาการต่อสู้อย่างหนึ่ง เป็นศิลปะที่ชาวไทยทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อป้องกันตนเองและประเทศชาติ กระบวนท่าต่าง ๆ นั้นเชื่อว่าโขนคงรับมาไว้วันที่ทางการต่อสู้ของตัวแสดง

๓. หนัງใหญ่ เป็นมหรสพของไทยในอดีต ใช้หนึ่งวิวสลับเป็นภาพตัวโขนละคร เวลาแสดงจะใช้แสงเงาให้ปรากฏภาพทั้งความบนจอผ้าขาว จุดเน้นการแสดงของหนัງใหญ่อยู่ที่การเดินให้เข้ากับบทพากย์ - เจรจา โขนได้รับอิทธิพลจากการแสดงหนัງใหญ่ในส่วนของท่าน คำพากย์ เจรจา

๔. เชื่อว่าโขนได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เท้าที่ปรากฏหลักฐานคือเนื้อเรื่อง เพราะโขนแสดงเรื่องราวรามเกียรติ์ หรือเรื่องพระราม วิกษัตริย์ชาวอารยันแห่งอินเดียตอนเหนือ

ประเภทของโขน

โขนแม้ว่าจะเป็นศิลปะการแสดงที่เน้นการเต้นเป็นหลัก แต่ก็ยังสามารถแยกแยะไปตามองค์ประกอบสำคัญได้หลายอย่างหลายประการ ดังนี้

๑. โขนกลางแปลง หมายถึง โขนที่แสดงกลางแจ้งบนเวที ใช้ธรรมชาติเป็นฉากประกอบ นิยมแสดงตอนทำศึกสงคราม ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ - เจรจา

๒. โขนโรงนอก หรือโขนมั่งรวร ได้แก่ โขนที่แสดงบนโรงและใช้ราวไม้กระบอกขนาดใหญ่ทอดเป็นเตียงให้ตัวโขนนั่งแสดง ที่สำคัญคือผู้แสดงเกือบทุกตัวจะต้องสวมหัวโขน แม้แต่ตัวพระดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ - เจรจา

๓. โขนโรงใน ได้แก่ โขนที่นำเอาศิลปะการขับร้องและการร่ายรำของละครในเข้ามาประกอบในการแสดงโขน ดังเช่นการแสดงโขนในปัจจุบันเป็นศิลปะการแสดงแบบโขนโรงในทั้งสิ้น ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ - เจรจา มีเพลงร้อง เพลงระบำ ตามแบบละครในผสมผสานกัน

๔. โขนหน้าจอ ได้แก่ โขนที่ใช้จอของหนัງใหญ่เป็นฉากประกอบการแสดงดังเช่นที่เราเห็นได้ทั่วไปในการแสดงโขนตามงานเทศกาลต่าง ๆ จอหนัງใหญ่จะเป็นจอผ้าขาวสลักขอบสีแดง เขียนรูปปราสาทและพันธุ์พฤกษาไว้ทั้งสองข้าง ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ เจรจา ขับร้อง รวมทั้งมีการจัดระบำรำฟ้อนแทรกอยู่ในบางตอนของเรื่อง

๕. โขนฉาก ได้แก่ โขนที่แสดงในอาคารสถานที่ที่มีฉากเปลี่ยนไปตามท้องเรื่อง เช่น การแสดงโขนในโรงละครแห่งชาติ ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ เจรจาและขับร้อง

การฝึกหัดโขน

การฝึกหัดโขนเป็นเรื่องที่ไม่ยากถ้าหากผู้ฝึกมีความสนใจและความพยายามดังที่เราจะเห็น

ได้จากสถานศึกษาในระดับต่าง ๆ หลายแห่งจัดการฝึกหัดโขนเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง และได้มีการแสดงโขนไปเผยแพร่ในที่ต่าง ๆ

วิธีการฝึกหัดโขนมีขั้นตอนและวิธีการเช่นเดียวกับการศึกษาวิชาสามัญทั่วไป คือ เริ่มจากง่ายไปหายาก

ขั้นที่ ๑ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเรื่องจังหวะ โดยให้ผู้เรียนปฏิบัติท่า "คมเข้า"

ท่าคมเข้า จังหวะที่ ๑

ท่าคมเข้า จังหวะที่ ๒

วิธีปฏิบัติ ให้นักเรียนนั่งพับเพียบข้างใดข้างหนึ่ง ตัวตรง ศีรษะตั้งตรง มือทั้งสองวางตามท่อนที่เข่าทั้งสอง คุงเคาะจังหวะ ให้อยกมือขวาขึ้นแล้วคว่ำลงที่เข่าพร้อมทั้งยกมือซ้าย ขึ้นแรกให้ปฏิบัติสลับซ้าย - ขวา ต่อไปให้ปฏิบัติคมเข้าขวามับ ๑ คมเข้าซ้ายมับ ๒ คมเข้าขวามับ ๓ ยกมือซ้ายขึ้น เท่ากับ ๑ ซด คมมือซ้ายมับ ๔ สลับกันบ้างเช่นนี้เป็นการฝึกให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับจังหวะ

ขั้นที่ ๒ เป็นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการเคลื่อนไหวลำตัว คอ ไบหน้า เรียกว่า ท่าองสะเวย

ท่าองสะเวย จังหวะที่ ๑

ท่าองสะเวย จังหวะที่ ๒

วิธีปฏิบัติ ให้นักเรียนนั่งพับเพียบ ตัวตรง หน้าตรง กางแขน จอศอกไปทางด้านข้าง

หักข้อมือ กำมือหลวม ๆ กระทุ้งศอกขวาที่สะเอวขวา เอียงตัว ลำคอไปทางซ้าย พร้อมทั้งบิดศอกซ้ายเล็กน้อย เปลี่ยนเป็นกระทุ้งศอกซ้าย แล้วปฏิบัติเช่นเดียวกัน โดยครูเป็นผู้ควบคุมจังหวะ

ขั้นที่ ๓ เป็นการฝึกกำลังขาให้มีความแข็งแรง เรียกว่า “ท่าเดินเสา” โขนเป็นศิลปะการแสดงที่เน้นในเรื่องเดิน ดังนั้นผู้เรียนจะต้องฝึกกำลังขาให้แข็งแรงอยู่เสมอด้วยการเดินเสา เดินเสาเป็นคำเรียกวิธีปฏิบัติการเดินทางโดยใช้มือทั้งสองยันกันเสา แม้จะเดินโดยไม่มียืนเท้าก็เรียกว่าเดินเสาทั้งสิ้น

ท่าเดินเสา จังหวะที่ ๑

ท่าเดินเสา จังหวะที่ ๒

วิธีปฏิบัติ ให้นักเรียนยืนเข้าแถวตามลำดับ โดยทุกคนเหยียดแขนทั้งสองตรงไปด้านหน้า ยันหลังกับคนหน้าไว้ (แตะไว้) แล้วย่อเข่าลง กระพริบเท้าขวา ยกเท้าซ้าย นับ ๑ กระพริบเท้าซ้าย นับ ๒ กระพริบเท้าขวา ยกเท้าซ้าย นับ ๓ แล้วเปลี่ยนเป็นเริ่มด้วยเท้าซ้ายบ้าง นับ ๑ - ๒ - ๓ สลับกันไปมาเช่นนี้จนเกิดความชำนาญ (ให้สังเกตดูว่าการปฏิบัตินับจังหวะ ๑ - ๒ - ๓ นี้เรานำวิธีการครบเข้ามาใช้นั่นเอง)

ขั้นที่ ๔ เรียกว่าท่าเดินเหยียด เป็นการฝึกเหยียดขาให้เข้ารูปตามแบบการฝึกหัดโขน ซึ่งจะต้องให้ผู้ปฏิบัติให้เท่านั้น

ขั้นที่ ๕ เรียกว่าท่าฝึกขา หกคะฉนวน เป็นการฝึกขาของผู้ฝึกหัดเป็นตัวยืน จะต้องให้ผู้ปฏิบัติให้เช่นกัน

การฝึกหัดโขนที่กล่าวแล้วนี้เป็นการฝึกหัดเบื้องต้นสำหรับทุกคน เพื่อช่วยให้ร่างกายแข็งแรง มีความพร้อมในการฝึกหัดโขน นักเรียนสามารถเข้าไปฝึกหัดเป็นการออกกำลังกายและความมีวินัย ช่วยเสริมสร้างบุคลิกที่สง่างามได้

ทำดิ้นเหยี่ยว

ทำฉีกขา

ทำหกตะเเมน

ทำหกตะเเมน (ตั้งฉากก้นหลัง)

กิจกรรม ให้นักเรียนทดลองฝึกหัดการฝึกหัดโยนเบื้องต้น

เมื่อนักเรียนผ่านขั้นตอนการฝึกหัดเบื้องต้นซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนนาฏศิลป์ไทยทุกประเภทก็เท่ากับว่านักเรียนได้ผ่านการศึกษารับประทานทางนาฏศิลป์ ในขั้นต่อไปนักเรียนจะต้องแยกไปศึกษานาฏศิลป์ตามประเภทที่ตนถนัดหรือตามความคิดเห็นของครูอาจารย์ ซึ่งแยกออกเป็น ๔ ประเภท

๑. พระ หมายถึงผู้ที่รับบทเป็นผู้ชาย คัดเลือกจากผู้ที่มีร่างกายสมส่วน ใบหน้างดงาม คอระหง

๒. นาง หมายถึงผู้ที่รับบทเป็นหญิง คัดเลือกจากผู้ที่มีร่างกายสมส่วนแต่ค่อนข้างเล็ก ใบหน้างดงาม กิริยาเข้มข้งนัมนวล

๓. ยักษ์ หมายถึงผู้ที่รับบทเป็นผู้ที่แข็งแรง ดุคัน คัดเลือกจากผู้ที่มีร่างกายสมส่วนค่อนข้างสูงใหญ่ แต่ไม่เน้นเรื่องใบหน้า

๔. ลิง หมายถึงผู้ที่รับบทเป็นผู้ที่ว่องไว คล่องแคล่ว คัดเลือกจากผู้ที่มีร่างกายป้อมเตี้ยไว้สำหรับเป็นลิงโธ่น (ไม่มียอค เช่น หมูมาน) ถ้าเป็นลิงยอค (ลิงโถมงูยอคแหลม) ก็ต้องคัดเลือกผู้ที่มีร่างกายสมส่วน ค่อนข้างสูง

การฝึกหัดในขั้นนี้ ประเภทยักษ์ - ลิง ก็จะฝึกหัดแม่ท่า ส่วนพระ - นาง ก็จะฝึกหัดท่าเพลง (เพลงช้า - เพลงเร็ว) เปรียบกับวิชาสามัญในขั้นนี้ก็เท่ากับชั้นมัธยม สามารถออกแสดงเป็นตัวประกอบได้แล้ว จากนั้นเมื่อเกิดความชำนาญมากขึ้นก็ไปศึกษาเพลงหน้าพาทย์ และกระบวนการแสดงที่ยากขึ้น นับได้ว่าจบชั้นอุดมศึกษาทางนาฏศิลป์ แต่อย่างไรก็ตามวิชานาฏศิลป์นั้นเป็นวิชาที่ทักษะก็ต้องอาศัยความชำนาญฝึกฝนตนเองอยู่เสมอและในขณะที่เดียวกันทุกชั้นตอนจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันตลอด ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานถึงขั้นสูงสุด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้ที่ศึกษาทางนาฏศิลป์นั้นจะมีความสามารถทางสมอง ความพร้อมทางร่างกาย และเป็นผู้ที่ควบคุมบุคลิกภาพของตนเองได้ดี

การเรียนรู้เรื่องโขนนอกจากจะได้รับความรู้โดยตรงแล้ว ยังจะได้ชื่อว่าเป็นชาวไทยที่สมบูรณ์ด้วยความเป็นไทย เพราะโขนเป็นนาฏศิลป์ประจำชาติที่ไม่มีประเทศใดเสมอเหมือน อดีตท่านอธิบดีกรมศิลปากรท่านหนึ่งซึ่งท่านได้เคยนำคณะนาฏศิลป์ไทยไปแสดงที่กรุงมอสโก สหพันธ์สาธารณรัฐโซเวียต ได้เคยกล่าวไว้ว่า ในครั้งนั้นมีนักบ๊อดี้และผู้เกี่ยวข้องกับการแสดงบัลเลต์รัสเซีย ซึ่งได้ชื่อว่ายอดเยี่ยมที่สุดในโลกมาชมการแสดงโขนแล้วกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า โขนของไทยนั้นมีได้น้อยหน้าบัลเลต์ของเขาเลย เป็นการแสดงที่ยิ่งใหญ่ของชาวตะวันตก (เอเชีย) อย่างแท้จริง

หลักการที่สำคัญของการแสดงโขน

ศิลปะการแสดงที่เรียกว่าโขนนั้น มีหลักสำคัญเป็นกฎดังนี้

๑. ส่วนมากใช้ผู้ชายแสดง เพราะต้องใช้พลังกำลังในการเดินค่อนข้างมาก
๒. ผู้แสดงแต่งกายอันเคร่งครัด เลียนแบบเครื่องดนตรีเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์
๓. ผู้แสดงเกือบทุกคนจะต้องสวมหัวโขน เพื่อบอกลักษณะตัวโขนนั้น ๆ ที่ไม่สวมหัวโขนได้แก่ พวกตัวพระ - นาง เช่น พระราม พระลักษมณ์ นางสีดา ยกเว้นการแสดงโขนโรงนอกหรือโขนนั่งราวเท่านั้นที่ตัวพระต้องสวมหัวโขน

๔. ดำเนินเรื่องด้วยการพากย์ - เจาจาแทน เพราะเหตุที่ว่าตัวโขนเกือบทุกคนจะต้องสวมหัวโขน และผู้แสดงโขนต้องใช้พลังในการเดินค่อนข้างมาก ทำให้ร่างกายเหนื่อยอ่อน จึงไม่สามารถที่จะเจาจาด้วยตนเองได้

๕. โขนนิยมแสดงเฉพาะเรื่องรามเกียรติ์ ซึ่งเป็นมหากาพย์ที่ได้เค้าโครงเรื่องมาจากประเทศอินเดีย

๖. คนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงโขน ใช้อำนาจพิภพเครื่องห้า (ขนาดของวงขึ้นอยู่กับการจัดลักษณะของงาน)

วงพิภพเครื่องห้า ประกอบด้วย

ปี่ใน ระนาดเอก มโหรีวงใหญ่ ตะโพน กลองทัด และฉิ่ง

อนึ่ง ยังมีการแสดงโขนสด เป็นการแสดงพื้นเมืองของภาคกลาง ได้รับความนิยมน้อยอยู่ระยะหนึ่ง วิธีการแสดงเป็นลักษณะผสมระหว่างลิเกและหนังตะลุง คือผู้แสดงจะแต่งกายขึ้นเครื่องเลียนแบบโขน แต่สวมหัวโขนครึ่งหน้า (สวมหัวโขนเปิดหน้า) ผู้แสดงร้องและเจรจาเอง

๑. วิธีดูการแสดงนาฏศิลป์ไทย

หลักพื้นฐานวิธีการดูโขนซึ่งสามารถปฏิบัติและช่วยให้ชมการแสดงโขนได้อย่างสนุกสนาน เห็นคุณค่าและความงาม

วิธีการดูโขน

ขั้นที่ ๑ จะต้องรู้จักตัวโขนว่ามีชื่ออย่างไรบ้าง เช่น ทศกัณฐ์เป็นพญายักษ์ครองกรุงลงกา หน้าสีเขียว มีเขาคดสูงเป็นชั้น ๆ ขึ้นไป หนุมนานเป็นลิงสีขาว พระรามสวมเสื้อสีเขียว เป็นต้น

ขั้นที่ ๒ ควรรู้ท่าทางพื้นฐานของตัวโขนแต่ละประเภท เช่น

“วง” หมายถึงการใช้มือระส่วนมือ แขน

วง ส่วนมือของพระ - นาง จะตั้งปลายนิ้ว หักข้อมือ หัวแม่มือส่งออกไปทางฝ่ามือ แล้งอนิ้วหัวแม่มือเล็กน้อย

วง ส่วนมือของยักษ์ นิ้วกลางและนิ้วหัวแม่มือโน้มลงมาบรรจบเป็นวงกลม นิ้วชี้เหยียดคดง นิ้วนางและนิ้วก้อยงอเล็กน้อยพร้อมทั้งหักข้อมือ

วง ส่วนมือของลิง นิ้วชี้เหยียดคดง หัวแม่มืองอเล็กน้อย นิ้วกลาง นิ้วนาง นิ้วก้อย งอเล็กน้อยเรียงไปตามลำดับให้สวยงามพร้อมทั้งหักข้อมือ

“เหลื่อม” หมายถึงการบังคับขยิบระส่วนขา

เหลื่อม พระ ย่อเข้า สันเท้าทั้งสองห่างกันประมาณ ๒ คืบ

เหลื่อม นาง ย่อเข้า แล้หลบเหลื่อม (พับเข้าข้างใดข้างหนึ่งเล็กน้อย)

เหลื่อม ยักษ์ ย่อเข้า สันเท้าห่างกัน ให้ท่อนหน้าแข้งทั้งสองตั้งฉากกับพื้น

เหลื่อม ลิง ย่อเข้า หลบเหลื่อมเช่นเดียวกับนาง แล้เหลื่อมกว้างกว่านาง

มือนักรบ

มือฉิ่ง

มือพระ - มือนาง

เหย้าม "พระ"

เหย้าม "นาง"

เหย้าม "ยักษ์"

เหย้าม "ฉิ่ง"

เหย้าม "ฉิ่ง"

ขั้นที่ ๓ การแสดงโขนผู้แสดงจะต้องเดินให้เข้ากับจังหวะดนตรี ให้สังเกตวิธีเดินของตัวโขนแต่ละประเภทว่ามีลีลาแตกต่างกัน เช่น

ยักษ์ เดินตามจังหวะเพลงกราวใน คุ่ม - คุ่ม - คุ่ม

ลิง เดินตามจังหวะเพลงกราวนอก คุ่ม - มะ - คุ่ม - มะ - คุ่มคุ่ม

กิจกรรม ให้นักเรียนหัดเคาะจังหวะเพลงกราวนอก - กราวใน เมื่อเกิดความเคยชินแล้ว ให้หัดเดินเข้าจังหวะ

ในการแสดงโขนนอกจากความแตกต่างของท่าเดินของตัวโขนแต่ละประเภทแล้ว การใช้ท่าทาง หรือการตีบท เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่จะให้ผู้ดูผู้ชมสามารถเข้าใจจุดประสงค์ของผู้แสดง วิธีการใช้ท่าทางหรือการตีบทนี้ ส่วนใหญ่เป็นท่าทางที่ใช้คู่ตามปกติธรรมชาติและบางท่าได้พัฒนาให้มีความงดงามทางศิลปะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจจะแตกต่างจากท่าปกติธรรมชาติไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามหากสังเกตและพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ก็จะสามารถเห็นเค้าเงื่อนพื้นฐานท่านั้นได้

กิจกรรม จงอธิบายความหมายของท่าทางต่อไปนี้

ปลายนิ้วชูที่ออกไปมา

ขึ้นนิ้วที่ผู้เฒ่า

จับมือซ้ายและหน้าผากพร้อมทั้งยึดตัวขึ้นลง

จับมือซ้ายที่ริมฝีปาก

สองแขนไขว้กันที่อก

กระตืบเท้าพร้อมทั้งฟาดนิ้ว

ขั้นที่ ๔ ดูและฟังวิธีการพากย์ - เจรจา ว่าผู้พากย์ - เจรจาสามารถดำเนินเรื่องโดยใช้จำนวนโวหารที่ไพเราะได้ดีเพียงไร

คำพากย์ เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ได้แก่ ยานี ๑๑ และฉบับ ๑๖ เมื่อพากย์จบไปบทหนึ่ง ๆ (บทของกาพย์) กลองตะโพนจะต้องตีรับ ทำให้กลองทอดติดตาม แล้วพวกผู้แสดงภายในโรงก็ร้องรับด้วยคำว่า "เพี้ย" พร้อม ๆ กันทุกบท

ตัวอย่างบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องรวมเกียรติ ชุดนางถอย

ยานี ๑๑

ดาวเดือนก็เดือนลับ	แสงทองพยับโพยมหน
จวนจนพระสุริยัน	จะเยี่ยมยอดคุณธร
สมเด็จพระศรีวิวงศ์	ภูษพงศ์ทิพาการ
เสด็จลงทรงสวาท	กับองค์พระสถกณอนุชา
เสมาพดุมามาคลย์	โดยพระบาทเสด็จคลา
เกือบใกล้จะถึงสา-	ครุศที่ท้าวเคยสรงชล
พระเหลือบเงงชลสินธุ์	โนวรินทร์ทะเลวน
เห็นรูปอสุรกล	อันกลายแก้งเป็นสิดา

ตัวอย่างบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย **ชุดศึกพราหมณ์**
ฉบับ ๑๖

อินทวิชิตบิดเบือนกาอิน	คังองค์อมรินทร์
ทรงกษเฏรวิน	
ช้างนิมิตฤทธิ์แรงแข็งขัน	เผือกผ่องผิวพรรณ
สีสังข์สอาดโอฬาร	

คำเจรจา เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว ซึ่งในการแสดงโขนจะใช้คำเจรจาเพื่อการดำเนินเรื่อง หรือเจรจาโต้ตอบ

คำเจรจา (ร้อยแก้ว) บทเจรจาระหว่างอินทวิชิตและวิรุณมุข ผู้เป็นหลานชาย

อินทวิชิต - สุกกร วิรุณมุขพระนัดดาผู้กล้าแก่น เจ้าจงแปลงกายให้ละม้ายแนบกับสูงนี้
แล้วยกพลพลอสุรีออกไปรบกับมนุษย์ จงต่อต้านให้นานสุดจะนานได้
เพื่อให้สูงนี้ฐานนาคาศครชัยได้สำเร็จการ

วิรุณมุข - วิรุณมุขก็โอบอ้อมนพมาศ ในบัดคล้วรงกลับเป็นเช่นอินทวิชิตฤทธิ์ศักดิ์
แล้วยกพลจัดจรัสตรงไปบุพธนา

กิจกรรม

ให้นักเรียนค้นคว้าหาตัวอย่างบทพากย์ - เจรจา และปฏิบัติกรพากย์ - เจรจาจากผู้รู้

การแสดงพื้นเมือง

หมายถึง การแสดงของชาวบ้านในท้องถิ่น เป็นการแสดงที่เรียบง่าย เข้าใจความหมาย
และเกิดความสุขสนาน ในขณะที่เดียวกันผู้ดูอาจจะสามารถเข้าร่วมในการแสดงนั้น ๆ ได้

การแสดงพื้นเมือง มีลักษณะอยู่ ๒ รูปแบบ คือ

๑. การแสดงพื้นเมือง

๒. เพลงพื้นเมือง

ทั้ง ๒ รูปแบบบางครั้งอาจจะมีลักษณะผสม คือ สามารถร้องและรำไปด้วยในขณะแสดง เช่น รำเหย่ย รำไทพ่น แต่บางอย่างก็จะมีลักษณะของเพลงอย่างเดียว เช่น เพลงเรือ เพลงอีแซว เพลงบอก ฯลฯ

การแสดงพื้นเมืองจะมีลักษณะที่เรียบง่าย ไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ในการแสดงมากนัก เช่น การปรบมือ การตึกรับ (ไม้ ๒ อัน) ฯลฯ

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการแสดงพื้นเมืองนั้นเป็นของที่หาง่าย ๆ บางอย่างก็ใช้อยู่ในขณะนั้น การขับร้องก็ใช้สำนวนโวหารที่ง่าย ๆ เพียงแต่เน้นเรื่องจังหวะและฉันทลักษณ์ เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นการหยอกล้อ เสียดสี และเกี่ยวพารสที่ให้ผู้เล่นเกิดความสุขสนุกสนาน ส่วนการแต่งกายก็ไม่จำเป็นต้องมีระเบียบแบบแผนเท่าไรอยู่ในชุดไหนก็แสดงในชุดนั้น

การละเล่นพื้นเมือง เพลงเหย่ย

จุดประสงค์สำคัญของการแสดงพื้นเมือง คือ เน้นความสนุกสนานเพื่อผ่อนคลายความเหนื่อยอ่อนในการทำงานเพียงอย่างเดียว

การแสดงพื้นเมืองเป็นศิลปะประจำท้องถิ่นที่มีความสนุกสนาน ลักษณะที่ควรสังเกตของการแสดงพื้นเมือง คือวิธีการใช้ภาษาที่สอเคลิ้มอารมณ์ขันในรูปแบบของคำสองแง่สองง่าม

วิธีการดูการแสดงพื้นเมือง จึงมุ่งที่ความสนุกสนานเป็นเกณฑ์ ขณะเดียวกันก็ให้สังเกตปฏิภาณไหวพริบ ชื่นเชิงการใช้ภาษาของผู้แสดง

วิธีการดูการแสดงนาฏศิลป์ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนั้น เป็นหลักง่าย ๆ ในการดูเพื่อให้เกิดความสนุกสนานและได้รับความรู้ แต่อย่างไรก็ตามการที่จะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งนั้นจำเป็นต้องใช้เวลาศึกษา ในระยะแรกอาจไม่เข้าใจ แต่เมื่อไรดูและสังเกตตามหัวข้อท้ายนี้ก็จะเข้าใจได้โดยไม่ต้องยากนัก

๑. รู้จักประเภทและจุดประสงค์ของการแสดง เพราะเหตุว่าการแสดงแต่ละอย่างมีจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน เมื่อรู้ถึงจุดประสงค์แล้วก็จะเข้าใจในสิ่งที่เราดูได้

๒. ศึกษาประวัติและประเภทของตัวละคร เพื่อให้รู้พื้นฐานของตัวละครว่าเป็นใคร มีความเป็นมาอย่างไร

๓. ศึกษาความหมายของท่าทาง ท่าทางจากนาฏศิลป์ก็คือ ท่าทางตามปกติของมนุษย์ เช่น โกรธที่ขึ้นิ้ว ร้องไห้ที่ไข่มือ (ซ้าย) เขื่อนน้ำตา เป็นต้น แต่บางท่าก็อาจไกลจากท่าธรรมชาติ แตกต่างไ้ว่านเกือบทุกท่ามีพื้นฐานมาจากท่าทางที่ใช้เป็นปกติตามธรรมชาติทั้งสิ้น

๔. ประเมินสาระที่ได้รับ หมายถึง เมื่อดูแล้วเราได้รับประโยชน์สิ่งใดจากการดูบ้าง มิใช่เพียงแต่ความสนุกสนานแต่ควรจะได้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์คือชีวิตด้วย เช่น ดูการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ชูคนางดอย (นางเบญจกายรับอาสาทศกัณฐ์แปลงเป็นนางสีดาลอยน้ำมา เพื่อให้พระราม คิดว่านางสีดาจะไต่ยกทัพกลับ) เราจะเห็นว่านางเบญจกายเป็นหญิงที่มีความกตัญญูเป็นอย่างยิ่ง ถ้าไม่รับอาสาทศกัณฐ์จะทำให้แม่ (นางศรีฐาน) เดือดร้อน จึงจำต้องอาสาแม้ว่าตนเองจะได้รับอันตราย

๑. ปฏิบัติการนาฏศิลป์ไทย

ฝึกหัดใช้ท่าทางประกอบเพลงปลุกใจ

ประวัติ เพลงปลุกใจเป็นเพลงที่มีเนื้อร้อง ทำนอง จังหวะและลีลาตึกทัก เร้าใจ ชวนให้ผู้ฟัง เกิดอารมณ์ฮึกเหิมและตึกทักคล้อยตามเนื้อร้อง ท่วงทำนองของเพลงเหมาะที่จะใช้ปลุกกระดมให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการรวมพลังได้เป็นอย่างดี ทั้งยังโน้มน้าวจิตใจให้เกิดจินตนาการตามความหมายของเนื้อร้อง การร้องเพลงปลุกใจให้สนุกผู้ร้องต้องทราบความหมายของเนื้อเพลงด้วย จึงจะเกิดความสนุกสนานและความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

เนื้อร้อง เนื้อร้องเพลงปลุกใจมักจะมีความหมายและแนวโน้มเป็นไปในทางรักชาติ รักหมู่คณะ รักสถาบัน และมุ่งให้เกิดความสามัคคี ความเสียสละ การร้องเพลงปลุกใจจะเน้นจังหวะ และเนื้อร้องเป็นสำคัญ จึงนิยมร้องเป็นหมู่ เพื่อให้บรรยากาศตึกทักกระหึ่ม แสดงถึงพลังที่มั่นคง แข็งแรง

การแต่งกาย แต่งได้หลายแบบตามความเหมาะสม และโอกาสที่แสดง เช่น ถ้าแสดงสลับฉากละครก็อาจแต่งแบบทหารโบราณ ถ้าแสดงเป็นชุดวิวาก็แต่งแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

การแสดง มักแสดงเป็นหมู่ชายหญิง

โอกาสที่แสดง ใช้แสดงสลับฉากละคร แสดงเป็นวิว หรือแสดงงานรื่นเริงในโอกาสต่าง ๆ

ลีลาท่าทางที่ใช้ประกอบเพลงปลุกใจ ใช้ลีลาท่าทางของนาฏศิลป์เข้าประกอบได้ ไม่จำเป็นต้องสวยงามหรือมีแบบแผนแน่นอน อาจใช้ท่าที่คิดขึ้นเองตามความหมายของเนื้อเพลง แต่ควรให้มีลีลาที่ดูแล้วตึกทักและเข้มแข็ง

เพลงได้ร่วมธงไทย

ความหมาย กล่าวถึงชาติไทยของเราเคยยิ่งใหญ่มาแต่โบราณกาล ต่อมาได้แยกย้ายออกไป

อยู่ตามที่ต่าง ๆ หลายสาขา จึงขอเชิญมาอยู่ร่วมกันได้ร่วมธงไทย ซึ่งให้ความสงบร่มเย็นประจวบอยู่
ได้ร่วมโพธิ์ ร่มไทรและได้แสงจันทร์

เนื้อร้อง

เพลงได้ร่วมธงไทย

ได้ร่วมธงไทย

ร่วมโพธิ์ร่มไทร

ชาติไทยใหญ่หลวง

ถูกแยกแบ่งย้าย

เชิญพวกพ้องพี่น้องมาพร้อมกัน

เลือดเนื้อเผ่าไทย

เหมือนน้องพี่ชาติเชื้อ

ได้ร่วมธงไทยร่มเหมือนดังโพธิ์ไทร

เนื้อร้อง - ท่านอง พงทวิหธรังวิจิตรวาทการ

ร่วมเย็นเหมือนดังอยู่ใน

ที่มีกิ่งใบแน่นหนา

แตกกระจัดกระจาย

ไปอยู่หลายสาขา

เชิญอยู่ในร่วมธงไทย

นี้ควรมีสมานฉันท์

เรามีสายเดียวเกี่ยวพัน

ได้ร่วมธงไทยเย็นเหมือนได้แสงจันทร์

ทำประกอบเพลงได้ร่วมธงไทย

เนื้อร้อง

ท่านองเพลงนำออก

ทำว่า

- มือทั้งสองถือร่วมที่กางแล้วพาดไหล่ซ้าย แล้วหมุนไป
ทางเดียวกันโดยเร็ว จะสวนแถวหรือจัดแถวขึ้นอยู่กันที่
พิจารณาได้ตามความเหมาะสม หมุดทำนองเพลง
หยุดหมุนร่วมพร้อมกัน

ได้ร่วมธงไทย

- มือซ้ายถือค้ำร่วมพาดไว้ที่ไหล่ซ้าย มือขวากำมือ
หลวม ๆ ซี่มาที่ร่วม โดยหักข้อมือให้หลังมือหันเข้าหาตัว
ศีรษะเฉียงซ้าย เท้าทั้ง ๒ ชิดกัน ยกส้นเท้าซ้ายขึ้น
เล็กน้อย

ร่วมเย็นเหมือนดังอยู่ใน

- หมุนร่วมไปทางเดียวกัน ย่ำเท้าอยู่กับที่ (ไม่จำเป็นต้อง
ยกเท้าสูง เพียงขยับหัวเข่าเล็กน้อยก็พอ)

ร่วมโพธิ์ ร่มไทร

- มือซ้ายถือร่วมพาดไว้ที่ไหล่ซ้าย มือขวาแบหงายสูงระดับ
ศีรษะ แล้วขยับมือตามจังหวะและคำร้องที่ว่า “ร่วมโพธิ์”
“ร่วมไทร” ศีรษะเฉียงซ้ายมองมือสูง เท้าซ้ายยกส้นขึ้น
เล็กน้อย

เนื้อเรื่อง

ท่าว่า

ที่มีกิ่งใบแน่นหนา

- มือขวาที่แบสูงอยู่นั้นเปลี่ยนเป็นคว่ำ แล้วปาดมือไปด้านข้างเล็กน้อย

ชาติไทยใหญ่หลวง

- เปลี่ยนรุ่มมาถือด้วยมือขวาและพาดที่ไหล่ขวา มือซ้ายแบหงายสูงระดับศีรษะ แล้วผายมือไปด้านซ้ายเล็กน้อย ครบคำว่า “ใหญ่หลวง” แท้จิต ยกสันเท้าขวาขึ้นเล็กน้อย

แตกกระจัดกระจาย

- ถัดมือซ้ายลงมาแบหงายไว้ระดับเอว แล้วขยับมือตามจังหวะครบคำว่า “กระจัดกระจาย” ศีรษะเอียงซ้าย

ถูกแยก

- มือทั้งสองกำค้ำมรุ่มพาดไว้ที่ไหล่ซ้าย ยกสันเท้าซ้ายขึ้นเล็กน้อย พร้อมกับย่อตัว

แบ่งซ้าย

- มือทั้งสองกำค้ำมรุ่มพาดไว้ที่ไหล่ขวา ยกสันเท้าขวาพร้อมกับย่อตัว

ไปอยู่หลายสาขา

- มือขวาถือค้ำมรุ่มพาดไว้ที่ไหล่ขวา มือซ้ายแบหงายอยู่ระดับเอว แล้วผายมือออกข้างลำตัวเล็กน้อย ศีรษะเอียงซ้าย ยกสันเท้าซ้าย

เจริญ

- มือซ้ายถือรุ่มพาดไหล่ซ้าย มือขวาแบหงายข้างหน้าระดับเอวห่างลำตัวเล็กน้อย ถ้าเป็นหญิง ดอยเท้าซ้ายไปไว้ข้างหลัง แล้วย่อตัวลงในลักษณะถอนสายบัว ถ้าเป็นชาย แท้จิต กับศีรษะเล็กน้อย

พวกพ้องพี่น้องมาพร้อมกัน

- มือทั้งสองจับค้ำมรุ่มพาดไว้ที่ไหล่ซ้าย รวนแท้จิต พยักหน้าเล็กน้อย

เจริญ

- ปฏิบัติเหมือนท่า “เจริญ”

อยู่ในร่มธงไทย

- ปฏิบัติเหมือนท่า “ไค้ร่มธงไทย”

เลือดเนื้อ

- มือซ้ายถือรุ่มพาดไหล่ซ้าย มือขวาแบหงายระดับเอว แล้วผายออกด้านข้าง ห่างลำตัวพอสมควร ศีรษะเอียงขวา ยกสันเท้าขวา

เผ่าไทย

- ร่มยังอยู่ที่ไหล่ซ้าย แต่เปลี่ยนเป็นถือด้วยมือขวา มือซ้ายแบหงายแล้วผายออกด้านข้างห่างลำตัวพอสมควร ลักษณะคล้ายท่า “เลือดเนื้อ” แต่คนละมือกัน ศีรษะเอียงซ้าย ยกสันเท้าซ้าย

เนื้อร้อง

ทำนอง

นี้ควรจะมีสมานฉันท์

- ร่มพาดอยู่ที่โหล่ซ้าย แอวที่อยู่ด้านขวามือ กลับหลังหัน อยู่กับที่ แล้วทั้งสองแอวยื่นมือขวามาจับกันไว้ตรงคำว่า “สมานฉันท์”

เหมือนน้องที่ชาติเชื้อเรามีสายเคียว
เกี่ยวพัน

- ทั้งสองแอวจับมือกันไว้ แล้วเดินหมุนเฉพาะคู่ของตัวเอง จนกลับมาอยู่ที่เดิม แล้วปล่อยมือ โดยก้าวเท้าขวาเป็นจังหวะแรกตรงคำว่า “เหมือน” ศีรษะเอียงขวาเข้าหากัน

ได้ร่วมธงไทย

- ปฏิบัติเหมือนท่า “ได้ร่วมธงไทย”

ร่วมเหมือนคังโพธิ์ไทร

- มือซ้ายถือร่มพาดไว้ที่โหล่ซ้าย มือขวาแบหงายสูง ระดับศีรษะ ศีรษะเอียงซ้ายมองมือสูง เท้าซ้ายยกขึ้นเท้าขึ้นเล็กน้อย

ได้ร่วมธงไทย

- มือขวาถือร่มพาดไว้ที่โหล่ขวา มือซ้ายกำหลวม ๆ ซ้ำมาที่ร่ม โดยหักข้อมือให้หลังมือหันเข้าหาตัว ศีรษะเอียงขวา ยกขึ้นเท้าขวาขึ้นเล็กน้อย

เย็นเหมือนได้แสงจันทร์

- มือขวาถือร่มพาดไว้ที่โหล่ขวา มือซ้ายแบหงายสูง ระดับศีรษะ ศีรษะเอียงขวามองมือสูง ยกขึ้นเท้าขวา

หมายเหตุ ทำนองที่บรรเลงระหว่างเที่ยวที่ ๑ และเที่ยวที่ ๒ นั้น สามารถแปรแถวด้วยการนำร่มที่ทางพาดอยู่ที่โหล่นั้นมาไว้ข้างหน้าระดับลำตัว แล้วหมุนไปทางเดียวกัน โดยสวนแถวขึ้น - ลง หรือเดินเป็นวงกลม แล้วหมุนร่มกลับอีกทางหนึ่ง และสวนแถวกลับที่เดิม ก่อนจะว่าเนื้อเพลงเที่ยวที่ ๒ ก็ได้ ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของจำนวนผู้แสดงและสถานที่ที่แสดง

เพลงเดิน

ความหมาย เพลงเดินเป็นเพลงประกอบละครอิงประวัติศาสตร์ของพลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เรื่อง “น่านเจ้า” เนื้อร้องมุ่งสอนให้คนไทยทุกคนรักและสามัคคี ชักชวนให้คนไทยก้าวเดินไปข้างหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง ถ้าทุกคนรักความก้าวหน้าจะต้องก้าวเดินเพื่อฟันฝ่าอุปสรรคทุกอย่างที่ขวางหน้ารวมใจกันต่อสู้และยอมที่ไปตายคาบหน้าเมืงมิให้ข้าศึกศัตรูผ่านเข้ามา ขณะเดียวกันก็พร้อมใจกันไซโยให้ร้องให้ไทยทุกคนได้ชัยชนะและปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

เนื้อร้อง

เพลงเดิน

เนื้อร้อง - ท่านอง พิศวัตหลวงวิศิษฐาการ

(สร้อย)	เดิน เดิน เดิน	อย่ายอมแพ้ใคร	ชาติไทยต้องเดิน
	เดิน เดิน เดิน	ถ้าหวังก้าวหน้า	เราต้องพากันเดิน
	เดิน เดิน เดิน	อย่าทอดทิ้งไกล	ขอให้ไทยเจริญ
	ไชโย ไชโย	ให้ไทยชนะ	ตลอดไปตลอดชัย ไชโย ไชโย
			(ซ้ำ)
	มาเพื่อนไทย	มาร่วมน้ำใจ	สมานฉันท์
	ไปตายคาหน้า	เพื่อนไทยจงมา	ให้พร้อมเพรียงกัน
	พบหนามเราจะฝ่า	พบบ้ำเราจะฟัน	พบแม่น้ำขวางกั้นเราจะว่ายข้ามไป
(สร้อย)			
			
	ใครขวางทางเดิน	เราจักต้องเชิญ	เขาหนีไกลทางไป
	พบเสือเราจะสู้	พบศัตรูเราจะฆ่า	พบอะไรขวางหน้าเราจะฝ่าฟันไป
(สร้อย)			
			

ทำประกอบเพลงปลูกใจ เพลงเดิน

ทำประกอบเพลงเดินนี้ เป็นเพียงการเสนอรูปแบบเพื่อมุ่งเน้นให้ใช้มือแสดงท่าทางตามความหมายของเนื้อเพลง ส่วนทำนองจะใช้ขึ้นหนักหน้า - หนักหลังอยู่กับที่ ซึ่งถ้าแสดงจำนวนมากจะทำให้รูปแถวสวยงามตามที่กำหนดได้

หนักหน้า หมายถึง การขึ้นที่มีเท้าขวาอยู่ข้างหน้าและให้น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าขวา ส่วนเท้าซ้ายที่อยู่ข้างหลังนั้น ต้องเปิดสันเท้าไว้โดยดึงลำตัวตรง

หนักหลัง หมายถึง การขึ้นที่มีเท้าขวาอยู่ข้างหน้า แต่เปิดสันเท้าขวาไว้ งอหัวเข้าเล็กน้อย ให้น้ำหนักตัวไปอยู่ที่เท้าซ้ายซึ่งอยู่ข้างหลัง

เนื้อร้อง

ทำท่า

(สร้อย)	เดิน เดิน เดิน	-	อ้าเท้า แกว่งแขนตามจังหวะเพลง เดินออกมาจาก
			สองข้าง ซึ่งสมมุติเป็นเวที โดยให้สวนแถวหรือจัดแถว
			ได้ตามความเหมาะสมของจำนวนผู้แสดง หรือความ
			กว้างของเวที อ้าเท้าอยู่จนจบสร้อยของเพลง

(ซ้ำ)

เนื้อเรื่อง

ทำวั

ตอนที่ ๑ มาเพื่อนไทย

มาร่วมน้ำใจสมานฉันท์

ไปคาบดาบหน้า

เพื่อนไทยจงมาให้พร้อมเพรียงกัน

พบหนาม

เราจะฝ่า

พบป่า

เราจะฟัน

พบแม่น้ำขวางกั้น

เราจะว่ายน้ำข้ามไป

(สร้อย) เดิน เดิน เดิน
(ซ้ำ)

ตอนที่ ๒ ใครขวางทางเดิน

เราจะต้องเชิญเขาหนีทางไป

- มือซ้ายคว้าปาดอยู่ระดับอกด้านขวา กรัดมือเรียก พร้อมกับพยักหน้า มือขวาไขว้หลัง น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง
- มือแบคว่ำสองมือซ้อนกันข้างหน้าระดับเอว น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า
- แยกมือทั้งสองหงายออกห่างลำตัวพอสมควร น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง
- สองมือกรัดเข้าหาลำตัว เน้น ๓ จังหวะ โดยให้แขนซ้ายยื่นออกห่างลำตัวไปข้างซ้าย มือขวาอยู่ระดับอก เอียงศีรษะทางขวา น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า
- กำมือทั้งสองไขว้ไว้ระดับอก เอียงศีรษะทางซ้าย
- เหวี่ยงมือทั้งสองที่กำออกไปข้างลำตัว โดยให้น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง
- มือทั้งสองแบหงายไขว้กันอยู่ระดับเอว แล้วแยกออกข้างลำตัว ศีรษะเอียงขวา น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า
- คว่ำมือทั้งสองประสานกันไว้ระดับอก แล้วแยกออกข้างลำตัวโดยเร็ว ศีรษะและน้ำหนักตัวอยู่ที่เดิม
- กางแขนทั้ง ๒ คึงข้างลำตัว คึงฝ่ามือขึ้น น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง
- ทำท่าว่ายน้ำตามจังหวะเพลง โดยยื่นแขนขวาไปข้างหน้าก่อน เอียงศีรษะตามแขนที่อยู่ข้างหน้า น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า
- ย่ำเท้าแปดแถวตามจังหวะเพลง
- มือซ้ายแบหงายระดับเอว แล้วผายมือไปข้างลำตัว มือขวาไขว้หลัง น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง
- แนมือหงายสองมือระดับอก แล้วดันมือทั้งสองออกไปด้านขวา โดยให้แขนขวาอื่นยาวกว่าแขนซ้าย ศีรษะเอียงขวา น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า

เนื้อร้อง

ทำนอง

พบเสียเราจะสู้

- มือซ้ายแบงายอู่ระคันเอว กำมือขวากระแทกลงไป
บนฝ่ามือซ้าย น้ำหนักตัวอยู่เท้าหลัง

พบศัตรูเราจะฆ่า

- มือซ้ายไขว้หลัง มือขวากว้างฝ่ามือ ทำท่าปาดคอ ศีรษะ
เอียงขวา น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า

พบอะไรขวางหน้า

- ปฏิบัติเหมือนท่า “โครขวางทางเดิน”

เราจะฝ่าฟันไป

- มือขวาแบคว่ำระคับอก แล้วเหวี่ยงลงไปแขนคึงข้าง
ลำตัวโดยเร็ว ศีรษะเอียงขวา น้ำหนักตัวอยู่เท้าหน้า

(สร้อย) เดิน เดิน เดิน

- ย่ำเท้า แกว่งแขน ตามจังหวะเพลง เป่าแถวตามสมควร
แล้วแยกย้ายกันเข้าไปตามทางที่เดินออกมาครั้งแรก

.....

(ซ้ำ)

ฝึกหัดร่ำมาครฐาน

การเรียนรู้นาฏศิลป์ไทยจะต้องอาศัยพื้นฐานเบื้องต้นเพื่อให้ถูกต้องและสวยงาม นอกจากนี้ผู้เรียนยังต้องรู้จักภาษาท่าหรือนาฏยศัพท์ด้วย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการชมการแสดง เช่น โขนละคร คือเข้าใจท่าทางที่แสดงออกและสื่อความหมายได้

นาฏยศัพท์ หมายถึง ศัพท์ที่ใช้เฉพาะในวงการนาฏศิลป์ไทย เป็นชื่อของลักษณะการรำไทยสามารถสื่อความหมายได้ ศัพท์ที่ใช้ในทางนาฏศิลป์มีคำใช้มาก แต่ศัพท์ที่ใช้ส่วนมากเพื่อให้เกิดความเข้าใจในขั้นพื้นฐาน เช่น จีบ ดั่งวง ล่อแก้ว ประเท้า ยกเท้า กระทุ้งเท้า กระคกเท้า จรดเท้า และถัดเท้า เป็นต้น

ภาษาท่า ในทางนาฏศิลป์ เรียกว่า คีบถ การรำคีบถ หรือการไ้บถ ซึ่งหมายถึงการรำตามท่าร้อง บทเจรจา และบทพากย์ ผู้รำจะแสดงภาษาท่าไปตามคำร้อง คำเจรจา และคำพากย์ และจะต้องคำนึงถึงความหมายของบทนั้นด้วย การฝึกภาษาท่าจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการแสดงนาฏศิลป์ที่แสดงออกด้วยท่าทางแทนคำพูด โดยสร้างและประดิษฐ์จากท่าทางธรรมชาติเนื่องจากท่าทางของนาฏศิลป์ส่วนมากเป็นท่าธรรมชาติ แต่ปรมาจารย์ทางนาฏศิลป์ได้ประดิษฐ์ให้วิจิตรงดงาม และมีความหมาย ภาษาหรือการคิบทนี้ไม่ใช่เรื่องยาก ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้นาฏยศัพท์เบื้องต้น

จีบหาง

จีบคว่ำ

จีบดัดแก้ว

การคี่วง นาง-พระ

ประเท้า

ประเท้าด้วยกเท้า

จรดปลายเท้า

จรดชั้นเท้า

จังหวะที่ ๑ วางเท้า - กระตุ้ง

จังหวะที่ ๒ ยกเท้า

จังหวะที่ ๓ กระดกเท้า

กระดกเท้า (กระดกหลัง)

กระดกเขี้ยว

การยกเท้า เป็นกิริยาของเท้าที่อยู่ข้างหน้า และต่อเนื่องจากการประเท้า
กระดกเท้า เป็นกิริยาของเท้าที่อยู่ข้างหลังและต่อเนื่องจากการกระตุ้งเท้า

ตัวอย่างการรำนาครฐาน “รำอินฐาน”

รำอินฐาน เป็นการแสดงชุดหนึ่งในแต่ละปฐกัณฑ์ เรื่องอานาปานพ็อขุนรามคำแหง จากบทประพันธ์ของพลศรีหลวงวิจิตรวาทการ เนื้อร้องดัดแปลงมาจากเพลงอินฐาน ซึ่งเป็นเพลงที่ร้องและรำตามแบบพื้นบ้านของไทยในงานประเพณีต่างๆ เพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพลงอินฐานก็เป็นเพลงขอพรเช่นเดียวกัน

ความหมายของเนื้อร้อง

เป็นการอธิษฐานขอพรให้กับบุคคลที่ทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติ และขอให้ประเทศไทย มีความสุขสงบร่มเย็น ให้คนไทยมีความสามัคคีรักใคร่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รักกัน ช่วยกันทำประโยชน์เพื่อประเทศชาติเสมือนพี่น้องกันทุกคน เพื่อให้เกิดความเจริญ ความดีงามแก่ชาติบ้านเมือง ไม่มีผู้ใดทำลายได้

สรุป เนื้อร้องเพลงอธิษฐานให้คลิดสอนใจ มีความสามัคคี รักชาติ รู้คุณค่า และชื่นชมใน ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

เนื้อร้อง

เพลง อธิษฐาน

เนื้อร้อง - ท่านหลวง พิศนาคะวิจิตรวาทการ

อธิษฐานขอ	สองมือจับพาน	ประดับพวงพุทธชาด (ข้า)
ขอกุศลผลบุญ	จงมีแต่ผู้ทำคุณ	ประโยชน์ไว้ในชาติ
อย่ามีใครคิดร้าย	มุ่งทำลายชาติไทย	ขอให้ทุกคนสนใจห่วงใยประเทศชาติ
ให้ไทยเรามี	มีความสามัคคี	ช่วยตัวช่วยชาติทำให้ไทยเป็นเมืองทอง
อธิษฐานขอ	สองมือจับพาน	ประดับพวงผกากรอง (ข้า)
ขอไทยรักไทย	ร่วมเป็นมิตรมันใจ	ดีไทยเป็นพี่น้อง
อย่ามีการผูกแยก	อย่าทำให้แตกร้างวณาน	ขอให้ช่วยกันสานนเพื่อนไทยทั้งผอง
มุ่งสามัคคี	เหมือนพี่เหมือนน้อง	กลมเกลียวเกี่ยวข้องรักกันทั่วทุกคน

การแสดง นิยมแสดงเป็นหมู่ จำนวนผู้แสดงพิจารณาตามความเหมาะสมของสถานที่
โอกาสที่แสดง แสดงในงานวันเจ็ดต่าง ๆ วันขึ้นปีใหม่ การฉลองยศ ฉลองตำแหน่ง และ
สามารถนำไปใช้แทนรำถวายพรได้

แบบที่ ๑

แบบที่ ๒

เครื่องแต่งกาย

- แบบที่ ๑ นุ่งผ้าจับหันนาง ห่มสไบเฉียง
 เกล้าผมทรงสูง
- แบบที่ ๒ นุ่งโจงกระเบน ห่มสไบเฉียง
 เกล้าผมทรงสูง
- แบบที่ ๓ หญิง-นุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อ
 คอกระเช้า แกล้งผมชุก
- ชาย-นุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อ
 คอพวงมาลัย

แบบที่ ๓

อุปกรณ์ประกอบการแสดง
พานดอกไม้ วางไว้ข้างหน้า
ผู้ว่าทุกคนจะจัดตกแต่ง
แบบใดก็ได้

พานดอกไม้

ท่าร่วมพลองอินฐาน (ใช้นั่งทุกเข่าร่วม)

เนื้อร้อง

อินฐานเอ๋ย
สองมือจับพาน
ประดับพวงพุทธรักษา

ท่ารำ

- ยกมือไหว้จรดศีรษะ แล้วลงมาที่อก
- ลดมือทั้งสองที่ไหว้ลงมาจับพาน
- ชูพานเข้าหากันเป็นคู่ ๆ โดยไม่ให้มือบังหน้า
แถวขวา เอียงศีรษะทางขวา
แถวซ้าย เอียงศีรษะทางซ้าย

อินฐานเอ๋ย สองมือจับพาน

ประดับพวงพุทธรักษา

เนื้อร้อง

(ร้องซ้ำ) อธิฐานขอ

สองมือจับพาน

ประดับพวงพุทธรักษา

ขอกุศลผลบุญ

จงมีแก่ผู้ทำคุณ

ประโยชน์ไว้โนชาติ

อย่ามีใครคิดร้าย

มุ่งทำถาตชาติไทย

ขอให้ทุกคนสนใจ

ห่วงใยประเทศชาติ

ให้ไทยเรา

มีความ

สามารถ

ช่วยตัว

ช่วยชาติ

ทำให้ไทย

เป็นเมืองทอง

ทำท่า

- ลดพาดลงมาไว้ระหว่างอก เหมือนพนมมือ
- ขึ้นพานออกมาข้างหน้าเล็กน้อย
- วางพานลงที่เดิม
- มือตั้งวงหน้าสองมือระดับอก หมุนข้อมือให้ฝ่ามือหงายแบขึ้น ยกขึ้นสูงระดับทัก้าผาก ให้มือขวาสูงกว่ามือซ้ายเล็กน้อย
- มือซ้ายจับระดับอก แล้วคลายจับออกเป็นมือแบ ตั้งขึ้นใช้สันมือสับลงเล็กน้อย มือขวาแตะหน้าขาขวา ศีรษะเอียงขวา
- มือขวาจับระดับอก แล้วคลายจับออกเป็นมือแบ ตั้งขึ้นใช้สันมือสับลงเล็กน้อย ศีรษะเอียงซ้าย
- ลดมือขวาที่ตั้งอยู่ขึ้นลงมาอยู่ระดับอก หันฝ่ามือออก สันปลายมือเล็กน้อยพร้อมกับส่ายศีรษะ มือซ้ายแตะหน้าขาซ้าย
- กำมือขวาหลวม ๆ แล้วใช้นิ้วชี้ฟ้าลง มือซ้ายแตะหน้าขาซ้าย
- มือซ้ายจับเข้าอก
- เหมือนท่า “ประโยชน์ไว้โนชาติ”
- มือซ้ายจับเข้าอก
- มือขวาดังวงล่าง มือซ้ายหงายฝ่ามือระดับเอว ศีรษะเอียงซ้าย
- ก้าวเท้าขวาขึ้น ขึ้นเข้าซ้าย มือขวาแตะเท้าขวา มือซ้ายดังวงบน ศีรษะเอียงขวา
- มือซ้ายจับเข้าอก
- เหมือนท่า “ประโยชน์ไว้โนชาติ”
- จับมือทั้งสอง หักข้อมือเข้าหากัน ศีรษะเอียงเข้าหากันเป็นคู่
- โบกมือที่จับขึ้นไปตั้งท่าพิสมัยเรื่องหมอน แอวขวา ดังวงมือซ้าย แขนขวาตั้ง เอียงขวา แอวซ้าย ดังวงมือขวา แขนซ้ายตั้ง เอียงซ้าย

เนื้อร้อง

อธิฐานขอ
สองมือจับพาน
ประดับพวงผกากรอง

(ร้องซ้ำ) อธิฐานขอ
สองมือจับพาน
ประดับพวงผกากรอง
ขอไทย
รักไทย
ร่วมเป็นมิตรมันใจ
ถือไทยเป็นพี่

น้อง

อย่ามีใครขูแกล
อย่าทำให้แตกร้างฉาน

ขอให้ช่วยกันสมาน
เพื่อนไทยทั้งผอง

มุ่งสามัคคี
เหมือนพี่
เหมือนน้อง
กลมเกลียว

ทำนอง

- ยกมือไว้จรดศีรษะ แล้วลงมาที่อก
- ถคมือทั้งสองที่โหว่งมาจับพาน
- ชูพานหันแอ่งออกจากคู่ โดยไม่ให้มือบังหน้า
แถวขวา ศีรษะเอียงทางซ้าย
แถวซ้าย ศีรษะเอียงทางขวา
- ทำท่าเหมือนร้องซ้ำของท่อนแรก
- เหมือนท่า “ประโยชน์ไว้ในชาติ”
- พาดมือซ้อนกันทาบอก
- คว่ำมือแบซ้อนกันระดับเอว ห่างคิ้วพอสมควรว
- แถวขวา มือขวาและหน้าขาขวา มือซ้ายชี้แถวขวา
ระดับเอว ศีรษะเอียงขวา
แถวซ้าย มือซ้ายจับอก มือขวาและหน้าขาขวา ศีรษะ
เอียงซ้าย
- แถวขวา มือซ้ายจับอก มือขวาและหน้าขาขวา ศีรษะ
เอียงซ้าย
แถวซ้าย เปลี่ยนมือซ้ายมาและหน้าขาซ้าย มือขวา
ตะแคงชี้แถวขวาระดับเอว ห่างคิ้วพอสมควรว
ศีรษะเอียงซ้าย ความองแถวขวา
- เหมือนท่า “อย่ามีใครคิดร้าย”
- รวบรวมมือประสานโดยหันปลายนิ้วชี้ไปข้างหน้าระดับเอว
แล้วแยกสันมือออกจากกัน
- จับมือทั้งสองข้าง หันปลายนิ้วเข้าหากันให้มือไขว้กัน
- มือขวานิ้วคางคางมือกวาดจากซ้ายไปขวา ศีรษะเอียง
ซ้าย
- เหมือนท่า “ร่วมเป็นมิตรมันใจ”
- เหมือนท่า “ถือไทยเป็นพี่”
- เหมือนท่า “น้อง”
- จับขวาดังวงซ้ายระดับอก ห่างคิ้วพอสมควรว

เนื้อเรื่อง

ทำว่า

เกี่ยวข้องกับ

- จับช้างตัวงวงขาวระดัยอก ห่างตัวพอสสมควร

รักกันทั่วทุกคน

- เหมือนท่า "รักไทย"

ร่างและวิวัฒนาการของร่าง

ร่างเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชาวบ้านที่ร่วมเล่นกันเพื่อความสนุกสนานและเพื่อความสามัคคี แต่เดิมเรียกว่า "รำไท่น" เนื่องจากใช้ไท่นซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ ดิประกอบจังหวะโดยใช้ไท่นเป็นจังหวะหลัก ดิจังหวะง่าย ๆ คือ ปะไท่นปะ ไท่นปะ ไท่น ไท่น ๆ ๆ ต่อมาได้เพิ่มเครื่องประกอบจังหวะอีก ๒ ชิ้น คือ กรับและฉิ่ง เป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ แต่ยังไม่มีการจับร้องใด ๆ คงรำไปตามจังหวะไท่นอย่างเดียว เสียงของไท่นจะทำให้ผู้คนเกิดอารมณ์สนุกสนานชวนกันมาล้อมวงปรบมือเป็นจังหวะและชวนกันออกไปรำรำตามจังหวะไท่นเป็นคู่ ๆ ภายในวงล้อมนั้น ลักษณะการรำไท่นใช้ท่ารำง่าย ๆ สุดแต่ใครจะรำหรือทำท่าใด ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ขอแต่เพียงให้อำท่าลงตามจังหวะไท่นได้ก็เป็นที่สนุกสนานกันแล้ว ใครนึกสนุกจะเข้าร่วมวงรำก็ไม่มีใครห้าม ต่อมาจึงมีผู้คิดทำนองและบทร้องประกอบจังหวะไท่นขึ้น และนี่คือวิวัฒนาการของรำไท่นจากไม่มีบทร้องมาเป็นมีบทร้องประกอบการรำ แต่ก็ยังคงยึดจังหวะไท่นเป็นหลัก

ต่อมาการเล่น "รำไท่น" ได้พัฒนามาเป็น "รำวง" ลักษณะที่สำคัญได้แก่การแสดง คือ มีโต๊ะตั้งอยู่กลางวง ชาย - หญิงรำเป็นคู่ ๆ ไปตามวงอย่างมีระเบียบ แต่ก็ยังคงยึดจังหวะไท่นเป็นหลัก รำวงชนิดนี้เราเรียกว่า "รำวงพื้นบ้าน" การรำวงนี้เล่นได้ทุกงานเทศกาล ทุกฤดูกาล หรือแม้แต่จะเล่นกันเองด้วยความสนุกสนานก็ได้ เนื้อหาสาระของเพลงรำวงพื้นเมือง นอกจากให้ความบันเทิงแล้วยังสอดแทรกอารมณ์ ความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยลงไปด้วย เพลงรำวงที่สืบทอดต่อ ๆ มาด้วยความจำ เพราะมีการร้องว่าเล่นกันอยู่เสมอ แต่มิได้บันทึกไว้เป็นหลักฐานว่าใครเป็นผู้แต่ง บางครั้งชื่อเพลงยังไม่ทราบ เพียงแต่เรียกค่าขึ้นต้นเพลงเพื่อให้รู้ว่าอะไรจะร้องเพลงอะไรกันต่อไปเท่านั้น เช่น เพลงขอมาลี เธอรำข้างน้ำดู ยวน ยวน ยวน ตามองดา เป็นต้น

เพลงขอมาลี

ขอมาลี คนดีของพี่ก็มา

สาวจริงหนาเวลาค่ำคืน (ซ้ำ)

ไอจันทรีไปไหน

ทำไมจึงไม่ส่องแสง

เดือนมาแผ่แสงสว่าง

เมฆน้อยลอยมาบัง (ซ้ำ)

เธอร่ำขำน้ำดู

(ข) เธอร่ำขำน้ำดู	ถ้าแน่นรำหู่จะเป็นบุญตา
(ง) อย่างมาทำอย่างมาทำพูดจา	ประเดี้ยวจะว่าให้ได้อาย
(ช) หวานคารมคำคมแจ่มเอน	(ญ) รู้ว่างอนมาวอนทำไ้ม
(ซ) รับรักฉันทนอชได้ไหม	(ฎ) อู้ย ไม่ได้หวานใจเธอมี

ขวน ขวน ขวน

ขวน ขวน ขวน	กระบิดกระบวนอ้วขวนใจซาอ
อึกท่ามาแต่ระบำ	พื่อนรำหมุนเวียนเปลี่ยนไป
อึกคิ้วอึกเอวอึกไหล่	คาซม้ายไม่วายแลมอง

คามองดา

คามองดา	สายคาก็ซึ้งมองกัน	รู้สึกเสียวซ่านหัวใจ
จะว่ารักฉันทนอชได้ไหม	จะว่าหลงฉันทนอชได้ไหม	ฉันทนอชใจเธอไม่ได้
เธอร่ำขำงามวิไล	เหมือนคอกไนท์เธอได้นมา	

ต่อมาในสมัยรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มอบให้กรมศิลปากรพิจารณาปรับปรุงการเล่นรำไท่นวงให้มีระเบียบเรียบร้อย เป็นแบบฉบับอันดีงามของนาฏศิลป์ไทย กรมศิลปากรจึงสร้างบทร้องและทำนองขึ้นใหม่ ๔ บท คือ เพลงงามแสงเดือน ชาวไทย รำขิมารำ และคืนเดือนหงาย พร้อมทั้งปรับปรุงเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นเพิ่มจากเดิม คือใช้วงปี่พาทย์หรือวงดนตรีสากลบรรเลงด้วย ส่วนนาฏศิลป์ก็จัดทำรำให้งดงามถูกต้องตามหลักนาฏศิลป์กำหนดให้เป็นแบบมาตรฐาน เช่น เพลงงามแสงเดือน รำท่าสอศสร้อยมาลา เพลงรำมาขิมารำ รำท่ารำสาย แค้นสังคมทั่ว ๆ ไป ไม่ได้หมายความว่าถ้าร้องเพลงใดต้องรำท่าที่กำหนดให้ กรมศิลปากรได้กำหนดขึ้นไว้เป็นมาตรฐานเพื่อใช้ทำนาฏศิลป์เข้าผสมให้เหมือนจังหวัดต่าง ๆ ของการเดินรำแบบตะวันตก หากผู้ใดจะพลิกแพลงรำอย่างไร ก็ไม่ถือว่าผิดแบบแผน เพราะการใช้เท้าตามจังหวะไท่นั้นสามารถที่จะรำไปได้ตามจังหวะข้าเท้าโดยไม่มีการคิดขัดอย่างใด ต่อมาการร่ววงมาตรฐานได้นำไปสลับกับวงลีลาศทำให้ชาวต่างประเทศรู้จักร่ววงกันอย่างแพร่หลายเป็นที่นิยมกันทั่วไปตลอดคนานาประเทศ บทเพลงร่ววงมาตรฐานนี้ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้แต่งบทร้องไว้ ๖ บท คือ เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ คอกไม้ของชาติ หญิงไทยใจงาม ดวงจันทร์ขวัญฟ้า ยอดชายใจหาญ และเพลงบุษานักรบ โดยมอบให้กรมศิลปากรและกรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้แต่งทำนอง

บทเพลงร่ำวงมาตรฐานมีทั้งหมด ๑๐ เพลง คือ

ชื่อเพลง

ทำนอง

๑. เพลงงามแสงเดือน	สอคสร้อยมาลา
๒. เพลงชาวไทย	จักแบ่งผัดหน้า
๓. เพลงมาชิมารำ	รำสาย
๔. เพลงคืนเดือนหงาย	สอคสร้อยมาลาแปลง
๕. เพลงดอกไม้ของชาติ	รำอื้อ
๖. เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ	“แขกเต้าเข้ารัง” และ “มาลาเพียงไพล่”
๗. เพลงหญิงไทยใจงาม	“พรหมสี่หน้า” และ “bungเพื่อนทาง”
๘. เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า	“ช้างประสานงา” และ “จันทร์ทรงกลดแปลง”
๙. เพลงยอดชายใจหาญ	ชาย “จ้อเพลิงกาฬ” หญิง “ชะนีรำไม้ม”
๑๐. เพลงบุษามิกรับ	หญิง/ขัดขวางนาง/ล้อแก้ว ชาย/จันทร์ทรงกลด/ขอแก้ว

ฝึกหัดร่ำวงมาตรฐาน

ตัวอย่างร่ำวงมาตรฐาน

เพลงงามแสงเดือน

บทร้องและทำนองของกรมศิลปากร

งามแสงเดือนมาเยือนส่องหล้า
เราเล่นเพื่อสนุก
ขอให้เล่นเพื่อนรำ

งามโบหน้าเมื่ออยู่วงรำ (ซ้ำ ๒ เที่ยว)
เปลื้องทุกขำระกะ
เพื่อสามัคคีเออ

ทำนอง สอคสร้อยมาลา

วิธีรำ - การใช้มือซ้ายจับไว้ที่ชายพกหรือระดับเอว มือขวาดังวงสูงระดับแง่ศีรษะ เอียงข้างมือจับเสมอ เคลื่อนมือซ้ายที่จับมาข้างหน้า คลายจับออกแล้วยกขึ้นดังวงสูงระดับศีรษะ พร้อมกับมือขวาที่ดังวงเคลื่อนมาจับไว้ที่ชายพกแทน เอียงข้างมือจับ ปฏิบัติเช่นนี้สลับกันจนจบเพลง

- การใช้เท้า เดินเป็นวงกลมตามจังหวะ ดังภาพ

ร่ำวงมาตรฐาน

ทำสอคสร้อยมาลา

เพลงชาวไทย

บทร้องและทำนองของกรมศิลปากร

ชาวไทยเจ้าเอ๋ย
การที่เราได้เล่นสนุก
เพราะชาติเราได้เสรี
เราจึงควรช่วยชาติ
เพื่อความสุขเพิ่มพูน

ขออย่าละเลยในการทำหน้าที่
เปลื้องทุกข์สลายอย่างนี้
มีเอกราชสมบูรณ์
ให้แก่งการเจ็ดชั่วอายุ
ของชาวไทยเราเอ๋ย

ท่ารำ ทำซึกเป้งผัดหน้า

วิธีรำ - การใช้มือคั้งท่ารำ มือขวาจับสูง
หันปลายจีบเข้าหาแก้มศีรษะ มือ
ซ้ายคั้งวงระดับปาก มือข้างที่
จับอยู่สูงกว่า ค่อย ๆ ถลมือ
ทั้งสองข้างมาตรงหน้าระดับอก
มือขวาหักข้อมือลงเป็นจีบหาง
กลายจีบลง แล้วเปลี่ยนเป็นคั้งวง
สูงระดับปาก มือซ้ายที่คั้งเปลี่ยน
เป็นจีบคว่ำแล้วยกมือที่จับให้
สูงระดับแก้มศีรษะ เอียงข้างมือจับ
ทุกครั้ง

- การใช้เท้า ก้าวเท้าขวา ก้าวเท้าซ้าย เดินพร้อมกับย่อเข้าตามจังหวะเพลง ดังภาพ

ร่ายมาตรฐาน

ท่าซึกเป้งผัดหน้า

ความแตกต่างระหว่างร่ายมาตรฐานและร่ายพื้นเมือง

ร่ายมาตรฐาน เป็นการร่ายที่กำหนดแบบแผนท่ารำไว้เป็นมาตรฐาน โดยนำท่ารำแม่บท
ของนาฏศิลป์ไทยที่เป็นแบบมาตรฐานมาสอดคล้องไว้ และกำหนดไว้เป็นแบบฉบับในการรำ สำหรับ
เนื้อเพลงใช้ถ้อยคำที่สุภาพเหมาะกับทุกเพศทุกวัย ทำนองเพลงง่ายสะดวกแก่การร้อง มุ่งให้เห็น
วัฒนธรรมของชาติเป็นส่วนใหญ่

ร่ายพื้นเมือง เป็นการร่ายที่ชาวไทยนิยมเล่นกันในฤดูเทศกาลอย่างแพร่หลาย เป็นการ
เล่นที่ง่าย ท่ารำไม่ได้กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน จะรำท่าอะไรก็ได้หรือจะใช้ดัดแปลงเนื้อร้องก็ได้ ปัจจุบัน
มีผู้นำเพลงป๊อปปูล่ามาใช้ในการร่ายประเภทนี้กันอย่างแพร่หลาย

การแต่งกาย การแสดงรำวงมาตรฐานในปัจจุบันนี้ นิยมแต่งกายได้ ๓ แบบ คือ

แบบที่ ๑ แบบพื้นเมือง

ชาย - ปุงผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกลม (คอพวงมาลัย) มีผ้าคาดเอว

หญิง - ปุงผ้าโจงกระเบน ห่มผ้าจีบ คาดเข็มขัด

แบบที่ ๒ แบบสากลนิยม

ชาย - แต่งชุดสากล ผูกเนคไท สวมรองเท้า

หญิง - แต่งชุดสากลนิยม สวมรองเท้า

แบบที่ ๓ แบบไทยพระราชนิยม

ชาย - สวมกางเกงขาขาว ใส่เสื้อพระราชทาน (แขนยาวหรือสั้นก็ได้) สวมรองเท้า หรือ
ปุงผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อราชปะแตน สวมรองเท้า

หญิง - แต่งชุดไทยพระราชนิยม สวมรองเท้า

แบบที่ ๑

แบบที่ ๒

แบบที่ ๓

ผู้ประดิษฐ์ท่ารำ คือ หม่อมถ้วน (นางศุภลักษณ์ ภักทรนารีก) ครูมัลลิก คงประภักศรี
ครูลมุล ชมะคุปต์ และครูผัน โมรากุล

วิธีแสดง

๑. แสดงเป็นระบำหมู่ ชาย - หญิง หลายคู่ (แล้วแต่สถานที่)
๒. ก่อนเริ่มรำ หญิง - ชาย ทำความเคารพกันด้วยการไหว้ หรือหญิง
พนมมือไหว้ ชายโค้ง
๓. ก่อนรำแต่ละเพลง คนตรีนำ ๑ วรรค เพื่อให้การเดินเท้าในจังหวะ
แรกพร้อมเพรียงกัน

๔. พนมมือไหว้ซึ่งกันและกัน ก่อนที่จะออกจากวงรำ

ในแต่ละครั้งที่จะจัดแสดงไม่จำเป็นต้องแสดงทั้ง ๑๐ เพลง อาจพิจารณาเลือกเพลงตามความเหมาะสมของเวลาหรือความสามารถของผู้แสดง

ลำดับที่	เพลง	เนื้อร้อง	ทำนอง
๑.	เพลงงามแสงเดือน	จ๋ม้นมานิคยัณเรศ (เจลิ้ม เสวตนันท์)	อาจารย์มนตรี ตราโมท
๒.	เพลงชาวไทย	จ๋ม้นมานิคยัณเรศ (เจลิ้ม เสวตนันท์)	อาจารย์มนตรี ตราโมท
๓.	เพลงร่ำมาชิมารำ	จ๋ม้นมานิคยัณเรศ (เจลิ้ม เสวตนันท์)	อาจารย์มนตรี ตราโมท
๔.	เพลงคืนเดือนหงาย	จ๋ม้นมานิคยัณเรศ (เจลิ้ม เสวตนันท์)	กรมศิลปากร
๕.	เพลงดอกไม้ของชาติ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมศิลปากร
๖.	เพลงดวงจันทร์วันเพ็ญ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมศิลปากร
๗.	เพลงหญิงไทยใจงาม	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมประชาสัมพันธ์
๘.	เพลงดวงจันทร์ขวัญฟ้า	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมประชาสัมพันธ์
๙.	เพลงยอดชายใจหาญ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมประชาสัมพันธ์
๑๐.	เพลงบุษานักรบ	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม	กรมประชาสัมพันธ์

การแสดงพื้นเมือง

เป็นรูปแบบการละเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่ง นิยมแสดงเล่นกันในระหว่างประชาชนในแต่ละท้องถิ่นของทุกภาค ซึ่งเล่นกันเพื่อความรื่นเริงในฤดูเทศกาลต่าง ๆ แต่เดิมมิได้ยึดถือเป็นอาชีพหรือเล่นเพื่อหารายได้ การแสดงพื้นเมืองนั้นลักษณะการรำและลีลาการใช้ท่าทางมากกว่าการเล่นเพลงพื้นเมือง ซึ่งเน้นการร้องและไหวพริบปฏิภาณในการร้องแก้กัน

โอกาสที่แสดง

นิยมนำแสดงกันในงานเทศกาล วันนักขัตฤกษ์ หรืองานที่มีการชุมนุมรื่นเริงกันในหมู่บ้าน เช่น งานตรุษสงกรานต์ วันลอยกระทง ปีใหม่ ทอตกฐิน ผ้าป่า หรือการลงแขกเอาแรงกันในการเกี่ยวข้าว นวดข้าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้แสดงเป็นชุดเบ็ดเตล็ดสลับฉากการแสดงต่าง ๆ

ตัวอย่างการแสดงพื้นเมือง

เพลงพวงมาลัย เป็นการแสดงพื้นเมืองอย่างหนึ่งของภาคกลางที่ยังคงมีแสดงอยู่ นิยมเล่นในจังหวัดสุพรรณบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์

วิธีการแสดง

เพลงพวงมาลัย ไม่ต้องใช้เครื่องดนตรีหรือเครื่องประกอบจังหวะ เพียงแค่ใช้ตบมือประกอบคำร้องให้เข้ากับจังหวะเพลงเท่านั้น วิธีการตบมือ คือเมื่อตบมือลงจังหวะแล้วก็ทอดแขนหรือปล่อยแขน

การเล่นพื้นเมือง "เพลงพวงมาลัย"

ลงข้างลำตัว แล้วจึงยกขึ้นตบมือตามจังหวะใหม่ ทำเช่นนี้จนจบเพลง ผู้แสดงจะยืนเป็นวงกลมสลับชายหญิงเป็นคู่ ๆ ต่างฝ่ายต่างมีพ่อเพลงแม่เพลง พ่อเพลงและแม่เพลงจะออกมายืนกลางวงข้างหน้าพวกที่ยืนอยู่ในวงเป็นลูกคู่รับ ผู้ร้องฝ่ายชายที่เป็นพ่อเพลงจะร้องขึ้นต้นบทแรก ขณะที่ร้อง ผู้ร้องและลูกคู่ตบมือพร้อมกันเป็นจังหวะ ลูกคู่ร้องรับเฉพาะเนื้อร้องบรรทัดแรกกับบรรทัดสุดท้ายที่พ่อเพลงแม่เพลงร้องได้ตอบกัน ผู้เล่นจะร้องเป็นกลอนสด คือนึกแต่งคำร้องขึ้นเองในขณะที่ร้อง เมื่อร้องได้ตอบกันจนแล้วลูกคู่คนอื่นก็ออกมายืนข้างหน้าสลับกันเป็นพ่อเพลงแม่เพลงบ้าง ไม่จำเป็นต้องเป็นพ่อเพลงแม่เพลงทุกคน ถ้านบทที่ร้องได้ตอบกันยาวมาก จะเปลี่ยนให้ลูกคู่มาเป็นพ่อเพลงแม่เพลง โดยที่ไม่ต้องร้องให้จบก็ได้ เพลงพวงมาลัยในสมัยก่อนนิยมนำร้องว่ากันเป็นกลอนสด บางครั้งพ่อเพลงแม่เพลงคิดกลอนไม่ทันก็ปล่อยให้ลูกคู่ร้องซ้ำตรงที่กลอนคิดเพื่อมิให้เงียบเสียงไป ในการร้องเพลงพวงมาลัยจะต้องเริ่มด้วยคำร้องไหว้ครูก่อนทุกครั้ง

ทำำประกอบเพลงพวงมาลัย

ใช้มือแสดงท่าเป็นการสื่อความหมายโดยใช้การตีบท ไม่จำเป็นต้องว่าตีบททุกคำร้อง ใช้รวมคำไว้ทำเดียวกันก็ได้ แต่ต้องให้ตรงกับความหมายของคำร้อง เช่น "ฉัน" ยกมือซ้ายและออก "จะไป" ยกมือขวาหรือมือซ้ายกรัดขี้นแล้วค่อย ๆ ม้วนขี้นออกจากตัว แล้วเหยียดไปตั้งวงข้างหน้า "โรงเรียน"

ซึ่งมือไปข้างหน้า หรือถ้าจะตีบทเฉพาะคำว่า “ฉัน” และ “โรงเรียน” ก็ได้ หรือถ้าเพลงร้องเร็วจะตีบทเฉพาะ “โรงเรียน” ก็ได้ ข้อสำคัญร้องตรงไหนคำไหนต้องทำเท่านั้น เช่น ฉันจะไปโรงเรียน ต้องตีบทคำว่า “โรงเรียน” ไม่ใช่ตีบทคำว่า “ฉัน” ทำว่าหรือตีบทในเพลงพวงมาลัยไม่ใช่ทำมาตรฐาน จะประดิษฐ์ทำไหนก็ได้ แต่ต้องประดิษฐ์ให้ตรงกับความหมาย

การแต่งกาย

แต่งกายคล้ายการเล่นพื้นเมืองภาคกลางทั่วไป คือนุ่งโจงกระเบน หรือนุ่งผ้าจีบ ใส่เสื้อแขนกระบอก ห่มสไบ ฝ่ายชายนุ่งโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกลม มีผ้าคาดหู

ตัวอย่างเพลงพวงมาลัย

(ชาย)	เอั้วระเหยลลอมมา	ยกมือวันทาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ข้า)
	ไหว้คุณพระรัตนตรัย	และเทพไทอันมีฤทธิ์
	ไหว้คุณบิดมารดา	ที่เลี้ยงดูจนมารอดชีวิต
	ทั้งคุณครูบาอาจารย์	ให้ความชำนาญรู้เรื่องวิทย
	ฉันจะว่าเพลงพวงมาลัย	ขอจงกล่าวได้สมดังจิต
	พ่อขอมะกอกพ่อคอกมะขวิด	ขอย่ำให้ติดขัดเคย (ข้า)
(หญิง)	เอั้วระเหยลลอมมา	ขอถามว่าเพลงพวงมาลัย (ข้า)
	แต่แรกเริ่มเดิมที	เพลงเกิดมีขึ้นที่ไหน

๒. คนครีไทย

กำเนิดคนครีไทย

ชาติไทยเป็นชาติที่มีมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า และนำภาคภูมิไว้อย่างยิ่ง โดยมีเอกลักษณ์เฉพาะ ทั้งในด้านการขับร้อง เครื่องดนตรี ตลอดจนวิธีการบรรเลงที่ไพเราะและวิจิตรงดงาม

กำเนิดของเครื่องดนตรีไทย จะแบ่งตามลักษณะการทำให้เกิดเสียงหรือหมายถึงกิริยาของผู้เล่นก็ได้ แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ เครื่องดีด ดี เป่า ที่มีอยู่ทั่วโลก ซึ่งจะมาจากตระกูลเดียวกัน สังเกตได้จากรูปลักษณะของเครื่องดนตรีแต่ละประเภท

นักเรียนคงจะเคยได้ยิน หรือพบเห็นเครื่องดนตรีไทยมาบ้างแล้ว บางชนิดก็เป็นเครื่องดนตรีที่หายากเพราะมีอยู่เฉพาะในท้องถิ่นเท่านั้น ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีพื้นเมืองหลายชนิดในทุกภาคของประเทศไทย นักเรียนลองสำรวจดูว่าเครื่องดนตรีเหล่านี้จัดอยู่ในประเภทใดบ้าง ตามลักษณะการเกิดเสียง คือ ดีด ดี เป่า และเป็นเครื่องดนตรีของภาคใด

ภาพ	ชื่อเครื่องดนตรี	ประเภท	เป็นเครื่องดนตรีของภาคใด
	จิง	_____	_____
	แคน	_____	_____
	น่องทุ้ม	_____	_____
	ซอด้วง	_____	_____

วิวัฒนาการของเครื่องดนตรีไทย

ดนตรีประเภทเครื่องตีนั้นมีการสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นก่อนเครื่องดนตรีประเภทอื่น โดยการนำไม้มาตี หรือเคาะกันทำให้เกิดเสียง เช่น กรับ เกราะ โกร่ง ในสมัยโบราณใช้วัตถุมาตีหรือเคาะมาตีเป็น ไปกลาง ระนาด

ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี

เกราะ โกร่ง และกรับ

ระนาดเอก

ระนาดทุ้ม

โปงลาง

น่องตุ้

นอกจากเครื่องตีเหล่านี้แล้ว ยังมีเครื่องตีที่ทำด้วยหนัง โดยซึ่งให้ตึงกับวัตถุที่มีด้านในกลวง ที่เรียกว่ากลองชนิดต่าง ๆ และพวกฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง ซึ่งไม่สามารถคำนวณทันเองได้ เราจึงเรียกเครื่องดนตรีเหล่านี้ว่า เครื่องกำกับจังหวะ

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะของไทยได้มีการพัฒนาอย่างหลากหลาย เช่น

กะโหลน

กลองทัด

กลองแขก

โพน-รำนานา

กรับพวง ฉาบ ฉิ่ง กรับตุ้

โหม่ง

สำหรับเครื่องตีและเครื่องดีด ในสมัยแรกเริ่มอาจเกิดจากการสังเกตการสั่นสะเทือนของ สายธนูหรือหน้าไม้ เมื่อขึงให้ตึงแล้วนำมาเสียดสีกัน หรือตีจนเกิดเป็นเสียง ได้วิวัฒนาการมาเป็น กล้องเสียงลักษณะต่าง ๆ ตามสภาพสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น เช่น จะเข้ ซอด้วง ซออู้ สะล้อ และ พิณน้ำเต้า เป็นต้น

ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องดีด

จั่วเข้

กระดับปี

จิง

พิณน้ำเต้า

โหม่ง

ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี

ซอสามสาย

ซอด้วง

ซออู้

สะล้อ

เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า วิวัฒนาการมาจากการเป่าใบไม้และการผิวและเป่าลงลงในกระบอกไม้ไผ่ จนกลายมาเป็นแคน ขลุ่ย ปี่ และโหวด นอกจากนี้เครื่องเป่าแต่ละชนิดก็ยังจำแนกรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอีก เช่น ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยอู้ ขลุ่ยหลีบ ปี่ใน ปี่กลาง ปี่นอก ปี่มอญ และปี่ชวา เป็นต้น

ตัวอย่างเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า

ขลุ่ยหลีบ ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยอู้

ปี่ใน

ปี่มอญ ปี่ชวา

แคน

โหวด

องค์ประกอบดนตรีไทย

การจะศึกษาดนตรีไทยให้เกิดผลสำเร็จโดยสมบูรณ์ หมายถึง การเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการเล่นดนตรีไทยได้เป็นอย่างดีนั้น การฝึกเล่นเครื่องดนตรีจะดำเนิน ไปโดยราบรื่น ต้องเป็นด้วย

๑. มีใจรักในเครื่องดนตรีนั้น ๆ ก่อนจะเริ่มเรียน ต้องกำหนดตนเองให้ได้ว่า ชอบเครื่องดนตรีอะไรมากที่สุด แล้วเลือกเรียนเลือกฝึกเครื่องดนตรีนั้น ๆ

๒. เข้าใจในสภาพความพร้อมทางร่างกายของตนเอง ความสมบูรณ์ของร่างกายหรืออวัยวะที่ฝึกดนตรีนั้น ๆ

๓. มีความอดทน ต้องหมั่นฝึกซ้อม โดยใช้เวลาร่างจากการกิจอื่น ๆ แล้วทบทวนความรู้ความสามารถของตนเอง

องค์ประกอบที่สำคัญของคนครีไทย

๑. ทำนอง ลักษณะทำนองของคนครีไทยจะมีลักษณะการเคลื่อนที่ของเสียงเป็นคลื่น แต่ละเสียงจะสูง ต่ำ ได้เสียกันไป

เราสามารถบรรเลงได้หลากหลายอารมณ์ ทั้งโศกเศร้า สนุกสนาน โกรธ รัก โดยเฉพาะในการแสดงละครต่าง ๆ ทำนองคนครีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกในการดำเนินเรื่องของตัวละครอย่างมาก และยังเป็นส่วนที่ถ่ายทอดอารมณ์ไปสู่ผู้ฟังอีกด้วย นับเป็นความสมบูรณ์ในการแสดงครบรูปแบบ

๒. จังหวะ คนครีไทยจะแบ่งอัตราจังหวะออกเป็น ๓ ระดับ คือ ช้า หมายถึงอัตราจังหวะ ๓ ชั้น ปานกลาง หมายถึงอัตราจังหวะ ๒ ชั้น และเร็ว หมายถึงอัตราจังหวะชั้นเดียว โดยใช้จังหวะดังกล่าวกลองเป็นเครื่องกำหนดอัตราจังหวะ

สัดส่วนความสั้นยาวของจังหวะดังมีดังนี้

อัตราจังหวะ ๓ ชั้น

ดัง —————> ดับ

อัตราจังหวะ ๒ ชั้น

ดัง —————> ดับ

อัตราจังหวะชั้นเดียว

ดัง —————> ดับ

กิจกรรม

นักเรียนลองจับกลุ่มกับเพื่อน ๓ คน สมมติให้แต่ละคนเป็นอัตรา ๓ ชั้น ๒ ชั้น และชั้นเดียว ตามลำดับ แล้วให้ทุกคนนับ หนึ่ง... สอง... สาม... สี่... จนไปเรื่อย ๆ พร้อม ๆ กัน โดยให้คนที่ เป็นอัตรา ๓ ชั้น ประทับมือ ๑ ครั้ง ตรงเลข ๔ คนที่เป็นอัตรา ๒ ชั้น ประทับมือตรงเลข ๒ และ ๔ และคนที่ เป็นอัตราชั้นเดียว ประทับมือทุกเลข ๑, ๒, ๓, ๔ เริ่มจากอัตรา ๓ ชั้นก่อนจนพร้อมกันทั้งสามอัตรา จังหวะ

จะสังเกตได้ว่าอัตราจังหวะ ๒ ชั้น จะมีค่าเป็นครึ่งหนึ่งของอัตรา ๓ ชั้น และอัตราจังหวะชั้นเดียว จะมีค่าเป็นครึ่งหนึ่งของอัตราจังหวะ ๒ ชั้น

นักเรียนลองมาทดลองดูกันว่า อัตราส่วนจริง ๆ ของแต่ละอัตราจังหวะ จะมีความหมายและมีค่าแตกต่างกันอย่างไร

๓ ชั้น

๑.....๒.....๓.....๔

๑.....๒.....๓.....๔

๒ ชั้น

๑.....๒.....๓.....๔.....๕

ชั้นเดียว

๑.....๒.....๓.....๔.....๕

หมายเหตุ - หมายถึง ตั้ง
+ " นับ

เมื่อเข้าใจแล้วลองทำพร้อมกันทั้งห้อง โดยแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มในลักษณะเดียวกัน แล้วลองสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้น

การขับร้องเพลงไทย

การบรรเลงเครื่องดนตรี การร่ายรำ หรือการขับร้องเพลงไทย อัคราจังหวัดที่ง่ายต่อการใช้ฝึกปฏิบัติและเป็นพื้นฐานเริ่มแรกก็คือ เพลงในอัคราจังหวัด ๒ ชั้น การขับร้องเพลงไทยนั้นจะมีการใช้เสียงแปล่สอดแทรกในถ้อยคำตามเนื้อเพลงซึ่งเรียกว่า การเอื้อน ในอัคราจังหวัด ๒ ชั้น มีการเอื้อนไม่มากนัก หรือแทบจะไม่มีเอื้อนเลย จังหวัดจะไม่เอื้อนซ้ำหรือเร็วเกินไป เพลงในอัคราจังหวัด ๒ ชั้นง่าย ๆ ได้แก่ เพลงลาวดวงเดือน เพลงลาวจ้อย แขกนรเทศ หรือเพลงร่ำวงมาตรฐานทุกเพลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพลงประกอบละคร ส่วนใหญ่จะใช้เพลงในอัคราจังหวัด ๒ ชั้น

ข้อปฏิบัติในการขับร้องเพลงไทย

ในการขับร้องเพลงไทย เนื่องจากมีข้อแตกต่างจากการร้องเพลงสากลค่อนข้างมาก ตั้งแต่ท่าทาง และวิธีการเปล่งเสียง มารยาทในการขับร้อง จึงควรรำพึงถึงวิธีปฏิบัติดังนี้

๑. การนั่ง ผู้ขับร้องจะต้องนั่งพับเพียบตัวตั้งตรง ไม่ก้มหน้า หรือเหลียวหน้า เหลียวหลัง ควรอยู่ในอาการสำรวม อันบ่งบอกถึงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติอย่างเด่นชัด

๒. การใช้กัณฑ์เสียง หมายถึง การออกเสียงอย่างดังเต็มที่ ไม่อ้อมเสียง เวลาฝึกควรอ้าปากเล็กน้อย ให้เสียงออกมาได้ชัดเจน ไม่ขึ้นจมูก

ลักษณะการนั่งที่ถูกต้องในการขับร้องเพลงไทย

๓. การผ่อนลมหายใจ ควรฝึกการแบ่งช่วงการหายใจให้ถูกวรรคตอน และควรคำนึงถึงเนื้อเพลงในแต่ละคำ แต่ละประโยค

๔. จังหวะ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการขับร้องและการบรรเลง เพราะฉะนั้นผู้ขับร้องควรเป็นผู้ที่แม่นยำในจังหวะ และทำนองเพลงนั้นอย่างดี

๕. อักษร ผู้ขับร้องควรระมัดระวังการออกเสียง ตัวควบกล้ำ ร, ล ตลอดจนความสั้นยาวของแต่ละคำให้ถูกต้องและชัดเจน

๖. การเอื้อน เป็นเอกลักษณ์ของเพลงไทย พยัญชนะที่ใช้ในการเอื้อนได้แก่ ง, อ, ส เสียงเอื้อนที่สำคัญและใช้มากในการขับร้องคือ เออ, เออ นอกจากนั้นก็เป็ เออ เอิง เย โดยผันไปตามระดับเสียง

๗. ไม่หุคหุ่ยในขณะที่ร้องเพลง

๘. ไม่ควรเคาะจังหวะโดยการขยับเท้า หรือเคาะด้วยมือให้เห็นอย่างชัดเจน ควรใช้ปลายนิ้วเคาะเบา ๆ ไม่ให้เป็นที่สังเกตแก่ผู้ชม

๙. ไม่ควรแสดงสีหน้าท่าทางที่บ่งบอกถึงอารมณ์ขุ่นมัว

เพลงว้างมาครดูเน

เพลงงามแสงเดือน

งามแสงเดือน

งามใบหน้า

เราเล่นเพื่อสนุก

ขอให้เล่นเพื่อนรำ

บทและทำนองของกรมศิลปากร

มาเอื้อนสองหล้า

เมื่อดูวังรำ

เปลื้องทุกข์วาระค่า

เพื่อสามัคคีเออ

งาม	แสง	เดือน	มา	เอื้อน	สอง	หล้า	งาม	ใบ	หน้า	เมื่อ ^๕ ดู	วัง	รำ																
---	ช	-	ล	ค	ด	---	ช	ช	-	ม	-	ช	บ	---	ร	-	ค	-	ค	ด	-	ช	ด	-	ค	-	ค	
			เรา	เล่น		เพื่อ ^๕		สนุก		เปลื้องทุกข์		วาระ	ระกำ															
---	---	ช	-	ม	---	---	ร	ม	ร	ค	ด	---	---	-	ค	-	ม	---	ม	---	ม	ร						
	ชช		ให้		เล่น	เพื่อน	รำ		เพื่อ ^๕		ตา	มัคคี	เออ															
---	---	ร	ม	ร	ค	ด	---	ช	ด	ค	ม	ค	ร	---	ค	-	ด	---	ช	-	ค	---	ช	ม	---	ร	-	ค

		ช่อ	มาลี		คน	ดี	ของ	พี่	ก็	มา			
-----	-----	-ค-ด-ค	-ด-ค-ร	-----	-ร-ร	-ร-น-น	-ค-ค-ร						
สวอ	จริง	หนา	เวลา	คำ	คืน	สวอ	จริง	หนา	เวลา	คำ	คืน		
-----	-ด-ค-ด	-ด-ค-ด	-ด-ด-ด	-ด-ช-ด	-----	-ด-ค-ด	-ด-ค-ด	-ด-ด-ด	-ด-ช-ด				
			ไอ้	จันทร์	ไป	ไหน		ท่า	โม	จึง	ไม่	ต้อง	แสง
-----	-----	-ช-ด	-ค-ค-ช	-----	-ร-ร	-ร-น-น	-ร-ค-ค-ร						
เดือน	มา	แผ่	แสง	สว่าง	เมฆ	น้อย	ลอย	มา	บัง				
-----	-ด	-ด-ด	-ค-ด	-ช-ฟ	-----	-น	-ช	-----	-ฟ	-----	-น-ร		
เมฆ	น้อย	ลอย	มา	บัง									
-----	-น	-ช	-----	-ฟ	-----	-น-ร							

เพลงว่าวพื้นเมือง

เพลงตามองตา

ตามองตา
รู้สึกเสียวซ่าหัวใจ
หลงฉันก็ไม่หลง
เธอช่างงามวิไล

สายตามาจ้องมองกัน
รักฉันก็ไม่รัก
ฉันยังอคติังเธอไม่ได้
เหมือนดอกไม้ที่เธอถือมา

	ตา	มอง	ตา		สาย ตา	มา จ้อง	มอง กัน
-----	-----ค	-----ท	-----ด	-----	ด ค ด	-----ช น	-----ช ด
รู้	รู้สึก	เสียวซ่า	หัวใจ		รัก	ฉัน ก็	ไม่รัก
ด ค -ช	ด ค ค	น -----	ด ค ด	-----	-----ค	ด ค ค	ช -ด ค
	หลง	ฉัน ก็	ไม่	หลง	ฉันยัง	อคติัง	เธอ ไม่ได้
-----	-----	ด ค ด ค ค	ช -ด ด	ค -ค ด	-----ช ค	-----ด	-----ช ช
	เธอ	ช่างงาม	วิ ไล	เหมือน	ดอกไม้	ที่ เธอ	ถือ มา
น -----	-----ร	-----ค ร	-----ช -น	-----ร	-----ค -ร	-----ด ค	-----ค ร ค

เพลงยวนยาเหล

ยวนยาเหล ยวนยาเหล หัวใจว่าแห้ว ไม่รู้จะเหไปหาใคร
จะซื้อเปตญวนที่ค้ายหย่อนหย่อน (ข้า) จะเอน้องนอนไกวเข้าไกวเย็น

	ยวน	ยา	เหล		ยวน	ยา	เหล
-----	ข-ม-ช-ล-ค	ข-ล-ช-ฟ-ม					
	หัวใจ	ว่าแห้ว	ไม่รู้	จะเห	ไปหา	ใคร	
-----	ม-ช-ร	ข-ค	ค-ร	ค-ท	ค-ร	ฟ-ค	
	จะซื้อ	เปต	ยวน	ที่ค้า	หย่อน	หย่อน	
-----	ข-ค	ข	ล-ช	ฟ-ม	ร-ม	ฟ-ช	
	จะซื้อ	เปต	ยวน	ที่ค้า	หย่อน	หย่อน	
-----	ข-ค	ข	ล-ช	ฟ-ม	ร-ม	ฟ-ช	
	จะเอน	น้องนอน	ไกว	เข้า	ไกว	เย็น	
-----	ร-ร	ข-ร	ค	ร	ท-ค	ค	

เพลงเรอว่าช่างน่าดู

- (ซ) เรอว่าช่างน่าดูถ้า मैंว่าคู่จะเป็นบุญดา
(ญ) อย่างมาทำอย่างมาทำพูดจาประเดี๋ยวจะให้ได้อาย
(ซ) หวานคารมคำคมแรงอน
(ญ) รู้ว่างอนมาวอนทำไม
(ซ) รับผิดชอบต่อได้ไหม
(ญ) คุ้มไม่คุ้มหวานใจเธอมี

	เธอ ว่า	ข้าง น้า ลู	ถ้ามั่น	รำ ญ์	จะเป็น	บุญ คา
----	- ค - ค	--- ข	- ถ - ค	--- ร ม	- ร - ค	- ถ ร ค
	อย่ามาทำ	อย่ามาทำ	พูด จา	ประเดี๋ยว	จะว่า	ให้
----	- ค ร ม	- ค ร ม	- ข - ถ	--- ข ค	--- ข ถ	--- ข
	ห ว วน					
	ค ร ว ม	คำ คม	แฉ่รอน		รู้ว่รอน	มวอน
----	- ม ร ค	- ค - ค	- ถ - ค	----	- ม ร ค	- ค ค ค
	รับ รึก	ฉันทพ่อย	ได้ โหน	อู๋	ไม่ได้	หวานใจ
----	- ข - ข	- ข - ร	- ม - ข	---	- ร ค	- ค ร ค

๓. คนตรีสากล

ดนตรีกับธรรมชาติ

ธรรมชาติทุกแห่งไม่เพียงแต่ทิวทัศน์ชายฝั่งทะเลเท่านั้น ธรรมชาติแหล่งอื่นๆ ก็เช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นสวนอุทยาน น้ำตก ป่า เขา ถ้ำนาไพร หุบเขากว้าง หุบเขา สวนต่างๆ เช่น สวนป่า สวนธรรมชาติ ก็ล้วนแล้วแต่แฝงไว้ด้วยเสน่ห์แห่งความสุข เป็นความสุขจากการได้สัมผัสด้วยตา หรือจากจมูกที่ได้กลิ่นอายธรรมชาติหรือจากลมเย็นที่พัดผ่านผิวกาย และในที่สุดคือเสียงที่เกิดขึ้นจากสภาพธรรมชาตินั้นมีมากมายจนเกินไปไม่ว่าจะเป็นเสียงลมพัดผ่านใบไม้ กิ่งไม้ เสียงนกร้อง เสียงน้ำตก ฯลฯ ที่ทำให้เราเกิดความประทับใจในสภาพแวดล้อมอย่างสมบูรณ์แบบ

เสียงธรรมชาติเป็นบ่อเกิดของเสียงดนตรีมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะมนุษย์อยู่กับธรรมชาติ มาโดยตลอด ดังนั้นมนุษย์ก็พยายามใช้เสียงให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตโดยวิธีเลียนเสียงสัตว์ เพื่อใช้สำหรับล่าจับสัตว์อื่นๆ มาเป็นอาหาร หรือใช้เพื่อการสื่อสารติดต่อกัน ดังจะพบตัวอย่างในชนเผ่าดั้งเดิมในทวีปแอฟริกาที่ใช้กลองตีบอกสัญญาณต่างๆ หรือใช้เพื่อความเพลิดเพลินใจ คลายเหงา

ภาพธรรมชาติ

ทิวเขา

น้ำตก

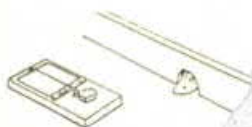
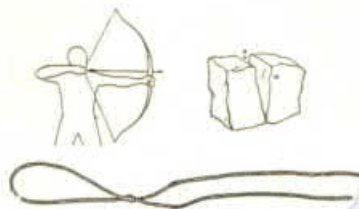

นก

ป่าไม้

ต่อมามนุษย์รู้จักคิดปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ทำให้ธรรมชาติแวดล้อมดีขึ้นเรื่อย ๆ มนุษย์ประดิษฐ์เครื่องดนตรีช่วยในการทำเสียง เสียงดนตรีชิ้นแรกคือเสียงร้องจากลำคอนมนุษย์นั่นเอง และเครื่องดนตรีชิ้นต่อไปก็เกี่ยวข้องกับการหาอาหาร เช่น พวกไม้สำหรับตีกระทบกัน กระบองไม้กลอง เพื่อล่อจับสัตว์ เป็นต้น พัฒนาการทางเครื่องดนตรีก็สูงขึ้นตามวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชนชาติเฝ้าต่าง ๆ

ภาพเครื่องมือจับสัตว์ที่เป็นต้นกำเนิดของเครื่องดนตรี เช่น ฆ้อง ถมู ถอนหิน

ภาพเครื่องดนตรีของชนสมัยโบราณ
วิวัฒนาการมาจากเครื่องมือจับสัตว์
เช่น กลอง กรับ เขาสัตว์

เสียงดนตรีในความหมายกว้าง ๆ แบ่งเป็น ๒ พวกใหญ่ ๆ คือ

๑. เสียงดนตรีตามธรรมชาติ
๒. เสียงดนตรีที่มนุษย์สร้างขึ้น

๑. เสียงดนตรีตามธรรมชาติ เป็นเสียงดนตรีที่เกิดขึ้นตามสภาวะที่ไม่แน่นอน อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามฤดูกาล ดิน ฟ้า อากาศ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ และมนุษย์ไม่สามารถควบคุมการเกิดเสียงนั้นได้

ภาพธรรมชาติ คลื่นทะเล ที่มองเห็นแล้วนึกถึงเสียงหรือได้ยินเสียง

๒. **เสียงดนตรีที่มนุษย์สร้างขึ้น** เสียงที่มนุษย์ทำขึ้นเพื่อจุดประสงค์มากมายดังกล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนั้นมนุษย์ยังรู้จักการแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดเพื่อเป็นการสื่อความหมายให้ตัวเองฟังและให้ผู้อื่นฟังพอใจใช้ดนตรีประกอบกับระบำรำฟ้อนต่าง ๆ เพื่อการบันเทิง หรือต้องการกระตุ้นให้ผู้อื่นมีการปรับเปลี่ยนสภาพทางร่างกายและจิตใจ ให้อยู่ในสภาพพอเหมาะ โดยใช้ดนตรีการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บด้วยทั้งโรคทางกายและโรคทางใจ นอกจากนั้นยังใช้ดนตรีเป็นสื่อระหว่างพระกับชาวบ้านทำให้เกิดความซาบซึ้งในคำสั่งสอนของศาสนาได้อีกด้วย เช่น จากตัวอย่างบทเพลงสวดเป็นทำนองต่าง ๆ ในศาสนาทุกศาสนา

ดนตรีจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตมนุษย์ เพราะสามารถทำให้มีความสุขได้โดยไม่ต้องเลือกชนชั้น ดนตรีจะเป็นเพื่อนที่สนิทสำหรับผู้รู้จักแสวงหาหรือจากการคิดการปฏิบัติทางดนตรีขึ้นมาเอง จึงนับว่าดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของมนุษยชาติ ทุกชาติทุกภาษา

ภาพคนกำลังร้องเพลงและเล่นดนตรี

การร้องเพลงในศาสนาคริสต์

นักดนตรีกำลังดีใจไวโอลิน

เล่นดนตรีเป็นกลุ่ม

ภาพนักร้องและนักดนตรีในสมัยโบราณ

ร้องเพลงโดยมีเปียโนคลอประกอบ

ฝึกซ้อมเป็นตรทรมโน

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนหาภาพกิจกรรมคนตรีในชีวิตจริงของสังคมปัจจุบันมาคนละ ๑ ภาพ
- ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ที่มีเสียงดนตรีตามธรรมชาติมาเกี่ยวข้อง เช่น เมื่อไปเที่ยวทะเล ป่า ภูเขา ฯลฯ
- ให้นักเรียนเล่าประสบการณ์ชีวิตที่มีเสียงดนตรีที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเกี่ยวข้อง เช่น เมื่อไปงานวันแรงงานวันเกิด แต่งาน งานเทศกาลต่าง ๆ ฯลฯ

เสียง

เสียงเกิดจากการเคลื่อนไหวของวัตถุ โดยมีอากาศเป็นสื่อนำกระแสนากระทบไฮโดรประสาทของเรา สามารถรับเสียงต่าง ๆ ได้จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว มีทั้งเสียงที่นำฟัง และเสียงรบกวน ซึ่งแยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑. เสียงที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่เสียงที่เกิดขึ้นจากสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเรา เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอไม่มีวันหยุด แต่ไม่แน่นอนขึ้น ๆ ลง ๆ บางครั้งมีพลังที่มองไม่เห็นแต่สามารถวัดได้ เสียงเหล่านี้ได้แก่ เสียงน้ำตก เสียงคลื่นกระทบฝั่ง เสียงน้ำไหล เสียงน้ำหยด เสียงลมพายุ เสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า เสียงการเสียดสีของต้นไม้ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่างเสียงที่เกิดจากธรรมชาติอื่น ๆ อีก
- ๒. เสียงสัตว์ต่าง ๆ เสียงร้องของสัตว์นานาชนิดมีทั้งบุคลิกและลักษณะประจำตัวของสัตว์ต่าง ๆ กัน เช่น เสียงนก (มีหลายชนิด แต่ละชนิดมีเสียงต่างกัน) เสียงเป็ด ไก่ ห่าน เสียงสุนัขเห่า หอน ร้อง เสียงม้า ลา ถึง ค่าง บ่าง ชะนี เสือ ช้าง กบ เขียด อี้อย่าง จ๊กจั่น เไร เสียงสัตว์ต่าง ๆ ทั้งในเวลากลางวันและในเวลากลางคืน ฯลฯ

ภาพสัตว์กำลังอ้าปากร้อง

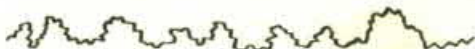
ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนทำเสียงเลียนเสียงสัตว์ต่าง ๆ คนละ ๑ อย่าง

๓. เสียงรบกวน เป็นเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศที่ไม่สม่ำเสมอ โดยเกิดจากตัวนำที่ทำให้เกิดเสียงในลักษณะต่าง ๆ กัน เป็นเสียงที่ไม่มีระดับเสียง ไม่มีความหมาย ไม่สามารถจัดเป็นทำนองหรือลีลาได้ ตามปกติเราจะเปิดใจและเปิดหูฟังเสียงคนคุยหลาย ๆ รูปแบบ แต่เสียงรบกวนนี้เราต้องปิดใจและปิดหูด้วยถ้าเสียงดังมาก ๆ เสียงรบกวนเป็นเสียงที่ไม่น่าฟังได้แก่ เสียงเครื่องจักร เครื่องยนต์ เสียงรถ เสียงเรือ เสียงเครื่องบิน เสียงห้ามล้อรถ เสียงปืน เสียงเร่งเครื่องยนต์

ภาพสิ่งที่ก่อให้เกิดเสียงรบกวน เช่น รถ เรือ โรงงาน รถไฟ

ภาพเส้นที่เกิดจากเสียงรบกวน

ถ้าเส้นเสียงได้รับความสั่นสะเทือนด้วยความถี่สูงมากก็จะเกิดเสียงสูง ถ้าสั่นสะเทือนต่ำ (น้อย) ก็จะเกิดเสียงต่ำ

ภาพเส้นที่เกิดจากคลื่นเสียงสูง

ภาพเส้นที่เกิดจากคลื่นเสียงต่ำ

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

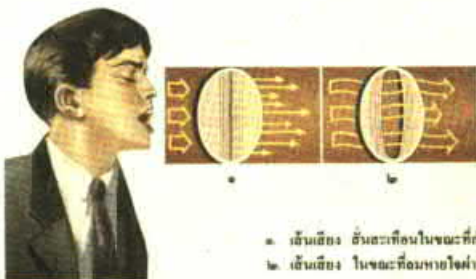
- ให้นักเรียนเปล่งเสียงสูงและเสียงต่ำ แล้วสังเกตเส้นเสียงในลำคอ
- ครุ่นเครื่องดนตรีที่มีสาย เช่น กีตาร์ ไวโอลิน หรือ ซอด้วง จะเข้ ทำให้สายตึงแล้วดีด สังเกตความสัมพันธ์ของสายและเสียงที่ได้ยิน เสร็จแล้วคลายสายให้หย่อนแล้วดีด สังเกตอย่างเดียวกัน ให้นักเรียนเปรียบเทียบลักษณะของเสียงทั้ง ๒ แบบ

- ให้นักเรียนรวบรวมเสียงรบกวนต่าง ๆ ที่ได้ยินตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน โดยสังเกตระหว่างการเดินทางไปโรงเรียนและกลับบ้าน นักเรียนแต่ละคนจะรวบรวมได้เสียงที่แตกต่างกัน หรือเหมือนกันตามสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

- ให้นักเรียนทำเสียงเลียนแบบเสียงรบกวนต่าง ๆ (บางคนจะทำได้เหมือนมาก บางคนทำได้น่าสนใจ บางคนทำแล้วตลก) เช่น เสียงรถยนต์ เครื่องบิน มอเตอร์ไซด์ เสียงจากหุ่นยนต์คอมพิวเตอร์ เสียงบินหลาย ๆ แบบ เสียงเร่งเครื่อง เสียงเวียหางยาว เสียงเรือยนต์ (ทำให้เด็กได้มีความคิดสร้างสรรค์ ได้พัฒนาความจำ การเลียนแบบ กิจกรรมนี้จะช่วยคลายเครียดได้)

- ฟังเสียงที่ใช้ประกอบภาพยนตร์ (Sound Track) จากเทป เป็นเสียงต่าง ๆ เช่น เสียงปืนชนิดต่าง ๆ เสียงเครื่องยนต์หลาย ๆ ประเภท ยานพาหนะชนิดต่าง ๆ เสียงสัตว์ร้อง เสียงแมลงกลางคืน ฯลฯ

๔. เสียงมนุษย์ เสียงของมนุษย์เราก่อเกิดจากกลั่นเนื้อบาง ๆ ๒ ชิ้น ที่เรียกว่าสายเสียง เส้นเสียงหรือกล่องเสียง (Vocal Cords) เมื่อถูกลมหายใจ (ออก) ผ่านมากระแทกที่สายเสียงตึง ทำให้สั่นสะเทือนและเกิดคลื่นเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ เสียงที่สั่นสะเทือนนี้จะถูกปรับแต่งให้เป็นคำพูดหรือเสียงร้องเพลงโดยอาศัยอวัยวะอื่น ๆ ในช่องปาก เช่น จมูก โพรงอากาศรอบจมูก เพดาน ลิ้น ฟัน ริมฝีปาก ปุ่มเหงือก ฐานฟัน ฯลฯ ช่วยให้เกิดเสียงในลักษณะต่าง ๆ และเกิดความดังกังวาน

๑. เส้นเสียง สั่นสะเทือนในขณะที่กำลังเปล่งเสียง
๒. เส้นเสียง ในขณะที่ยอมหายใจผ่านเข้า-ออก

มนุษย์แต่ละคนมีระดับเสียงต่างกัน บางคนเสียงใสไพเราะ บางคนเสียงทุ้มมีกังวาน บางคนเสียงแหบ ความแตกต่างของเสียงขึ้นอยู่กับโครงสร้างของร่างกาย โครงกระดูก ลักษณะของกระโหลกศีรษะ สัดส่วนของร่างกาย สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อเสียง เช่น คนยุโรปและเอเชียมีเสียงต่างกัน เช่นเดียวกับเสียงของเครื่องดนตรีแตกต่างกันเพราะรูปร่าง รูปร่างของตัวขยายเสียง เช่น กีตาร์กับไวโอลิน หรือซอคู่กับซอด้วง ฯลฯ

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนร้องเพลงเพียง ๑ ววรรค ร้องทีละคน แล้วฟังความแตกต่างของน้ำเสียงของเพื่อน ๆ จะได้ยินเสียงลักษณะต่าง ๆ กัน บางคนเสียงใสไพเราะ บางคนเสียงแหบ บางคนเสียงธรรมดา บางคนเสียงเบี่ยงเบนไปจากคนอื่น (จะได้ Tone Colour และการแบ่งระดับเสียงต่าง ๆ ของเสียงร้องเพลง เช่น เสียงโซปราโน อัลโต เทเนอร์ บาริโตน เบส)

- ให้นักเรียนทำเสียงที่เกิดจากส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เสียงที่เกิดจากปาก ด้วยการผิวปาก เป่าปาก เคาะปาก ทำเสียงต่าง ๆ เสียงนกชนิดต่าง ๆ กัน เช่น นกเขา นกกระเจิบ นกแก้ว นกขุนทอง จากมือ ตบมือ ตีฉิ่ง เป่ามือ เขามือตบกัน เขามือตบไหล่ ตบเข่า จะได้เสียงที่แตกต่างกัน จากเท้า เคาะเท้า ช้ำเท้า เดินจังหวะมาร์ช เดินธรรมดา ย่อง วิ่ง วิ่งเหยาะ ๆ ฯลฯ เสียงลักษณะอื่น ๆ จากร่างกาย เช่น แขน รักแร้ ขาพับ

- ให้นักเรียนเปลี่ยนเสียงในระดับเสียงต่าง ๆ กัน เสียงสูง - กลาง - ต่ำ (ครูกำหนดเสียงให้ เช่น โด มี ซอล) ให้นักเรียนร้องทีละคนและให้ร้องพร้อม ๆ กัน แต่ต่างระดับเสียงกัน ให้นักเรียนตั้งใจฟังและสังเกตให้ดี

๕. เสียงสวดมนต์ เป็นเสียงที่มีพลังให้ความรู้สึกสงบ มีทำนอง ถ้าไม่มีทำนองก็มีจังหวะ ทุกศาสนาจะมีเสียงสวดมนต์ที่แตกต่างกัน เช่น ศาสนาพุทธใช้ระดับเสียงเดียว ทำนองเดียว ส่วนศาสนาคริสต์ในยุคแรก ๆ มีทำนองเดียว ต่อมาหลายทำนองแล้วร้องพร้อม ๆ กันเกิดเป็นเสียงประสาน เสียงจากเพลงสวดในศาสนาคริสต์เป็นต้นกำเนิดของเสียงร้องเพลงและดนตรีตะวันตก เพลงสวดของศาสนาคริสต์ที่มีความไพเราะนั้น เนื่องจากผู้ประพันธ์เพลงตั้งใจประพันธ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ศาสนาและถือว่าเป็นการทำความดีงามด้วยความประณีตบรรจง

ภาพพิธีสวดมนต์ในศาสนาต่าง ๆ

ศาสนาพุทธ

ศาสนาคริสต์

ศาสนาอิสลาม

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ฟังเสียงสวดของศาสนาต่าง ๆ เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม (ดูวีดิทัศน์) วิธีการสวดของแต่ละศาสนา เช่น คริสต์ จากเรื่องมนต์รักเพลงสวรรค์ (The Sound of Music) การร้องเพลงในโบสถ์
- ให้นักเรียนออกเสียงคำว่า “นะโม” ตามกลุ่มของคนแล้วร้องพร้อม ๆ กันต่างระดับเสียงกันแล้วร้องพร้อม ๆ กัน

ในบางกรณีอาจอาศัยอำนาจเสียงด้วยการเปล่งเสียงดัง หรือทำให้เกิดความโห่หวานจากเสียงเสียงที่มีอำนาจเหล่านี้ได้แก่เสียงจากการฝึกฝนวิชาทางด้านกายใน การต่อสู้แบบยูโด การวืด มวยจีน ต้องใช้เสียงที่มีอำนาจจนขวัญคู่ต่อสู้และทำให้มีจังหวะหรือในการเล่นกีฬาบางชนิด การสอดแทรกเสียงทำให้เกิดพลัง ส่งผลกระทบต่อการแข่งขันกีฬาจากโทรทัศน์ เช่น เทนนิส ยูโด การวืด เปรี๊ยนเทียบกับกีฬาบางชนิดที่ต้องใช้ความเจ็บเป็นสมาธิ เช่น อิมนาสติก

๖. เสียงดนตรี เกิดจากการนำเอาเสียงที่มีระดับสูง – ต่ำต่างกันมารวมกันให้มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน เกิดเป็นทำนองที่มีลีลา ทำให้น่าสนใจและน่าฟัง (ถ้าเปรียบเทียบกับทางวิทยาศาสตร์ เสียงของดนตรีจะขึ้นอยู่กับความถี่ของคลื่นของตัวการที่ทำให้เกิดเสียงซึ่งได้แก่ความถี่ – ขาวของช่วงสเปกตรัม ความหนาของสายหรือของวัตถุที่ทำให้เกิดเสียง ประกอบกับความถี่ของสายหรือความแรงในการกระทบต่อวัตถุนั้น)

ภาพการปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ

ไวโอลิน

ฟลูต

ทรัมเป็ต

ก้องซุค

กีตาร์

เปียโน

เปียนกับทอราเมนค

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนฟังเสียงเครื่องดนตรีจากเทป หรือของจริง
- ให้นักเรียนนำเครื่องดนตรีที่พอหาได้จากบ้านมาทำรายงานกลุ่มตามหัวข้อดังนี้
 - ๑) เครื่องดนตรีที่นำมาชื้ออะไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร
 - ๒) การจับถือ การปฏิบัติทำให้เกิดเสียงอย่างไร
 - ๓) บรรเลงให้เป็นเพลงที่ไพเราะ
 - ๔) รายละเอียดอื่น ๆ ลักษณะพิเศษ

๗. ทำนอง จากเสียงมนุษย์ เสียงสวคนคี่ และเสียงดนตรี เมื่อนำมาจัดให้เข้ากับจังหวะ และลีลาของเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ให้ต่อเนื่องกัน จะได้เป็นทำนองเพลงเกิดขึ้น เช่น

๗.๑ ตัวอย่างทำนองของเสียงร้อง

Twin - kle	Twin - kle	lit - tle	Star.
ควง คว	วาว วับ	ระ ยับ	ตา

๘๒ ตัวอย่างท่อนองของเสียงสวดมนต์

๘๓ ตัวอย่างท่อนองของเสียงดนตรี

จังหวะ

จังหวะ คือ การกำหนดความสั้น-ยาวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้มีส่วนสัมพันธ์กับระยะเวลา หรือความเร็ว-ช้าในการเคลื่อนไหวที่เป็นไปตามลีลาจากธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้น มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก จังหวะที่เราพบอยู่เสมอคือ

๑. **จังหวะจากธรรมชาติ** ได้แก่จังหวะที่เกิดขึ้นจากสิ่งรอบ ๆ ตัวเรา เช่น จังหวะของ กระแสคลื่นที่กระทบฝั่ง การขึ้นลงของกระแสน้ำ ดวงอาทิตย์ขึ้นและตก การไหลเอนของกิ่งไม้ที่ ค้างลม มีน้ำ-เร็ว ปานกลาง จังหวะจากธรรมชาติเหล่านี้จะมีทั้งที่สม่ำเสมอคงที่ และไม่สม่ำเสมอ ไม่คงที่ บางอย่างเคลื่อนไหวไปอย่างอิสระ

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะของธรรมชาติ
- ให้นักเรียนเคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะอิสระ ทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ เร็วบ้าง ช้าบ้าง

๒. **จังหวะที่เกิดจากมนุษย์** ได้แก่จังหวะที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยการเคลื่อนไหวส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น จังหวะในการเดิน การพูด การนั่ง การวิ่ง การกระโดด รวมไปถึงการหายใจ การเต้นของหัวใจ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากตัวเราและจังหวะที่สร้างขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น การคนมือ เคาะเท้า หรือเดินแถว เดินแถวหรือเดินขบวนในจังหวะมาร์ช การเคลื่อนไหวร่างกายไปตามจังหวะ เพลงที่มนุษย์กำหนดให้เป็นทำนองในจังหวะต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังมีจังหวะที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่ต้องออกแรงมาก ๆ จำเป็นต้องมีการรวมแรงรวมพลังเพื่อทำให้เกิดแรงจุดและผลักดัน หรือแรงกระแทกโดยอาศัยความพร้อมเพรียงจากจังหวะเข้าช่วย เช่น ขาวประมงทั้งอวน ลากอวน การทำงานในท้องทุ่งเกี่ยวข้าว การโยกน้ำในบ่อน้ำมาใช้ในการดำข้าว การฝ่าฟัน การพายเรือ จังหวะที่เกิดจากการเล่น เช่น กระดานหก จิงจ้อ ไม้สั้น การแข่งเรือ (พริคเจ้าพริค พริคเจ้าพริค พริคเจ้าพริค) การคอกเสาเข็มของคนงานก่อสร้าง (สูดสูด) กราฟแสดงจังหวะการเดินของหัวใจ จังหวะที่เกิดจากการเล่นกระดานหก จิงจ้อ ไม้สั้น โสโดเคอร์ การเล่นเกมและ การกระโดดเชือก กระโดดคังเค การเล่นเกมนี้ต้องมีจังหวะในตัวเองก่อนเล่น ต้องสร้างสมาธิในการตั้งจังหวะก่อน อนึ่งยังมีกีฬาที่ต้องใช้จังหวะ เช่น มวย เทนนิส ปิงปอง แบดมินตัน โยนห่วง ฯลฯ

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

๑. คบมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

วิธีปฏิบัติ คบมือ ๑ จังหวะ
หยุด ๑ จังหวะ (แบมือออก)

ให้นักเรียนคบมือพร้อม ๆ กันให้ครบทั้ง ๓ แบบ แบ่งนักเรียนออกเป็น

๒ - ๓ กลุ่ม คบมือตอนละแบบโดยให้ปฏิบัติพร้อม ๆ กัน

๒) ให้นักเรียนเดินในจังหวะมาร์ชแบบทหาร

๓) การเขยี่รึกหา ใช้วิธีคบมือ

๔) เคลื่อนไหวร่างกายในจังหวะเครื่องจักรเครื่องยนต์ เช่น รถไฟ เครื่องบิน พุนยนต์ เดินเบรคด้านซ้

๕) เคลื่อนไหวร่างกายเลียนแบบท่าทางของสัตว์ที่เคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะ เช่น กบกระโดด ม้าวิ่ง ควมม้า ม้าวิ่งเหยาะ ๆ ช้าง เต่า ฯลฯ

๖) ประดิษฐ์เครื่องดนตรีประกอบจังหวะจากวัสดุเหลือใช้ หรือวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น

๓. จังหวะของคนตรี คือความสั้นยาวของเสียงที่เคลื่อนไหวโดยอาศัยการเน้นเสียงหนักเสียงเบา แล้วนำมาจัดกลุ่มให้มีรูปโดยใช้ตัวโน้ตคนตรีเป็นสัญลักษณ์

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ให้นักเรียนฟังเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน แล้วสังเกตกิจกรรมที่นักเรียนได้ตอบกับเสียงคนตรีที่ได้ยิน (นักเรียนทุกคนจะมีปฏิกริยาได้ตอบ หรือคล้อยตามด้วยการขยับร่างกายให้เคลื่อนไหวไปตามจังหวะของคนตรีในลักษณะต่าง ๆ กันโดยไม่ต้องสั่งให้ทำเป็นไปตามธรรมชาติ โดยไม่รู้สีกตัว)

ลักษณะตัวโน้ตที่ใช้แทนจังหวะที่เห็นกันบ่อย ๆ คือ (โน้ตตัวต่ำ) ครูเปิดเพลงหรือบรรเลงคนตรีในจังหวะมาร์ช ให้นักเรียนยืนขึ้นแล้วเดินในจังหวะมาร์ชไปรอบ ๆ ห้อง (เริ่มจากเท้าซ้าย) นักเรียนทุกคนก้าวเท้าตามจังหวะได้อย่างถูกต้อง จัดเป็นรูปแบบของจังหวะได้ดังนี้

ถ้าฟังให้ดีจะได้ยินการเน้นจังหวะอีกด้วย คือ

จากการเน้นจังหวะนี้จัดเป็นหมวดหมู่ได้โดยใช้เส้นแบ่งซึ่งเรียกว่าเส้นกันห้อง มี ๒ อย่างคือ
เส้นเดี่ยวและ ๒ เส้น ดังนี้

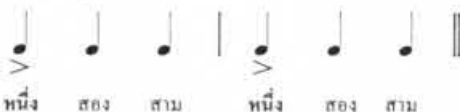
ถ้าจะนับจังหวะเป็นจำนวนตัวเลขจะได้ดังนี้

- เปิดเพลงในจังหวะเดินร่า (วอลทซ์) ให้นักเรียนเคาะจังหวะตาม จะเขียนเป็นจังหวะ
ได้ดังนี้

จัดกลุ่มให้เป็นหมวดหมู่ตามจังหวะเน้นหนักเบา และนับจำนวนเป็นตัวเลขได้ดังนี้

- เปิดเพลงในจังหวะขรรดาคาที่นิยมใช้กันอยู่ทั่ว ๆ ไป ให้นักเรียนเคาะจังหวะ จะเขียน
เป็นสัญลักษณ์ได้ดังนี้

ถ้านับจังหวะและจัดกลุ่มตามการเน้นจังหวะหนักเบาจะได้ดังนี้

หนึ่ง สอง สาม ี่ หนึ่ง สอง สาม ี่

- เพลงในจังหวะมาร์ชมี ๒ จังหวะ ใช้เลขเครื่องหมายกำหนดจังหวะ ดังนี้

- เพลงในจังหวะเดินรามี ๓ จังหวะ ใช้เลขเครื่องหมายกำหนดจังหวะ ดังนี้

- เพลงในจังหวะขรรคาคีนิยมใช้มี ๔ จังหวะ ใช้เลขเครื่องหมายกำหนดจังหวะ ดังนี้

- ในจังหวะ ๔ บางครั้งใช้สัญลักษณ์ C แทน ซึ่งหมายถึง Common Time ดังนี้

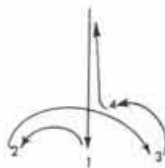
ลองใช้มือวาดเป็นจังหวะในอากาศ

จังหวะ 2/4

จังหวะ 3/4

จังหวะ 4/4

เราเรียกผู้ทำหน้าที่ให้จังหวะว่า "ผู้อำนวยเพลง" หรือ "วาทยกร" (Conductor) เรียก "ผู้อำนวยเพลง" ไม่ใช่ "ผู้อำนวยกาเพลง" ซึ่งเป็นการเรียกที่ผิด

ในการที่ผู้อำนวยเพลงหรือนักดนตรีจะสามารถปฏิบัติจังหวะได้ถูกต้องก็ต้องใช้สัญลักษณ์ที่แสดงความสั้นยาวของจังหวะมีลักษณะดังนี้

๑. ส่วนหัวตัวโน้ต

และ

๒. ส่วนก้าน (เส้นตรง

ตั้งฉาก)

๓. ส่วนหาง (มีลักษณะเป็น

หรือ

รูปตะขอ) รวมส่วนประกอบทั้งหมดแล้วจะได้ตัวโน้ตลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

สัญลักษณ์ตัวโน้ตที่จะศึกษาในที่นี้มี ๔ ชนิด คือ

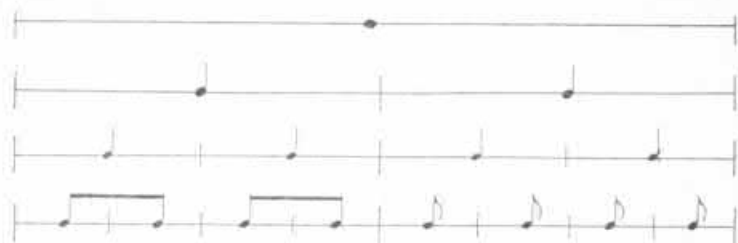
ชนิดที่	ลักษณะตัวโน้ต	ชื่อเรียกไทย	อังกฤษ	อเมริกัน
1		ตัวกลม	SEMIBREVE	WHOLE NOTE
2	 หรือ 	ตัวขาว	MINIM	HALF NOTE
3	 หรือ 	ตัวดำ	CROTCHET	QUARTER NOTE
4	 หรือ 	ตัวเขียดหนึ่งชั้น	QUAVER	EIGHTH NOTE

การกระจายตัวโน้ตออกเป็นโน้ตลักษณะต่าง ๆ โดยถือค่าโน้ตตัวกลมเป็นหลัก

ความยาวของเสียงดนตรีเปรียบเทียบตามค่าของตัวโน้ตต่าง ๆ ด้วยเส้นตรงสมมติ

ลักษณะโน้ต	ค่าเปรียบเทียบ	เส้นสมมติความยาวเสียงของตัวโน้ต
	๔ เท่าของตัวดำ	
	๒ เท่าของตัวดำ	
	หนึ่งในสี่ของตัวกลม	
	หนึ่งในแปดของตัวกลม	

และในการทฤษฎีเสียงลมคำของโน้ตต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วมีดังนี้

ลักษณะตัวหยุด ชัก อังกูณ ตมวิกัน มีค่าหยุดหรือเทียบเสียง
เท่ากับตัวโน้ต

	ตัวหยุดตัวกลม	SEMIBREVE	WHOLE NOTE	
	ตัวหยุดตัวขาว	MINIM	HALF NOTE	
	หรือ ตัวหยุดตัวดำ	CROTCHET	QUARTER	
	ตัวหยุด	QUAVER	EIGHTH NOTE	
	ตัวเขยิบครึ่งขึ้น	REST	REST	

โน้ตตัวเขยิบ ๘ ชั้น มีวิธีเขียน ๒ แบบ

สำหรับเพลงร้องนิยมเขียนแยกทีละตัว ดังนี้

สำหรับเพลงบรรเลงนิยมเขียนเป็นหมวดหมู่ดังนี้

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- ครูเปิดเพลงหรือบรรเลงดนตรีเป็นเพลง ๑ ประโยคให้นักเรียนฟัง แล้วถามนักเรียนว่า
อยู่ในจังหวะอะไร มารับ เดินร่ำ หรือจังหวะธรรมดา (บันทึกเทปตัวอย่างเพลงที่มีจังหวะชัดเจน)

๑) จากเพลงที่ได้ยินให้นักเรียนนับจังหวะ ๑-๒, ๑-๒-๓, หรือ ๑-๒-๓-๔

๒) จากเพลงที่ได้ยินให้นักเรียนฝึกอ่านวอยเพลง

- ร้องเพลงที่เป็นที่รู้จักดี แล้วเคาะจังหวะขึ้นพื้นและจังหวะตามทำนอง ลองให้จังหวะ
แบบผู้อ่านวอยเพลง

เพลงที่เสนอแนะ เพลงชาติ เพลงสรรเสริญพระบารมี เพลงกราวกีฬา เพลงสยามานุสติ
เพลงสามัคคีชุมนุม

ข้อสังเกต บางเพลงไม่ได้เริ่มต้นที่จังหวะที่ ๑ แต่เริ่มต้นที่จังหวะที่ ๔ หรือจังหวะยก ต้อง
เริ่มต้นให้ตรงจังหวะ จึงจะอ่านวอยเพลงได้ถูกจังหวะ

- ฝึกดบมือจากจังหวะเพลง ลอย ลอย ลอย เรือไป

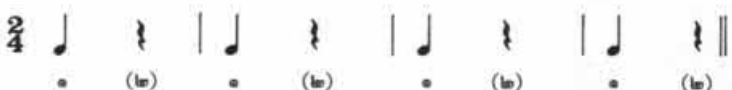
กลุ่มที่ ๑

กลุ่มที่ ๒

กลุ่มที่ ๓

วิธีปฏิบัติ

๑) นับจังหวะ

๒) ดบมือเป็นจังหวะของทำนอง (ดบมือทุกตัวนิ้ว)

๓) คบมือเป็นจังหวะขึ้นพื้น (จังหวะหลัก ๑ - ๒, ๑ - ๒, ๔ ห้อง)

๔) อ่านเนื้อเพลงให้ถูกต้องตามจังหวะ

๕) ฟีกทุกแนว แบ่งเป็นกลุ่ม

๖) คบมือพร้อมกันทุกกลุ่ม

๗) ผู้อำนวยเพลงให้จังหวะ

ข้อเสนอแนะ ใช้เครื่องดนตรีประกอบจังหวะที่นักเรียนประดิษฐ์ขึ้นร่วมให้จังหวะ

๔. เสียงประสาน (Harmony) ได้แก่เสียงตั้งแต่ ๒ เสียง ที่มีความสัมพันธ์กลมกลืนกัน นำมาขับร้องหรือบรรเลงพร้อม ๆ กัน ดนตรีในสมัยแรก ๆ ที่มีทำนองเดียว ค่อมามีการเพิ่มเสียงที่ไม่ใช่ทำนอง แต่เป็นเสียงที่กลมกลืนกัน เพื่อเสริมและสนับสนุนให้แนวทำนองเดียวนั้นมีความหนักแน่นและเด่นชัดยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเสียงที่มีทำนองเดียว

ตัวอย่างเสียงที่ประสานกัน

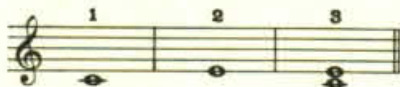

ตัวอย่างเสียงที่ไม่ประสานกัน

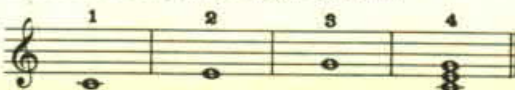

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

- แบ่งนักเรียนออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ ร้องเสียงโด กลุ่มที่ ๒ ร้องเสียงมี ทั้ง ๒ กลุ่มร้องพร้อมกัน

- แบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ ร้องเสียงโด กลุ่มที่ ๒ ร้องเสียงมี กลุ่มที่ ๓ ร้องเสียงซอล ทั้ง ๓ กลุ่มร้องพร้อมกัน

- แบ่งนักเรียนออกเป็น ๔ กลุ่ม กลุ่มที่ ๑ ร้องเสียงโด กลุ่มที่ ๒ ร้องเสียงมี กลุ่มที่ ๓ ร้องเสียงซอล กลุ่มที่ ๔ ร้องเสียงฟา (สูง) ทั้ง ๔ กลุ่มร้องพร้อมกัน

- เปลี่ยนจากการร้องซอลโซลเป็นเสียงสระ ออ โอ อู อัว อัม ฯลฯ
- เปลี่ยนจาก โด มี ซอล โด เป็นกลุ่มเสียงในออร์แก F, G, Am Bm Dm เช่น

อารมณ์และความรู้สึกของคนตรี

เสียงดนตรีเกิดจากความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อทุกสิ่งทุกอย่างในลักษณะต่าง ๆ กัน เสียงแต่ละประเภทมีคุณภาพ มีบุคลิกเฉพาะ เช่น เสียงขลุ่ยซอขลุ่ยฝรั่งเสียงของเครื่องดนตรี หรือแม้แต่เสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดก็มีความแตกต่างกัน เช่น เสียงไวโอลิน กีตาร์ เปียโน ขลุ่ยฟลุต แคลร์ทรัมเปต ฯลฯ เมื่อนำมาบรรเลงเพลงเดียวกัน (ระดับเสียงเหมือนกัน) จะได้คุณภาพที่ต่างกัน และบุคลิกของเสียงต่างกัน ลักษณะเช่นนี้ศัพท์ทางดนตรีเรียกว่า “โทนคัลเลอร์” (Tone Colour)

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

1. ให้นักเรียนฟังและสังเกตความแตกต่างของเสียงเหล่านี้

สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญของเสียงขึ้นอยู่กับรูปร่าง ขนาด และวัสดุที่ทำให้เกิดเสียงด้วย เช่น ไม้ โลหะ สายลวด สายเส้น หรือสายเสียง ดังนั้นผู้ประพันธ์เพลงจึงต้องเลือกบุคลิกและสีน้ของเสียงดนตรีที่จะใช้เป็นสื่อแทนความรู้สึกนึกคิดของเขาให้เหมาะสมที่สุด เพราะสีน้ของเสียงจะช่วยวาดภาพให้บรรยากาศแจ่มใสหรือมืดทึบซึ่งทำให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกได้เป็นอย่างดี ถ้าเป็นเพลงขับร้อง สีน้ของเสียงก็จะช่วยสื่อความหมายของเนื้อร้องและทำนองให้ชัดเจนและมีความหมายยิ่งขึ้น

ส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการสร้างอารมณ์และความรู้สึกของดนตรีก็คือระดับความดังเบา ความเร็ว ช้า ของเสียง ซึ่งทางทางดนตรีเรียกว่า “ไดนามิก” (Dynamic) ความเปลี่ยนแปลงในระดับความค่อย-ดัง-เร็ว-ช้า ของเสียงดนตรีนี้อาจจะเปลี่ยนไปในรูปแบบค่อยเป็นค่อยไป หรือทันทีทันใดก็ได้

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

๑. เปลี่ยนเสียง "ลา" ให้เบา แล้วค่อย ๆ ดังขึ้น

เปลี่ยนเสียง "ลา" ให้ดัง แล้วค่อย ๆ เบาลง

๒. คบมือในจังหวะช้า แล้วค่อย ๆ เร็วขึ้น ถึงเร็วที่สุด

คบมือในจังหวะเร็วที่สุด แล้วค่อย ๆ ช้าลง ช้าลง ถึงช้าที่สุด

๓. อ่านบทกลอนจากแบบเรียนภาษาไทย มีการเน้นเสียงให้มีลีลาหนัก-เบา (accent, unaccent)

- อ่านนิทาน โดยทำเสียงประกอบให้ความรู้สึกตื่นเต้น เสริมรอย วาเริง แจ่มใส ตามเนื้อเรื่อง

- ร้องเพลง เช่น เพลงช้าง

ช้าง ตัว ใหญ่ หนู ตัว จ้อย หนู มัน เล่น กับ พวก เด็ก เด็ก
ลาก กัน ไป ดึง กัน มา เรา หนู แล้ว หัว เราะ ชอบ ใจ

ช้างตัวใหญ่ทำเสียงดัง หนูตัวจ้อยทำเสียงเบา ประโยคต่อไปเสียงดังปานกลาง ลากกันไป
ทันเสียงดัง ดึงกันมา ทำเสียงเบา เราดูแล้วหัวเราะชอบใจ ทำเสียงค่อนช้างดัง ตรงคำว่าหัวเราะ ทำ
เสียงร้องปนเสียงหัวเราะ

- ร้องทำนองเพลง

ประโยคแรก (ซอล มี โด เร) ร้องด้วยเสียงดัง (f)

ประโยคที่ ๒ (ซอล มี โด เร) ร้องด้วยเสียงเบา (P)

ประโยคต่อไปร้องเช่นเดียวกันกับทำนองวรรคแรก คือ ดัง-เบา-ก่อนข้างดัง (mf)

การขับร้องเพลงสากล

ในบรรดาเครื่องดนตรีทั้งหมด เสียงร้องเพลงของมนุษย์นับเป็นเสียงดนตรีที่มีความใกล้ชิดคนมนุษย์มากที่สุด สามารถเปล่งเสียงแสดงความรู้สึกจากจิตใจของมนุษย์ได้สนิทสมบูรณ์ยิ่ง เสียงร้องเพลงเป็นเสียงดนตรีเสียงแรกที่มนุษย์ได้ยิน และเป็นเครื่องดนตรีชนิดแรกที่มนุษย์รู้จักนำมาใช้

คนทั่วไปมักเข้าใจว่า คนเราถ้าพูดได้ก็สามารถร้องเพลงได้ แต่เมื่อพิจารณาและศึกษาให้อีกซึ่งก็จะเห็นข้อแตกต่างระหว่างผู้ที่ร้องเพลงได้ กับผู้ที่สามารถร้องเพลงได้ไพเราะ ถูกต้อง ชัดเจน และทำให้ผู้ฟังซาบซึ้งใจได้เป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ที่มิเสียงไพเราะมาแต่กำเนิดโดยยังมิได้รับการเรียนรู้นมาก่อนว่าเป็นผู้มีความสามารถพิเศษที่เรียกว่า มีพรสวรรค์ และหากได้รับการฝึกฝนขัดเกลาอย่างถูกวิธีก็จะพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่มีความสามารถในการร้องเพลงยิ่งขึ้นไป

ภาพลักษณะการร้องเพลง ๑ แบบ

ซินอีเลโมโทรโฟน

ซินตัวเปล่า

อินดิโอโนคเพลง

ข้อควรปฏิบัติในการร้องเพลง

๑. ทำท่าทางและการทรงตัว ยืนหรือนั่ง หลังและศีรษะตรง ออกผายไหล่ผึ่งไม่เกร็งส่วนหนึ่ง
ส่วนใดของร่างกาย ถ้าอยู่ในท่ายืนให้น้ำหนักตัวอยู่บนขาทั้ง ๒ ข้างเท่า ๆ กัน เท้าทั้งสองห่างกัน
เล็กน้อย

ท่าทางการร้องเพลง

ร้องเดี่ยว

ร้องเป็นกลุ่ม

แบบฝึกหัด ในการหายใจ

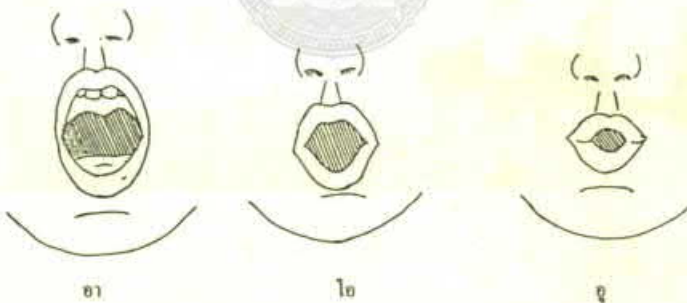
๑. ยืนตัวตรง หลังและศีรษะตรง ก่อนหายใจเข้าเป่าลมออกให้หมดจนรู้สึกว่าจะต้องแพ้
ฝึกหายใจเข้า-ออกช้า ๆ ให้เร็วที่สุด อย่าให้บ่า ไหล่ ขยับขึ้นลง

๒. ยืนตัวตรง ออกผายไหล่ผึ่ง ไม่เกร็ง หายใจเข้าช้า ๆ พร้อมกับยกแขนทั้งสองข้างขึ้น
เหนือศีรษะ นับในใจ ๑-๒-๓ ขณะหายใจเข้ากลั้นหายใจนับ ๔-๕-๖ หายใจออกพร้อมลดแขนลง
นับ ๗-๘-๙ สังเกตท่าทางยังคงอยู่ในลักษณะออกผายไหล่ผึ่ง บ่า ไหล่ทั้งสองข้างไม่ขยับขึ้นลง

๓. ยืนตัวตรง หลัง ไหล่ และศีรษะตรง เอามือเท้าเอวให้หัวแม่มืออยู่ด้านหลัง นิ้วมือทั้ง ๔ ที่อยู่ด้านหน้ากางออก ให้นิ้วก้อยอยู่ซี่โครงล่างสุด หายใจเข้าช้า ๆ ให้ลึกที่สุด จะรู้สึกว่ามีลมแหว และกล้ามเนื้อหน้าท้องขยาย ก่อนผ่อนลมหายใจออกช้า ๆ เป็นเสียง เอส (S) หายใจวิธีเดียวกัน แต่ผ่อนลมหายใจออกพร้อมทั้งเปล่งเสียงสั้น ๆ สะ สะ สะ สะ

๒. การฝึกเสียง ฝึกร้องในระดับเสียงต่ำ-กลาง-สูง ให้ถูกต้องตามระดับเสียง
๑) ออกเสียงสระอา เอ อี โอ อุ สังเกตให้รูปปากเคลื่อนไปตามเสียงสระ

ภาพปากตามรูปสระ

๒) พิจารณารูปแบบฝึกหัดเพื่อให้เสียงได้เคลื่อนไหวขึ้น-ลง เพื่อความคล่องแคล่ว

เปลี่ยนระดับเสียงให้สูงขึ้นทีละครึ่งเสียง เมื่อเสียงขึ้นสูงพอควร เปลี่ยนระดับเสียงลงทีละ ๑ เสียง ถึงระดับเสียงพอสมควรกับเสียงของนักเรียน

เพลง Twinkle Twinkle little Star

ดาวน้อย

Twin - kle, twin - kle, lit - tle star
ดวง ดาว วาว วับ ระ ชับ ดา

How I won - der what you are
มอง ดู ดา รา ลอย ไกล ไกล

UP a - bove the world so high
ท้องฟ้า ดา รา มี พราว พรอบ

Like a dia - mond in the sky
แวบ วับ ค้าง เพชร พลอย มาก นาน

Twin - kle, twin - kle, lit - tle star
อยาก เค็ด ดวง ดาว ไร่ เขย ชม

How I won - der what you are.
ดวง ดาว ลอย ลม ยาม รา ดรี

Twinkle Twinkle Little Star หมายถึงดวงดาวที่ส่องประกายแวบวับบนท้องฟ้า ดูแล้วทำให้เกิดความสงสัยว่าดวงดาวเหล่านี้มาจากไหน ช่างงดงามเหมือนประกายเพชรที่ส่องแสงแวบ ๆ วับ ๆ น่าสงสัยจริง

วิธีฝึกขับร้อง

๑. ฝึกคมมือตามอัตราจังหวะของโน้ตตลอดเพลง
๒. ฝึกอ่านชื่อโน้ตตามระบบไดโนค โซลฟา (Sol Fa) อ่านให้ถูกจังหวะ
๓. ฝึกร้องโน้ตระบบไดโนค โซลฟา (Sol Fa) และร้องตามจังหวะให้ถูกต้อง หายใจให้ถูก

วรรคตอนของเพลง

๔. ฝึกร้องทำนองตามเสียงสระอา หรือสระอื่น ๆ เช่น โอ อุ ฯลฯ

๕. ฝึกอ่านเนื้อเพลงตามจังหวะ

๖. ร้องเพลงอย่างอ่อนหวาน แสดงความรู้สึกตามความหมายของเนื้อร้องให้มีเสียงดัง เสียงเบา และจังหวะเร็ว ช้า ตามความรู้สึกสร้างสรรค์ จินตนาการ

- ร้องสลับกันคนละ ๑ ประโยค กลุ่มแรกร้องประโยคที่ ๑ เป็นการตาม กลุ่มที่ ๒ ร้องตอบ ทำเช่นนี้จนจบเพลง

Row Row Row Your Boat

เพลงลอย ลอย เรือไป

1 2

Row Row Row your boat Gent - ly down the Stream
ลอย ลอย ลอย เรือ ไป ลอย ไป ตาม น้ำ ไส

3

Me - ri - ly Me - ri - ly Me - ri - ly Me - ri - ly
ลอย เรือ ไป ลอย เรือ ไป ลอย เรือ ไป ลอย เรือ ไป

Life is but a dream
ลอย ไป ให้ เ็น ใจ

วิธีฝึกขับร้อง

๑. ฝึกคบบมือตามจังหวะของโน้ตตลอดเพลง
๒. ฝึกคบบจังหวะจากบทเพลง
๓. ฝึกอ่านชื่อโน้ตตามระบบไดโนนิก ซอลฟา
๔. ฝึกร้องโน้ตให้ถูกทำนองและจังหวะ
๕. ฝึกร้องทำนองตามเสียงสระอา หรือสระอื่น ๆ เช่น โอ อุ ฯลฯ
๖. ฝึกอ่านเนื้อเพลงตามจังหวะ
๗. ฝึกร้องเพลงให้ถูกต้องตามระดับเสียง จังหวะ ลีลา ความหมาย และความรู้สึกทางดนตรี เช่น ข้อ ๖ ในเพลงดาวดวงน้อย

- แบ่งนักเรียนออกเป็น ๒-๓ กลุ่ม ให้กลุ่มที่ ๑ เริ่มร้องไปได้ ๑ บรรทัด (๒ ห้องของบทเพลง) กลุ่มที่ ๒ เริ่มคั่นร้อง โดยกลุ่มที่ ๑ ดำเนินการร้องต่อไปไม่หยุด เมื่อกลุ่มที่ ๑ จบก่อน กลุ่มที่ ๒-๓ จบช้ากว่า ๑ บรรทัด ตามลำดับ

ให้นักเรียนฟังเสียงแนวของคนไม่ให้เพี้ยนเสียงออกไป และสังเกตเสียงที่ไล่เรียงกันจะได้เสียงประสานโดยไม่ได้ตั้งใจ และข้อสำคัญก่อนจะร้องต้องนัดหมายกันว่าจะร้องกี่ครั้ง หรือจะร้องไปเรื่อย ๆ เมื่อให้สัญญาณก็จบพร้อมกัน

การร้องแบบนี้เรียกว่า “รววนด์” (Round) คือการร้องวนไปจนจบลดหลั่นกันตามลำดับ มีการร้องอีกแบบหนึ่งเริ่มต้นเช่นเดียวกัน ไม่ต้องนัดหมายว่าจะร้องกี่ครั้ง ร้องจนเป็นที่พอใจ แล้วมีผู้ให้สัญญาณจบ ทุกคนก็จบพร้อมกันโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะต้องจบเพลงหรือจบบรรทัด การร้องแบบนี้เรียกว่า “แคนนอน” (Cannon)

เพลง Red River Valley

1. From This val - ley they say you are go - ing — We will
 2. I have prom - ised you, dar - ling, that nev - er, — Will a
 miss your bright eyes and sweet smile, For they
 word from my lips cause you pain, And my
 say you are tak - ing the sun - shine, — That has
 life, it will be yours for - ev - er, — If you
 bright - ened our path - way a - while
 on - ly will love me a - gain
 Come and sit by my side if you love me, — Do not
 has - ten to bid me a - dieu, But re -
 mem - ber the Red Ri - ver Val - ley, — And the
 girl that has loved you so true.

ตัวอย่างเพลงที่เสนอนี้ อยู่ใน Key C Major ถ้าเพลงนี้มีระดับเสียงต่ำเกินไปให้เปลี่ยนระดับเสียง
 (Transpose) เป็น Key อื่น ๆ เช่น G Major

เพลงได้ร่วมธงไทย

เนื้อร้อง-ท่านอง พดศรีหลวงวิจิตรวาทการ

ได้ ร่วม ธง ไทย ร่วม เช่น-เหมือนดังอยู่- ใน ร่วม

โพธิ์ ร่วม ไทร มี กิ่ง ใบ เน้นหนา ——— ชาติไทยใหญ่

หลวง ——— แด่กระฉัดกระจาก ถูก แยก แบ่ง ช้าย ไป อยู่

หลาย ตา - ขา ——— เชิญ ——— พวก เรา ที่

น้อง- มา พร้อม-กัน ——— เชิญ ——— อยู่ได้ร่วม

ธง ไทย - เลือดเนื้อ เผ่าไทยนี้ ควรจะ มี ต-มา-น-

ฉันท์ เหมือน น้อง- ที่ ชาติเชื้อเรา มีสายเคียวเกี่ยว พัน

ได้ ร่วม ธง ไทย ร่วมเหมือนดังโพธิ์ไทร ได้ ร่วม ธง

ไทย เช่นเหมือนได้- แสง จันทร ——— ได้ ร่วม ธง

ข้อเสนอแนะให้ปฏิบัติ

๑. จัดกิจกรรมการแสดงการขับร้อง หรือสมมติการจัดการแสดงคอนเสิร์ตโดยการเปิดเพลงหรือคู่วิดีโอ

- มีกปฏิบัตินคนเป็นผู้แสดงที่ดี
- มีกปฏิบัตินคนเป็นผู้ชมที่มีกิริยามารยาทอันเหมาะสม

คุณสมบัติของผู้แสดงที่ดี

๑. มีการเตรียมตัวในการแสดงเป็นอย่างดี
๒. มีความสามารถในการแสดง
๓. การปรากฏตัว การโค้งทำความเคารพผู้ชม
๔. การปฏิบัติตัวระหว่างการแสดง
๕. เมื่อแสดงเสร็จ การโค้งอำลาผู้ชม

คุณสมบัติของผู้ชม

๑. จองบัตรล่วงหน้าเพื่อจะได้ที่นั่งที่เหมาะสม
๒. ไปถึงสถานที่ก่อนเวลา รับสูจิบัตรรายการแสดง
๓. แต่งกายสุภาพ เพื่อให้เกิดเกียรติแก่ผู้แสดงและสถานที่
๔. ปรมมือให้ถูกต้องตามรูปแบบของการแสดง
๕. ไม่พูดคุยกันระหว่างชมการแสดง
๖. ไม่รับประทานอาหาร ขนมน้ำดื่มระหว่างชมการแสดง
๗. ปฏิบัติตามระเบียบของสถานที่นั้น ๆ เช่น ไม่ถ่ายรูประหว่างการแสดง ไม่นำอาหารเครื่องดื่มเข้าไปรับประทาน ฯลฯ

บทที่ ๔

ความสัมพันธ์ระหว่าง

ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

จากธรรมชาติ ผู้คิดปะ

ธรรมชาติมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติให้ปัจจัย ๔ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการดำรงชีวิต เพื่อความอยู่รอดปลอดภัย นับตั้งแต่ที่เราลืมตาขึ้นในโลก จนถึงล้มตายไป

มนุษย์ชื่นชมธรรมชาติอย่างไร

นอกเหนือจากความต้องการในปัจจัย ๔ ประการ เพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายแล้ว มนุษย์เรายังมีความต้องการทางด้านจิตใจหรือที่เรียกกันว่า "อาหารทางใจ" ควบคู่กัน จึงจะมีชีวิตที่สุขสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

มนุษย์ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน การพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดในชีวิตประจำวัน ธรรมชาติยังเป็น "เพื่อนแท้" ที่ให้อาหารใจแก่มนุษย์โดยไม่มีวันหมดสิ้น เว้นเสียแต่จะเป็นผู้ทำลายธรรมชาติให้หมดไป การกระทำเช่นนี้ เสมือนหนึ่งเป็นการทำลายตัวเอง อาหารใจที่ธรรมชาติหยิบยื่นให้แก่มนุษย์นั้น ได้ผ่านประสาทสัมผัส หรือภาวะการรับรู้ ให้มนุษย์ได้ชื่นชม ๓ ด้าน คือ

๑. การมองเห็น

มนุษย์เราได้ชื่นชมใจกับ ทัศนียภาพอันสวยงามงดงามของธรรมชาติ ซึ่งปรากฏแก่สายตา เช่น ภาพดวงอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้า ภาพทะเลและชายหาดหิน ภาพทุ่งหญ้าเขียวขจี กว้างไกลสุดสายตา โดยมีขุนเขาสีม่วงครามคั่นระหว่างหน้าอยู่เบื้องหลัง ภาพสวนไม้ดอกที่มีสีสันสวยงามหลากสี เป็นต้น

อ่าวพังงา จังหวัดพังงา

ภาพความงามของธรรมชาติเหล่านี้ ค่อย ๆ ถูกลืมเลือนหายไปด้วยการกระทำของมนุษย์ จากการตัดไม้ทำลายป่า และสภาพแวดล้อมทั่วไป ทำอย่างไรเราจึงจะช่วยกันรักษาภาพความงามของธรรมชาติให้ดำรงคงอยู่กับวิถีชีวิตของมนุษย์ได้ตลอดไป

๒. การได้ยินเสียง

จากอดีตอันยาวนาน มนุษย์เราได้สัมผัสกับเสียงที่ไพเราะจากธรรมชาติ ทำให้เกิดความสุขความสดชื่นเบิกบานใจได้เพลิดเพลินกับเสียงนกกริ้ง ค้างคาวเสียงคนครี เสียงไก่ขันรับอรุณ เสียงกลองกระทบฆ้อง เสียงน้ำตกที่ไหลพุ่งจากหน้าผาสูงมากกระทบโขดหิน เป็นต้น นำเสียงคายที่ "เสียงดนตรีจากธรรมชาติ" ที่ไพเราะและบริสุทธิ์เช่นนี้ นับวันจะหาฟังได้ยากลงทุกที เนื่องจากสภาพความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ค้นแปรไปอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสังคมเมืองที่มีความเจริญทางด้านวัตถุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ขาดแคลนธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ช่วยจรรโลงจิตใจ เสียงไพเราะของธรรมชาติค่อย ๆ จางหายไป มีแต่เสียงร่ำเร่ร้องรถจักรยานยนต์ เสียงบีบแตรรถไล่กันบนท้องถนนที่สับสนวุ่นวาย เสียงรดสับล้อ รถไฟ เครื่องบินไอพ่น และเสียงเครื่องจักรกลทำงาน เป็นต้น เสียงที่ไม่พึงปรารถนาเหล่านี้ เป็นอันตรายต่อมนุษย์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ภาพจากนิคตธาร์ อ.ส.ท.

ภาพจากเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

๓. ดิลการเคลื่อนไหว

มนุษย์เราพึงพอใจกับดิลการเคลื่อนไหว ที่มีจังหวะคงาม เว้าใจและอ่อนช้อยของธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นละลอกคลื่นในทะเล การกระพือของผิวน้ำที่กระจายเป็นวงกลม การเคลื่อนตัวของเมฆหมอก ดิลการพริ้วไหวอ่อนนุ่มของดอกหญ้าและรวงข้าว การวิ่งของน้ำ กวาง เก้ง การโบยบินของนก และการแหวกว่ายของฝูงปลา เป็นต้น

จากนิตยสาร "กิมวี"

การเคลื่อนไหว
ของกลุ่มเมฆ

แต่อย่างไรก็ตาม การทำลายป่า ล่าสัตว์ของมนุษย์ รวมทั้งผลกระทบจากปัญหามลภาวะซึ่งเกิดจากการเพิ่มประชากรและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ รวมทั้งผลกระทบจากสงคราม ทำให้ชีวิตสัตว์ และสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงไปเป็นอันมาก เราจึงไม่อาจได้ชื่นชมกับดิลการเคลื่อนไหวที่คงามเป็นธรรมชาติของสัตว์บางชนิดที่สูญพันธุ์ไปอย่างที่เคยได้พบเห็นมาแล้วในอดีต

จากนิตยสาร "กิมวี"

ธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจให้มนุษย์สร้างศิลปะ มนุษย์ได้ชื่อว่า เป็นสัตว์โลกที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการสร้างสรรค์ศิลปะมาช่วยพัฒนาอารมณ์และจิตใจ โดยมีธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นแม่แบบขั้นพื้นฐาน ในการสร้างงานศิลปะ

ร่องรอยความเคลื่อนไหวของคลื่นน้ำ ริมหาดทราย ซึ่งปรากฏเป็นเส้นสายที่สวยงาม มีลักษณะเหมือนต้นไม้

ธรรมชาติได้ให้อาหารใจโดยผ่านการรับรู้ ๓ ด้าน กล่าวคือ การมองเห็นความงาม การได้ยินเสียงไพเราะ และการได้ชื่นชมดิลการเคลื่อนไหวของธรรมชาติ ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็สามารถสร้างสรรค์ศิลปะไว้มากมายโดยผ่านการรับรู้ ๓ ด้าน เช่นเดียวกัน

ศิลปะที่มองเห็น ได้แก่การวาดภาพ การปั้น แกะสลัก รวมทั้ง การออกแบบสิ่งก่อสร้าง หรือสถาปัตยกรรม เราเรียกศิลปะที่มองเห็นนี้ว่า "ทัศนศิลป์"

ศิลปะที่แสดงออกทางเสียง หรือ "ดนตรี" เป็นศิลปะที่สามารถชื่นชมความไพเราะด้วยการฟัง หรือที่เรียกว่า "โสตศิลป์"

มนุษย์ได้สร้างสรรค์เสียงเพลงพรรณนาความงามของธรรมชาติ และบรรเลงดนตรีเลียนเสียงธรรมชาติได้อย่างไพเราะน่าฟังยิ่ง เช่นเพลงเขมรไพรโอศ ซึ่งเป้นบทเพลงที่สมเด็จพระยานวิสา-นุวัตติวงศ์ทรงพระนิพนธ์ไว้

ศิลปะที่แสดงออกทางฉีกการเคลื่อนไหว หรือ "นาฏศิลป์" เป็นศิลปะที่สามารถชื่นชมด้วยการเคลื่อนไหวทั้งการระบำ การรำ การฟ้อน ผู้แสดงออกก็จะมีมีความสุข สนุกสนานกับการรำว่า

การเดินทางจังหวัดเสียมราฐ ผู้ชมก็จะมีอารมณ์ถึงใจ เพลิดเพลินไปกับลีลาการเคลื่อนไหวตามไปด้วย มนุษย์ได้คิดสร้างท่ารำต่าง ๆ ซึ่งคิดแปลงมาจากธรรมชาติ ที่มีจังหวะลีลาการเคลื่อนไหว ที่งดงาม เช่น របាំกันรี ของภาคใต้ เป็นต้น

ธรรมชาติเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นแม่แบบในสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของมวลมนุษย เป็นสมบัติคู่โลกครบจนทุกวันนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

๑. ศิลปะมีพื้นฐานมาจากธรรมชาติ

ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ล้วนเป็นศิลปะที่มีพื้นฐานมาจากธรรมชาติทั้งสิ้น ดังที่กล่าวมาแล้วว่า มนุษย์ชื่นชมความงามของธรรมชาติจากการมองเห็น จึงได้บันทึกธรรมชาติ ที่งดงามนั้น ไว้เป็นผลงาน ภาพวาด และรูปปั้น ซึ่งเป็นศิลปะด้านทัศนศิลป์ มนุษย์ชื่นชมเสียงไพเราะ ของธรรมชาติ จึงได้นำมาสร้างสรรค์เป็นเสียงเพลงและดนตรี และมนุษย์ชื่นชมในลีลาการเคลื่อนไหว ของธรรมชาติ จึงได้นำมาสร้างสรรค์ศิลปะการรำหรือ “นาฏศิลป์” ฉะนั้น ทัศนศิลป์ ดนตรี และ นาฏศิลป์ จึงมีแหล่งกำเนิดมาจากที่เดียวกัน คือ ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ที่งดงามนั่นเอง

จากธรรมชาติ สู่.....ศิลปะ
มนุษย์ชื่นชมกับความบริสุทธิ์ที่งดงาม
ความสดชื่น ชุ่มฉ่ำของธรรมชาติ
แล้วบันทึก ความประทับใจของตนเอง
เป็นภาพวาด

ผลงานภาพวาดสีน้ำของ
เด็กชายสนชาย ใจกันธิยะ
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนอัสสัมชัญ พิษณุโลก
กรุงเทพมหานคร

๒. ศิลปะที่สนองความต้องการทางด้านจิตใจ

ทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ ต่างก็เป็นศิลปะในสาขา “วิจิตรศิลป์” คือ ศิลปะที่สนองความต้องการทางด้านอารมณ์ และจิตใจ ซึ่งเป็นอาหารใจที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของมนุษย์เพราะนอกจากจะช่วยผ่อนคลายความเคร่งเครียดในชีวิตประจำวัน และให้ความบันเทิงใจแล้ว ยังช่วยยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น ช่วยจรรโลงจิตใจ ให้อ่อนโยน นุ่มนวล เชือกเย็น ละเอียดย่อน และบรรเทาความเศร้าหมองได้เป็นอย่างดี

ภาพจากหนังสือเด็กกับศิลปะ พลคมทีเยว

การที่เราได้ชื่นชมกับภาพวาดที่มีสีสันสดสวยในหอศิลป์ ได้ฟังเพลงไพเราะจากวิทยุยามใกล้จะนิทรา และแม้แต่การได้ชมการแสดงนาฏศิลป์ในโรงละคร ช่วยให้จิตใจของเราแจ่มขึ้น มีชีวิตชีวา และคลายความทุกข์กังวลไปได้ สมดังบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

“แม้ผู้ใด ไม่นิยมชมตั้งงาม
เมื่อถึงยามเฝ้าดูรำนางสงสาร
เหมือนขาดเครื่องประดับรำคาญ
โอสถใดจะสมานซึ่งดวงใจ...”

๓. องค์ประกอบศิลปะที่สัมพันธ์กัน

องค์ประกอบศิลปะ หมายถึง ส่วนประกอบที่สำคัญของศิลปะ เมื่อนำมารวมกันแล้ว ก่อให้เกิดความงดงาม และความไพเราะ น่าชม น่าฟัง ศิลปะด้านทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ จำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบศิลปะเป็นหลักในการสร้างสรรค์ความงาม ความไพเราะในลักษณะเดียวกัน

คือ

(๑) **ความเป็นเอกภาพและความกลมกลืน** คือ ความสัมพันธ์กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อยู่ในผลงานของแต่ละด้านคือ

ก. **ทัศนศิลป์** ภาพวาดทั้งความข้อมมีเส้น รูปว่าง รูปทรง สี แสงเงา ที่สัมพันธ์เชื่อมโยงซึ่งกัน และกัน หรือทับซ้อนกัน ไม่กระจัดกระจาย ไม่ขัดแย้งกัน และมีความประสานกลมกลืนกัน แม้จะมีพื้นที่ขัดแย้งกันบ้าง ก็ควรมีส่วนน้อย ประมาณร้อยละ ๓๐ - ๒๐ คือ ๔๐

ภาพวาดที่ได้แม่แบบมาจากธรรมชาติ
นำมาจัดองค์ประกอบศิลป์ ให้มีเอกภาพ
และสัมพันธ์กลมกลืน

ภาพวาดจากหนังสือวารสารของศิลปกรรมจุฬา

ข. **ดนตรี** เสียงบรรเลงของเครื่องดนตรีทุกชิ้น จะต้องมียุ่เสียงที่หนักแน่นและประสานกลมกลืน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งวง การจะแยกฟังเสียงของเครื่องดนตรีทีละอย่างย่อมไม่เกิดความไพเราะที่สมบูรณ์

ค. นาฏศิลป์ คือการร่ายรำของผู้แสดงแต่ละคนจะต้องมีความพร้อมเพรียง สัมพันธ์
คล้องจองต่อเนื่องกัน รวมกันแล้วเป็นเอกภาพและประสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดี แม้จะใช้ผู้แสดง
หลายคนก็ตาม

(๒) จุดสนใจ หรือจุดเด่นที่จะช่วยดึงดูดใจให้ผู้ชมศิลปะบังเกิดความประทับใจ และ
เข้าถึงผลงานศิลปะยิ่งขึ้น ในผลงานของแต่ละด้านคือ

ก. ทัศนศิลป์ ภาพวาดที่ดีจะต้องมีจุดเด่นหรือจุดสนใจเพียงจุดเดียว โดยการเน้นจุดสนใจ
ด้วยรูปทรง สี แสงเงา ที่เด่นชัด

ในภาพนี้
ร่วมกันใหญ่
คือจุดสนใจของภาพ

ข. คนตรี เสียงดนตรีที่บรรเลง จะต้องมียุทธเครื่องดนตรีเครื่องใดเครื่องหนึ่งที่เด่นชัด
หรือเป็นตัวนำ เช่น ในวงปี่พาทย์ของดนตรีไทย จะมีระนาดเอก เป็นจุดเด่น หรือเสียงนำ

ก. นาฏศิลป์ ผู้แสดงแต่ละรายว่าในแต่ละชุดมักจะมีจุดเด่นอยู่ที่ "ตัวเอก" ซึ่งถูกจัดตำแหน่งให้อยู่ตรงกลางของเวที และมีท่ารั้วที่แตกต่างจากผู้แสดงอื่น ๆ เช่น ะบันพรดีน ะบันทพวิ เป็นต้น

ขณะที่เด็กนักเรียนชายกำลังเพลิดเพลินกับการวาดรูป สาวน้อยผู้นี้ก็มีความสุขที่ได้ร่ายรำตามจังหวะ และท่วงทำนองของดนตรี (สังเกตได้จากใบหน้าที่ยิ้มสุข)

(๓) ความสมดุล หมายถึง ความพอดีที่ปรากฏออกมาอย่างเหมาะสมงดงามในผลงานของแต่ละด้านดังนี้

ก. ทักษะศิลป์ ภาพวาดควรมีการจัดภาพที่สมดุลกัน ไม่จัดวางรูปทรงให้หนักไปทางด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป และรูปปั้นแกะสลักที่ขาดความสมดุล เอียงไปทางข้างใดข้างหนึ่งมากเกินไป จะขาดความงามและจะตั้งอยู่ไม่ได้

ข. ดนตรี เสียงดนตรีที่บรรเลงควรมีความสมดุลกัน ไม่มีเสียงดนตรีชิ้นใดที่ดังผิดปกติไปจากเสียงชนิดอื่น ความยาวของเพลงก็ไม่ยาวเกินไปจะต้องให้เหมาะสมกับอารมณ์ผู้ฟังด้วย

สุชาติ วงศ์ทอง ผู้วาด

ภาพวาดที่แสดงการจัดภาพที่สมดุลกัน

ค. นาฏศิลป์ การจัดตำแหน่งของตัวแสดงและท่ารำร่า จะต้องสมดุลกัน ไม่หนักไปทางด้านใดด้านหนึ่งเช่นเดียวกับการวาดภาพหรือการปั้นแกะสลัก เพราะจะให้สัดส่วนและสมดุลไม่วาง

(๔) จังหวะลีลา หมายถึง วิธีการแสดงออก เพื่อกระตุ้นความรู้สึกการรับรู้แก่ผู้ชม ในผลงานศิลปะแต่ละด้านดังนี้

ก. ทิศนทลีป จังหวะลีลา หมายถึง การจัดวาง รูปทรง และสี ให้เกิดภาพ หรือ ลวดลายที่สวยงาม ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับช่องว่าง ทิวช่องไฟ อาจมีจังหวะที่ซ้ำ ๆ กัน และกลมกลืนกัน หรืออาจมีส่วนขัดแย้งบ้างเพียงเล็กน้อย เพื่อสร้างความรู้สึกที่ตื่นเต้น เร้าใจ แก่ผู้ชมผลงานศิลปะ

จังหวะที่กลมกลืนกัน

จังหวะที่ขัดแย้งกัน

การจัดจังหวะ (ลีลา) ที่ซ้ำ ๆ กันของภาพดอกไม้ ช่วยให้ภาพกลมกลืน ไม่ขัดกัน

ข. **ดนตรี** จังหวะของดนตรี หมายถึง การนำเสียงมาจัดระบบระเบียบให้คล้องจองกัน และสม่ำเสมอ เช่น จังหวะจากเสียงปรบมือ เสียงดัง จาบ กรีบ โหม่ง พ้อง กลอง ตะโพน นวตะ ให้เป็นจังหวะ ซึ่งจะช่วยเร้าความรู้สึกของผู้ฟังดนตรีให้เกิดความทวีกรื่น และแสดงออกด้วยการ เคาระจังหวะตาม เช่น พักหน้า ปรบมือ โยกตัว ขยับเท้าหรือเดินร่ายอย่างสนุกสนานตามไปด้วย

เสียงตีกลองให้จังหวะที่เร้าใจชวนให้เกิด ความทวีกรื่น อยากออกไปทางตามจังหวะ ไปด้วย

ค. **นาฏศิลป์** การร่ายรำของนาฏศิลป์ มีความสัมพันธ์กับจังหวะของดนตรี เพราะเมื่อดนตรี บรรเลงเป็นจังหวะอะไรก็ต้องเดินหรือรำแสดงออกไปทางไปตามจังหวะนั้น การร่ายรำของนาฏศิลป์ จะช่วยเน้นให้เห็นภาพของจังหวะดนตรีชัดเจนขึ้นในขณะที่เคลื่อนไหวกัน จังหวะดนตรีก็จะเป็นตัวนำที่ ทำให้การร่ายรำดำเนินไปเป็นจังหวะที่สวยงาม และมีชีวิตชีวา

(ง) **ท่วงทำนอง** หมายถึง ความรู้สึกความต่อเนื่องเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์กันที่แสดง ออกมาในผลงานศิลปะแต่ละด้านดังนี้

ก. **ทัศนศิลป์** ตามหลักของการจัดภาพ ไม่มีศัพท์คำว่า “ท่วงท่าของ” ในงานทัศนศิลป์ แต่หากจะเปรียบเทียบความสัมพันธ์กับท่วงท่าของของคนตรี กับนาฏศิลป์แล้ว ท่วงท่าของในงานทัศนศิลป์ หมายถึง ความต่อเนื่องเชื่อมโยงกันของเส้น ที่จะให้อารมณ์และความรู้สึกแก่คนเราที่เด่นชัดกว่าจังหวะ เช่น เส้นนอนให้ความรู้สึกสงบราบเรียบ เส้นโค้งให้ความรู้สึกอ่อนโยน นุ่มนวล เส้นเฉียงให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว เส้นสลับฟันปลาให้ความรู้สึกแข็งแรงกระด้างและคึกคัก

ข. **ดนตรี** ท่วงท่าของ หมายถึง ระดับความสูงต่ำ สั้นยาว ดังเบาของเสียงที่นำมาประดิษฐ์ประกอบให้สัมพันธ์กันเป็นทำนองเพลง เปรียบเสมือนเส้นร่ายนอกของภาพวาด

ท่วงท่าของ เป็นองค์ประกอบสำคัญของดนตรี เพราะจะให้อารมณ์เพลงได้ชัดเจนกว่าจังหวะ ให้ความรู้สึกซาบซึ้งใจแก่ผู้ฟังได้ดี

ในการฟังเพลง สิ่งแรกที่จะกระทบอารมณ์ผู้ฟังก็คือทำนองเพลง ซึ่งจะสร้างความประทับใจให้ผู้ฟังสามารถจดจำทำนองเพลงได้ก่อนองค์ประกอบอื่นๆ การร้องเพลงเบาๆ และการผิวปาก ก็เป็นการแสดงออกในการเข้าถึงทำนองเพลงได้อย่างหนึ่ง

ค. **นาฏศิลป์** มีความสัมพันธ์กับท่วงท่าของของคนตรีเช่นเดียวกับจังหวะท่วงท่าของการฟ้อนรำของนาฏศิลป์ไทยแต่ละภาคมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เช่น การฟ้อนของภาคเหนือ จะมีท่วงท่าของที่เชื่องช้า เน้นนาบ อ่อนช้อยและสวยงาม การรำเชิงของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากจะมีท่วงท่าของที่เร็วและสนุกสนาน

การรำนโนราห์ของภาคใต้ แม้จะมีท่วง
ท่าองลีลาที่รวดเร็วฉับไว สร้างความสนุก-
สนานเร้าใจ แต่ก็แฝงด้วยความอ่อนช้อย
งดงามโดยจะเห็นได้จากลีลาการคัดคิวได้
อย่างอ่อนช้อย ของผู้แสดง

๔. ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์สามารถนำมาถ่ายทอดเป็นผลงานศิลปะด้วยอารมณ์
และความรู้สึกเดียวกัน

แม้ว่าเราจะสามารถชื่นชมศิลปะด้านทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์ โดยผ่านประสาทสัมผัส
คนละด้านกันแต่ศิลปะทั้ง ๓ ด้าน ก็มีจุดศูนย์รวมมาสู่จิตใจของเรา ก่อให้เกิดอารมณ์ และความรู้สึก
คู่เคียงกัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นศิลปะที่มีทั้งความเป็นเอกภาพ ความประสานกลมกลืน จุดสนใจ
ความสมดุล จังหวะ ท่วงท่าอง และเนื้อหาเรื่องราวที่สัมพันธ์กัน

ดังนั้น การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์จึงสามารถดำเนินร่วมกันได้ ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

การสร้างสรรค้งานศิลปะ จากเพลง “เขมรไพรโยค” โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น ๓ กลุ่ม

๑. กลุ่มดนตรี ดนตรีไทย วงมโหรี บรรเลงทำนองเพลงเขมรไพรโยคนำ แล้วตามด้วยการขับร้อง

๒. กลุ่มนาฏศิลป์ นักเรียนแสดงจินตลีลา ประกอบเพลง “เขมรไพรโยค”

๓. กลุ่มทัศนศิลป์ นักเรียนวาดภาพความงามของน้ำตกไพรโยค โดยอาศัย เนื้อร้อง ทำนอง
และจังหวะของดนตรีสร้างจินตนาการเป็นรูปภาพ ลากเส้นไปตามทำนองและจังหวะของเพลง
อย่างช้า ๆ เมื่อเพลงจบภาพวาดน้ำตกไพรโยคก็จะเสร็จพร้อมทั้งเพลง และจินตลีลา

ภาพวาดที่สำเร็จขึ้นนี้ เกิดจากคามมีอารมณ์และความรู้สึกที่เคลิบเคลิ้มกับดนตรี และ
นาฏศิลป์ เป็นความรู้สึกร่วมกันที่เกิดคุณค่าในทางสุนทรียะ โดยเราจะวัดคุณค่าของผลงานชิ้นนี้
จากความสนุกสนาน ชามชื่น และเกิดจินตนาการมากกว่าวัดทักษะฝีมือ จากความเหมือนจริง

บทเพลง "เขมรไทรโยค"

ที่สามารถสร้างจินตภาพให้เห็นความงดงาม การเคลื่อนไหวและสรรพเสียงอันไพเราะ
จากธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

● บรรยายความงามที่เสด็จยาค
น้อยน้อย

● ไม่ว่างหลายพรรณคลอขึ้นปะปน
น้ำพุพุ่งซ่า

เห็นตระการ

มันดังซีกซอก

● น้ำใสไหลจนคูห่มุขยา
น้อยน้อย

● อินนิภนาซ้องเสียงเพียงประโคน
เสียงนกยูงทอง

บูเรหัง

มันดังก้องก้อง

ยังไทรโยคประพาสพนาเสณท์

เจ้าไม่เคยเห็น

ที่ราชชละเขาวะใจกเป็นโคกรรว

โหลมาถ่าฉาน

มันไหลซอกโครม

ซอกซอกโครมโครม

ที่เหล่าหลายว้าวมาก็เห็นโฉม

เจ้าไม่เคยเห็น

เมื่อยามเย็นพยับโพมร้องเรียวกรัง

มันร้องโค้งคัง

มันดังกะโค้งคัง (สง)

ก้องก้องกะโค้งคัง (สง)

๕. ทศนศิลป์ คนตรี และนาฏศิลป์ ช่วยเกื้อหนุนและคำจุนงานศิลป์ซึ่งกันและกัน
มนุษย์เป็นผู้สร้างสรรพศิลป์ปะ โดยเฉพาะทางด้าน ทศนศิลป์ คนตรี และนาฏศิลป์ จึงได้
พยายามนำเอาศิลปะทั้ง ๓ ด้านมาเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อเพิ่มคุณค่า และรักษาศิลปะ วัฒนธรรม
ให้ดำรงอยู่ และพัฒนาให้เจริญงอกงามต่อไป

เครื่องดนตรีทุกชิ้นทั้งของไทยและสากล ได้รับการออกแบบตกแต่ง ทั้งการวาดภาพ แกะ
สลัก ฝังมุก ด้วยลวดลายสีอันวิจิตรงดงาม เสริมส่งให้วงดนตรีไทยมีคุณค่าในทางศิลปะยิ่งขึ้น

แกะสลัก เป็นลวดลายเทพพนมสวยงาม

การแสดงโขน ซึ่งเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง หรือ “มหานาฏกรรมประจำชาติ” ยังจะต้องอาศัยช่างศิลป์ที่มีฝีมือประณีตอย่างสูง เป็นผู้ประดิษฐ์ “หัวโขน” ใ้สวมศีรษะปิดหน้าผู้แสดง โดยประดิษฐ์หัวโขนตามบทผู้แสดงต่าง ๆ เช่น เทวดา พระ ยักษ์ ถึง ฯลฯ

การประดิษฐ์หัวโขน

เวทีแสดง ดนตรี นาฏศิลป์ และการละคร จะต้องเขียนฉาก และจัดตกแต่งให้สวยงาม และเพื่อสร้างบรรยากาศให้สัมพันธ์กับเรื่องราว ในการแสดง

ในห้องแสดงผลงานศิลปะ หากมีการ เปิดเพลงไพเราะแผ่วเบาในห้องแสดงด้วย จะช่วยกล่อมเกลารมณ์และจิตใจผู้เข้าชม ผลงานศิลปะให้เคลิบเคลิ้มกับเสียงเพลง และ เกิดจินตนาการไปกับภาพวาดของศิลปิน

การแสดงผลงานศิลปะกลางแจ้ง เช่น แสดงกลางแจ้งสนามกีฬาสามารถใช้ศิลปะการแปรอักษร (ผลงานด้านทัศนศิลป์) บนอัฒจันทร์ช่วยเสริมบรรยากาศการแสดงให้น่าดูน่าอัศจรรย์ และมีความ สมบูรณ์

กิจกรรมเสนอแนะ

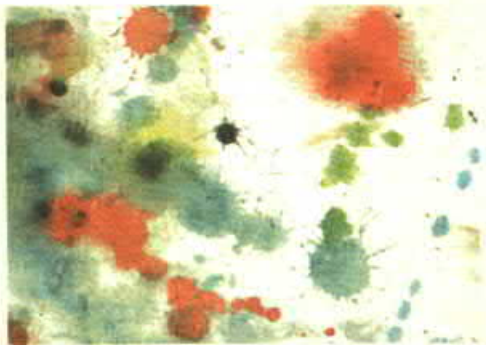
ด้านการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างทัศนศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

๑. กิจกรรม “หยดสี เมื่อดนตรีดัง”

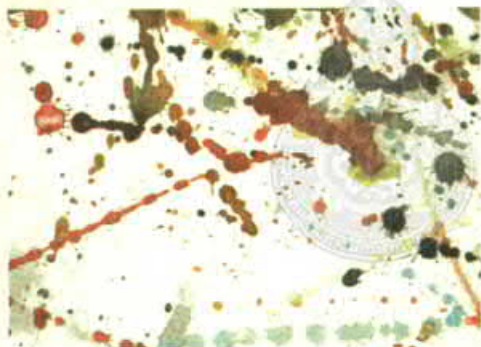
จุดประสงค์	“สามารถหยดสีให้สัมพันธ์กับ จังหวะเสียงดนตรี และเกิดเป็น รูปภาพได้”
วิธีการ	นำเครื่องดนตรีชนิดชิ้นหนึ่งที่เป็นจังหวะได้ เช่น ฉิ่ง ฉาบ กลอง ฯลฯ มาตีเพื่อเกาะจังหวะ เมื่อเสียงดนตรีขึ้นทุกครั้งให้นักเรียนหยดสีที่จุ่มด้วยฟู่กัน ลงบนกระดาษวาดเขียน สีทุกหยดจะ ประสานสัมพันธ์เป็นรูปภาพตามจินตนาการได้
ผลที่ได้รับ	๑. นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจจังหวะของดนตรี และจังหวะของการจัดภาพได้ยิ่งขึ้น ๒. นักเรียนเกิดทักษะ รู้จักการแก้ปัญหา และใช้ความคิดสร้างสรรค์ รูปภาพได้ ๓. นักเรียนมีความสุขสนุกสนาน และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะยิ่งขึ้น

“หยดสีเมื่อคนครึ่งตัว”

เตรียมกระดาษวาดเขียนที่เปียกน้ำ
หมาด ๆ แล้วหยดสีจากฟู่กัน
ตามจังหวะเสียงดนตรี เช่น
เสียงฉิ่ง สีที่หยดจะซึมซาบกับ
น้ำบนกระดาษได้เป็นมวลสวยงาม

ภาพกิจกรรมที่ ๑

อาจใช้การหยดสีและสัลดสี
ผสมกัน เพื่อแสดงขนาดและ
สัดส่วนของรูปร่างที่แตกต่างกัน
พร้อมทั้งเห็นจังหวะการจัดวาง
รูปทรงด้วย

๒. กิจกรรม “ฟังทำนองแล้วดวงตากลิ้ง”

จุดประสงค์

“สามารถวาดเส้นสัมพันธ์กับทำนองของคนครึ่งตัวได้”

วิธีการ

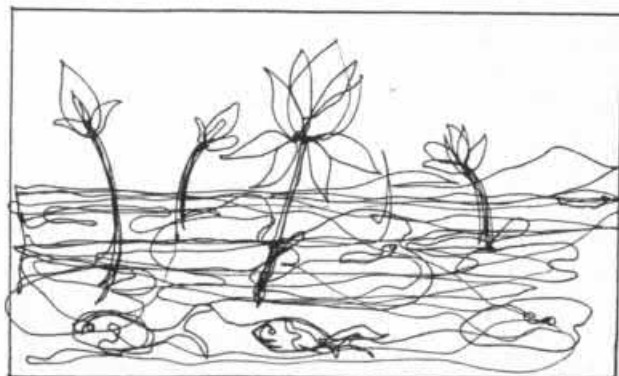
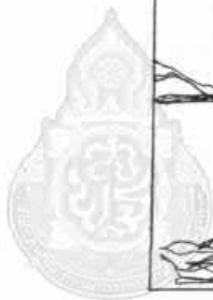
เปิดเทปเพลง แล้วให้นักเรียนใช้ดินสอพากกา หรือสีเมจิก ลากเส้น
ให้สัมพันธ์กับทำนองเพลงอย่างต่อเนื่องโดยไม่ยกข้อมือจนกว่า
เพลงจะจบ หากสามารถใช้จินตนาการสร้างภาพให้สัมพันธ์กับ
เนื้อร้องได้จะดีมาก

ผลที่ได้รับ

๑. นักเรียนมีความกล้าและมั่นใจในการวาดภาพมากขึ้น โดยไม่กลัวผิดหรือเกรงว่าภาพจะไม่สวยงาม
๒. นักเรียนได้รู้จักและเข้าใจทำนองเพลง สามารถเข้าถึงอารมณ์ของคนตรีได้เร็วขึ้น
๓. นักเรียนมีความสุขสนุกสนาน และเกิดเจตคติที่ดีต่อศิลปะยิ่งขึ้น

ภาพกิจกรรมที่ ๒

"ฟังทำนองแล้วลงปากเล่น"

บรรณานุกรม

ไขแสง สุชะวัฒนะ. สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีตะวันตก ฉบับได้รับรางวัลชนะเลิศมาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, สำนักงาน. กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน. แนวทางการอนุรักษ์ธรรมชาติ : ๖-๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๓๑.

จินดา ดวงจินดา. ปา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กนิษฐ, ๒๕๒๕.

จุฬาลงกรณ์, มหาวิทยาลัย. แถบเสียงคำบรรยายสังคีตนิยมว่าด้วยดนตรีไทย ครั้งที่ ๕ เรื่อง เครื่องคิด สี สี เป่า. สถานีวิทยุจุฬาฯ, ๒๕๒๒-๒๕๒๓.

จีน ศิลปบรรเลง และลิขิต จินดาวัฒน์. ดนตรีไทยศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๒๑.

น. ๗ ปากน้ำ. สังสรรค์ศิลป์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๒๓.

ชนิด อยู่โพธิ์. เครื่องดนตรีไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร : โรงพิมพ์สัหวร, ๒๕๐๐.

_____. ผู้เรียบเรียง. เครื่องดนตรีไทย. พระนคร : กรมศิลปากร, ๒๕๑๑.

_____. เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยคำนำและการผสมวงมโหรี ปี่พาทย์ และเครื่องสาย. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๒๓.

ประเทือง คล้ายสุบรรณ. ร้อยกรองชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : สิทธิสารการพิมพ์, ๒๕๒๒.

พิชัย ปริชญานุสรณ์. ทฤษฎีดนตรีระดับเกรดหนึ่ง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พิบูล-นิเทศพรินทร์.

_____. ผู้โลกดนตรี. กรุงเทพมหานคร : หนังสือการพิมพ์, ๒๕๒๕.

พิจิตต์ สวามิภักดิ์. ขั้วร้องสากล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๕.

มนตรี คราโมท. ความเป็นมาของดนตรีไทย. ในหนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐาน อารยธรรมไทย ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๕.

_____. ละโพน. ในสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม ๑๒. พระนคร : ๒๕๐๓-๒๕๐๔.

วิชาการ, กรม. คู่มือเครื่องประกอบศิลป์ ศ ๑๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖.

_____. คู่มือควรวาดภาพเขียนภาพ ศ ๑๑๒. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖.

- วิชาการ, กรม. คู่มือครูศิลปะพื้นบ้าน ศ ๑๑๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สุรสาธิตพิมพ์
๒๕๒๖.
- วิลโลว์, พระเทพ. คำราชาถ้อยบ้าน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๒๒.
- ศิลป์ปากร, กรม. เก็บความรู้เรื่องดนตรีไทย. พระนคร : โรงพิมพ์อัมพพิทยา, ๒๕๐๕.
- _____. บทเพลงของกรมศิลป์ปากร. พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. พิมพ์แจกสมาชิกสภา-
ผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๔๔๐.
- _____. ประชุมบทร้องเพลงไทยภาค ๓. พระนคร : โรงพิมพ์สืพร, ๒๕๐๐.
- _____. รำวง. พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : กรมศิลป์ปากร, ๒๕๐๓.
- เสรีอุไรโกเศศ (นามแฝง). ร้องรำทำเพลง. พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, ๒๕๐๐.
- _____. ร้องรำทำเพลง. ในหนังสืออ่านประกอบคำบรรยายวิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย
ตอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทย. พระนคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารการอบรมครูศิลปศึกษา
แขนงวิชาดนตรี ขับร้อง และฟ้อนรำ. พ.ศ. ๒๕๐๕.
- เอนก นาวิกมูล. เพลงนอกศตวรรษ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.
- Growing with Music. Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs. New Jersey. 1966.
- Winslow, Robert W. and Dallin. Leon. Music Skills for Classroom teacher. W.M.C. Brown
Company, Publishers, 1958.

รายชื่อคณะกรรมการจัดทำหนังสือเวียนคิดปัสกษา ศ ๑๐๑ - ศ ๑๐๒ คิดปะกับชีวิต ๑ - ๒
 ษัณมัธยศึกษาปีที่ ๑ ตามหลักสูตรมัธยศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับ
 ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓)

๑. อธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
๒. รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
๓. รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
๔. นางสายสุรี จุติกุล	ที่ปรึกษา
๕. นายศิลป์ คราโมท	ที่ปรึกษา
๖. นางรัตติยะ วิกลิตพงศ์	ที่ปรึกษา
๗. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือ	ที่ปรึกษา
๘. นายวิชัย วงษ์ใหญ่	ประธานกรรมการ
๙. นายพิชัย ปรินญาอนุสวณ	กรรมการ
๑๐. นายวิฑูรย์ ไสแก้ว	กรรมการ
๑๑. นายศมนันท์ แยมเมือง	กรรมการ
๑๒. นายปัญญา ทรงเสรี	กรรมการ
๑๓. นายอนันต์ สบฤกษ์	กรรมการ
๑๔. นางสาวนารัตน์ กล้ายประสงค์	กรรมการ
๑๕. นางสาวทัศนีย์ ประสมเพชร	กรรมการ
๑๖. นางวณิ ลัดดาภณ	กรรมการ
๑๗. นางกาญจนา เคชะวนิชย์	กรรมการ
๑๘. นายประเมษฐ์ บุญชะชัย	กรรมการ
๑๙. นางบุญนาค จ้ายประธูร	กรรมการ
๒๐. นางวรรณภา โขอาภิณ	กรรมการ
๒๑. นางพวงค์ ทองหลิม	กรรมการ
๒๒. นายสมเจตน์ กาฬศิณย์	กรรมการ
๒๓. นายไพฑูรย์ บุญกานนท	กรรมการ
๒๔. นางสาวทองสุก ม่วงไหมทอง	กรรมการและเลขานุการ
๒๕. นางศรารัตน์ ถีไพบูลย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. นางสาวเพ็ญศิริ ถัดถณมิดร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ออกแบบปก

นายสมเจตน์ กาฬศิษฐ์

คณะกรรมการ

นางสาวทองสุข ม่วงไหมทอง

นางศรารัตน์ อีไพบูลย์

นางสาวเพ็ญศิริ กัลยาณมิตร

เพื่อภาพประกอบ - ไน้ตคนตรี

คุณหญิงประภาพรพรหม วิจิตรวาทการ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

นิตยสารกินรี

01131600213

સાહિત્યકોશ
સાહિત્યકોશ
સાહિત્યકોશ (૧)